

Hallituksen esitys Eduskunnalle saamen kielilainiksi

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi saamen kielilaki, joka korvaisi vuonna 1991 annetun lain saamen kielen käyttämisestä viranomaisissa. Uudella lailla turvattaisiin perustuslain ja Suomea sitovien kansainvälisten sopimusten edellyttämällä tavalla saamelaisen oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan sekä käyttää tuomioistuimessa ja muussa viranomaisessa omaa saamen kieltään, inarinsaamea, koltansaamea tai pohjoissaamea.

Lakia sovellettaisiin kaikkiin julkiselle valalle kuuluviin tehtäviin, jotka kuuluvat laissa tarkoitetuille viranomaisille. Viranomaiskohdainen soveltamisala vastaisi pääosin voimassa olevaa lakia. Paitsi saamelaisten kotiseutualueella olevia valtionhallinnon ja kunnallishallinnon viranomaisia, laki velvoittaisi nykyiseen tapaan myös eräitä kansalaisen oikeusturvan kannalta keskeisiä viranomaisia tämän alueen ulkopuolella. Uusina viranomaisina lain soveltamisalaan tulisivat kolttien kyläkokous ja vähemmistövaltuutettu sekä Paliskuntain yhdistys. Laki velvoittaisi lisäksi valtion liikelaitoksia ja eräin edellytyksin myös muita kuin viranomaisia, jotka viranomaisen toimeksiannosta tarjoavat yleisölle palvelua saamelaisten kotiseutualueella. Julkisen vallan tehtävien ostaminen yksityisiltä ei vaikuttaisi kielellisiin oikeuksiin. Lain mukaan viranomaisten olisi oma-aloitteisesti huolehdittava kielellisten oikeuksien turvaamisesta. Yleisölle suunnatussa tiedottamisessa niiden olisi käytettävä myös saamen kieltä.

Saamelaisten kotiseutualueella sijaitsevissa valtion viranomaisissa ja kunnallisissa viranomaisissa asioidessaan saamelaisella olisi oikeus käyttää valintansa mukaan suomen tai saamen kieltä. Näillä viranomaisilla olisi velvollisuus edistää toiminnassaan saamen

kielen käyttämistä. Niiden tulisi käyttää myös saamen kieltä kirjallisissa yhteydenotoissa, jotka lähetetään asianosaiselle tai sille, jolle lain mukaan on ilmoitettava vireillä olevasta tai vireille tulevasta asiasta. Saamen kieltä tulisi lisäksi käyttää vastattaessa saamen kielellä toimitettuihin kirjallisiin yhteydenottoihin. Kunnallisten viranomaisten tulisi käyttää suomen kielen ohella harkitsemassaan laajuudessa saamen kieltä sellaisissa pöytäkirjoissa ja muissa asiakirjoissa, joita ei ole annettava yksityiselle asianosaiselle ja joilla on yleistä merkitystä. Jos saamenkielisten osuus on suurempi kuin yksi kolmasosa kunnan väestöstä, saamen kieltä olisi aina käytettävä tällaisissa asiakirjoissa.

Esitykseen sisältyy ehdotus säännökseksi saamelaisten kotiseutualueen valtiollisia ja kunnallisia viranomaisia koskevasta kielitaitovaatimuksesta. Näiden viranomaisten olisi henkilöstöä palvelukseen ottaessaan huolehdittava siitä, että henkilöstö kussakin kotiseutualueella sijaitsevassa virastossa pystyy palvelemaan asiakkaita myös saamen kielellä. Niiden olisi myös koulutusta järjestämällä tai muilla toimenpiteillä huolehdittava siitä, että henkilöstöllä on tehtäviensä edellyttämä saamen kielen taito. Valtion viranomaisten virkamiehillä olisi oikeus saamelaisten kotiseutualueella saada palkallista virkavapautta saamen kielen taidon hankkimista varten.

Jokainen viranomainen valvoisi omalla toimialallaan tämän lain noudattamista. Saamelaiskäräjien tulisi seurata lain soveltamista ja tarvittaessa antaa suosituksia sekä tehdä aloitteita. Saamen kielen toimiston tulisi vaalikausittain antaa yhdessä saamen kielineuvoston kanssa saamelaiskäräjille kertomus saamen kieltä koskevan lainsäädännön soveltamisesta sekä saamelaisten kielellisten oikeuksien toteutumisesta.

Esitys liittyy valtion vuoden 2004 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

Ehdotettu laki on tarkoitettu tulemaan voi-

maan 1 päivänä tammikuuta 2004 eli yhtä aikaa maan kansalliskieliä, suomea ja ruotsia koskevan uuden kielilain kanssa.

SISÄLLYSLUETTELO

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ.....	1
SISÄLLYSLUETTELO.....	3
YLEISPERUSTELUT	5
1. Johdanto.....	5
2. Nykytila	6
2.1. Lainsäädäntö ja käytäntö	6
2.1.1. Perustuslaki.....	6
2.1.2. Kielilainsäädäntö.....	6
2.1.3. Opetusta koskeva lainsäädäntö.....	8
2.1.4. Muu kielellisiä oikeuksia koskeva lainsäädäntö	9
2.2. Kansainvälinen kehitys ja ulkomainen lainsäädäntö.....	11
2.2.1. Suomen kansainväliset velvoitteet	11
2.2.2. Sääntely Ruotsissa ja Norjassa.....	13
Ruotsi	13
Norja.....	15
2.3. Nykytilan arviointi	19
2.3.1. Henkilöstön saamen kielen taito	19
2.3.2. Viranomaisissa asioiminen saamen kielellä	20
2.3.3. Viranomaisten tiedottaminen ja säädösten kääntäminen.....	21
2.3.4. Saamen kielen ilmoittaminen äidinkieleksi.....	22
2.3.5. Yhteenvedo.....	23
3. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset	25
Saamen kielilaki	25
Muu lainsäädäntö.....	27
4. Esityksen vaikutukset.....	27
4.1. Taloudelliset vaikutukset.....	27
4.2. Organisaatio- ja henkilöstövaikutukset.....	29
4.3. Vaikutukset eri kansalaisryhmien asemaan	30
4.4. Muut vaikutukset	30
5. Asian valmistelu.....	31
6. Riippuvuus muista esityksistä	32
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	33
1. Lakiehdotusten perustelut	33
1.1. Saamen kielilaki.....	33
1 luku. Yleiset säännökset	33
2 luku. Kielelliset oikeudet	34
3 luku. Saamelaisten kotiseutualueella sovellettavat säännökset	36

4 luku.	Oikeus tulkkaukseen ja käännökseen	41
5 luku.	Kielellisiä oikeuksia edistävät toimenpiteet	42
6 luku.	Erinäiset säännökset	43
7 luku.	Voimaantulo ja siirtymäsäännökset	44
2.	Tarkemmat säännökset ja määräykset	44
3.	Voimaantulo.....	45
4.	Säätämisyjärjestys.....	45
LAKIEHDOTUKSET.....		46
	Saamen kielilaki	46
LIITTEET		54
	Lakiehdotuksen inarinsaamenkielinen käännös	54
	Lakiehdotuksen koltansaamenkielinen käännös	61
	Lakiehdotuksen pohjoissaamenkielinen käännös	68

YLEISPERUSTELUT

1. Johdanto

Saamelaiset ovat Suomen ainoa alkupe- räiskansa. Heitä asuu Suomessa noin 7 500. Näistä vajaat 4 000 asuu saamelaisten koti- seutualueella, joka kattaa Enontekiön, Inarin ja Utsjoen kunnat sekä Sodankylän kunnassa olevan Lapin paliskunnan alueen. Vain Uts- joen kunnassa saamelaiset muodostavat enemmistön kunnan asukkaista.

Suomen saamelaisista noin kolmasosa pu- huu saamen kieltä äidinkielenään. Yhteensä kymmenestä eri saamen kielestä Suomessa puhutaan pohjoissaamea, inarinsaamea ja koltansaamea. Pohjoissaamea käyttää Suo- men saamenkielisestä väestöstä noin 70-80 prosenttia ja inarin- ja koltansaamea kum- paakin vajaat 15 prosenttia.

Saamelaisuus on Suomessa perinteisesti määrätynyt kielelliseltä pohjalta. Ensimmäinen säädännäinen saamelaisen määritelmä sisältyi saamelaisvaltuuskunnasta annettuun asetukseen (824/1973). Asetusta vuonna 1990 uudistettaessa määritelmään lisättiin samastusedellytys. Tällä korostettiin sitä, että myös asianomaisen henkilön itsensä täytyy pitää itseään saamelaisena. Vuonna 1991 määritelmä nostettiin lain tasolle annettaessa laki saamen kielen käyttämisestä viranomai- sissa (516/1991). Lain mukaan saamelaisella tarkoitetaan henkilöä, joka pitää itseään saamelaisena, edellyttäen että hän itse taikka hänen vanhemmistaan tai isovanhemmistaan ainakin yksi on oppinut saamen kielen ensimmäisenä kielenään.

Saamelaiskäräjistä annetussa laissa (974/1995), jäljempänä *saamelaiskäräjälaki*, saamelaisen määritelmää väljennettiin. La- kiin otettuun määritelmään sisällytettiin, paitsi mainittu samastusedellytys, myös uusia objektiivisia elementtejä siihen jo aikaisem- min sisältyneen kielellisen kriteerin lisäksi. Saamelaiseksi katsotaan myös maa-, veron- kanto- tai henkikirjassa tunturi-, metsä- ja ka- lastajalappalaiseksi merkityn henkilön jälke- läiset, vaikka kielellinen kriteeri ei heidän osaltaan täytyisikään. Lisäksi saamelaiseksi katsotaan henkilö, jonka vanhemmista aina-

kin yksi on merkitty tai olisi voitu merkitä äänioikeutetuksi saamelaisvaltuuskunnan tai saamelaiskäräjien vaaleissa. Mainittuihin re- kisterimerkintöihin perustuvaa saamelaisuut- ta oli tarkoitus asetuksella täsmentää siten, että vanhempiin kuin vuoden 1875 luetteloih- hin tehtyjä merkintöjä ei näyttövaikeuksien välttämiseksi otettaisi lukuun. Saamelaiseksi hakeutuvan tosiasiallinen yhteys saamen kansaan haluttiin näin varmistaa. Eduskun- nan perustuslakivaliokunta katsoi kuitenkin, ettei laki oikeuta säätämään asiasta asetuksel- la. Se ei myöskään pitänyt tarkoituksenmu- kaisena lisätä lakiin asetuksenantovallan an- tavaa säännöstä. Tämän johdosta lainkohdan tulkinta jäi avoimeksi ja aiheutti vuoden 1999 saamelaiskäräjävaaleissa massailmoit- tautumisen vaalien vaaliluetteloon. Kor- keimman hallinto-oikeuden päätöksellä (KHO 1999:55) määritelmä on kuitenkin täl- tä osin saanut vakiintuneen sisältönsä halli- tuksen esityksessä tarkoitettua suuntaisesti, eikä vastaavaa massailmoittautumista saame- laiskäräjävaalien vaaliluetteloon enää tänä vuonna ilmennyt.

Erityisen ryhmänsä saamelaisten joukossa muodostavat koltansaamelaiset. Koltansaame- laisen määritelmä sisältyy kolttalakiin (253/1995). Sen mukaan koltalla tarkoitetaan henkilöä, joka pitää itseään koltana, edellyt- täen, että hän itse tai hänen vanhemmistaan tai isovanhemmistaan ainakin yksi on oppi- nut koltan kielen ensimmäisenä kielenään tai hän on tällaisen henkilön jälkeläinen taikka että hän on aikaisemmassa lainsäädännössä tarkoitettu syntyperäinen koltta tai tällaisen koltan jälkeläinen.

Saamelaisten kielellisten oikeuksien tur- vaamiseksi annettiin vuonna 1991 edellä mainittu laki saamen kielen käyttämisestä vi- ranomaisissa, joka tuli voimaan vuoden 1992 alusta. Laki rakentui suurelta osaltaan kieli- laissa (148/1922) omaksutuille periaatteille. Sen pääasiallinen soveltamisalue on saame- laisten kotiseutualue. Sittenmin saamelaisten kielellisistä oikeuksista säädettiin myös pe- rustuslaissa. Vuonna 1995 lisättiin perusoi- keusuudistuksen yhteydessä hallitusmuotoon

säännös saamelaisten oikeudesta alkuperäiskansana ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan sekä säännös siitä, että oikeudesta käyttää saamen kieltä viranomaisessa säädetään lailla. Perustuslain kokonaisuudistuksen yhteydessä säännökset siirrettiin sellaisinaan perustuslain 17 §:n 3 momentiksi.

Kielilaki, jossa omaksutuille periaatteille saamen kielen käyttämisestä viranomaisissa annettu laki paljolti oli rakentunut, uudistettiin tänä vuonna kokonaisuudessaan. Uusi kielilaki (423/2003) tulee voimaan vuoden 2004 alusta.

Saamen kielen käyttämisestä viranomaisissa annetun lain voimaantulon jälkeen Suomi on ratifioinut kaksi merkittävää Euroopan neuvoston vähemmistöoikeussopimusta, kansallisten vähemmistöjen suojelua koskevan puiteyleissopimuksen (SopS 2/1998), jäljempänä *puiteyleissopimus*, ja alueellisia kieliä tai vähemmistökieliä koskevan eurooppalaisen peruskirjan (SopS 23/1998), jäljempänä *vähemmistökieliperuskirja*. Sopimusten edellyttämät ensimmäiset määräaikaisraportit annettiin vuonna 1999, ja vuonna 2001 saatiin Euroopan neuvoston ministerikomitean ensimmäiset sopimusten täytäntöönpanoa koskevat suositukset. Suosituksissa ja niihin liittyvissä neuvoa-antavan komitean ja asiantuntijakomitean päätelmissä käsiteltiin myös saamen kielen asemaan ja käyttöön liittyviä kysymyksiä.

Edellä selostettujen lainmuutosten ja Suomen uusien kansainvälisoikeudellisten velvoitteiden sekä saamen kielen käyttämisestä viranomaisissa annetun lain soveltamiskäytännössä ilmenneiden puutteiden johdosta on syytä uudistaa saamen kielen käyttämisestä viranomaisissa annettu laki kokonaisuudessaan.

2. Nykytila

2.1. Lainsäädäntö ja käytäntö

2.1.1. Perustuslaki

Perustuslain saamen kieltä koskevat säännökset ovat muun saamen kieltä koskevan lainsäädännön perustana. Perustuslain 17 §:n 3 momentin mukaan saamelaisilla alkupe-

räiskansana sekä romaneilla ja muilla ryhmillä on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Saamelaisten oikeudesta käyttää saamen kieltä viranomaisessa säädetään lailla. Säännökset otettiin vuoden 1995 perusoikeusuudistuksen yhteydessä hallitusmuodon 14 §:ään, joka sittemmin sisällytettiin sellaisenaan uuteen, vuonna 2000 voimaan tulleeseen perustuslakiin. Tästä syystä vuoden 1995 perusoikeusuudistuksen esitöillä on merkitystä myös uuden perustuslain 17 §:n 3 momentin tulkinnalle. Perustuslain 17 §:n tulkintaan voivat toisaalta vaikuttaa myös muut perustuslain säännökset.

Perustuslain 121 §:n 4 momentin mukaisesti saamelaisilla on saamelaisten kotiseutualueella kieltään ja kulttuuriaan koskeva itsehallinto sen mukaan kuin lailla säädetään. Saamelaisten kulttuuri-itsehallinto toteutetaan pääasiassa saamelaiskäräjälain säännösten pohjalta. Lain 5 §:n 1 momentin mukaan saamelaiskäräjien tehtävänä on hoitaa saamelaisten omaa kieltä ja kulttuuria sekä heidän asemaansa alkuperäiskansana koskevat asiat. Tehtäviinsä kuuluvissa asioissa saamelaiskäräjät voi tehdä viranomaisille aloitteita ja esityksiä sekä antaa lausuntoja.

2.1.2. Kielilainsäädäntö

Perussäännökset saamen kielen käyttämisestä viranomaisissa on asiasta annetussa laissa, joka tuli voimaan 1 päivänä tammikuuta 1992. Kielellisistä oikeuksista säädetään lain 2 luvussa. Lain 5 §:n mukaan saamelaisella on oikeus ilmoittaa väestökirjoihin äidinkielekseen saame. Lain 6 §:n 1 momentti sisältää keskeisen säännöksen, jonka mukaan saamelaisella on omassa asiassaan oikeus käyttää viranomaisen luona suullisesti ja kirjallisesti saamen kieltä ja saada vastaus samalla kielellä. Lain 6 §:n 2 momentissa säädetään oikeushenkilön oikeudesta käyttää vastaavasti saamen kieltä virallisissa yhteyksissä. Lain 7 §:n mukaan sellaisen virkamiehen tai toimihenkilön, jonka lain mukaan on osattava saamen kieltä, on käytettävä sitä saamelaisen asianosaisen niin vaatiessa.

Toimituskirjoista säädetään lain 8 §:ssä. Sen mukaan saamelaiselle asianosaiselle on hänen pyynnöstään annettava ilman eri mak-

sua saamenkielinen käännös toimituskirjasta. Jos asiaa käsittelevän virkamiehen tai toimihenkilön kelpoisuusehdoksi on määrätty saamen kielen taito, on hänen annettava saamelaiselle asianosaiselle pyynnöstä saamenkielinen toimituskirja. Jos asiassa on kuitenkin useita asianosaisia eivätkä he ole yksimielisiä saamen kielen käyttämisestä, voidaan asiassa antaa ainoastaan saamenkielinen käännös toimituskirjasta. Tämä johtuu siitä, että asianosaisella on kielilain 5 ja 6 §:n mukaan aina oikeus saada toimituskirja suomen tai ruotsin kielellä, eikä tätä oikeutta voida rajoittaa saamen kielen käyttämisestä viranomaisissa annetulla lailla.

Saamen kielen käyttämisestä viranomaisissa annetun lain 9 §:n mukaan viranomaisen väestölle antamat julkipanot, ilmoitukset, kuulutukset ja lomakkeet on laadittava ja annettava saamelaisten kotiseutualueella myös saamen kielellä.

Valtion toimikunnan ja lautakunnan sekä muun vastaavan monijäsenen valtion hallintoelimen jäsenen oikeudesta käyttää saamen kieltä hallintoelimen keskusteluissa sekä pöytäkirjaan kirjallisesti antamassaan lausunnossa säädetään 10 §:ssä.

Lain 12 §:n 1 momentin mukaan saamelaisia erityisesti koskevat säädökset, valtiosopimukset ja muut Suomen säädöskokoelmassa tai sopimussarjassa julkaistavat asiakirjat ja tiedonannot julkaistaan valtioneuvoston tai asianomaisen ministeriön niin päättäessä myös saamenkielisinä käännöksinä. Sama koskee ministeriön tai valtion muun viranomaisen määräyskokoelmassa julkaistavia ministeriön asetuksia ja viranomaisen määräyksiä sekä muita asiakirjoja ja tiedonantoja. Lain 12 §:n 2 momentin mukaan ministeriössä, valtion komiteassa, toimikunnassa tai niihin rinnastettavissa toimielimissä valmistellut ja julkistettavat lakiehdotukset ja mietinnöt tai niiden tiivistelmät julkaistaan ministeriön niin päättäessä myös saamen kielellä, milloin ne erityisesti koskevat saamelaisia tai milloin siihen muutoin on erityistä syytä.

Laissa ei vaadita virkamiehiltä saamen kielen taitoa edes saamelaisten kotiseutualueella. Jos asiaa käsittelevä virkamies ei osaa saamea, on turvauduttava tulkkaukseen ja kääntämiseen. Lain 3 luvussa säädetään tulkkauksesta (17 §) ja kääntämisestä (18, 19 ja

20 §). Lain 23 §:ssä on säännös valtion virkamiehen oikeudesta saada palkallista virkavapautta saamen kielen taidon hankkimista varten ja 24 §:ssä säännös saamen kielen taidosta erityisenä ansiona henkilöstöä otettaessa.

Lain 3 §:ssä luetellaan ne viranomaiset, joihin lakia on sovellettava. Sangen kattavaan luetteloon kuuluu tuomioistuimia, valtion viranomaisia, saamelaiskäräjät sekä poronhoitolain (848/1990) ja poronhoitoasetuksen (883/1990) mukaisia hallintoasioita käsitteleviä viranomaisia ja julkisoikeudellisia yhdistyksiä. Kuntien viranomaisiin sovelletaan lain 6, 7 ja 8 §:n säännöksiä yksityishenkilön ja oikeushenkilön oikeudesta käyttää saamen kieltä suullisesti ja kirjallisesti viranomaisessa asioitaessa sekä 9 §:n 1 momentin säännöstä, joka velvoittaa käyttämään saamen kieltä ulospäin tapahtuvassa tiedottamisessa saamelaisten kotiseutualueella. Kunnan ei kuitenkaan tarvitse laatia saamen kielellä vaaleja ja kansanäänestyksiä varten laadittavia ilmoituskortteja. Lain 15 §:n 1 momentin mukaan kunnan ja kuntayhtymän sisäisissä asiakirjoissa sekä viranomaisten sisäisessä kirjeenvaihdossa ja virkakirjanpidossa voidaan käyttää kunnan sisäisen virkakielen ohella myös saamen kieltä. Lain 15 §:n 2 momentin mukaan kunnan tulee käyttää myös saamen kieltä edellä mainituissa asiakirjoissa, jos saamenkielisten osuus sen väestöstä on suurempi kuin yksi kolmasosa.

Tarkempia säännöksiä saamen kielen käyttämisestä viranomaisissa annetun lain täytäntöönpanosta on annettu asetuksessa saamen kielen käyttämisestä viranomaisissa (1201/1991).

Saamelaiskäräjistä annetun asetuksen (1727/1995) 3 §:n mukaan saamen kielen toimiston tehtävänä on huolehtia saamen kielen käyttämisestä viranomaisissa annetussa laissa tarkoitettujen käännösten toimittamisesta eri viranomaisille ja laitoksille, avustaa viranomaisia ja laitoksia saamen kielen taitoisten tulkkien hankkimisessa sekä muissa saamen kielen käyttämisestä viranomaisissa annetussa laissa tarkoitetuissa tehtävissä. Toimiston tulee myös seurata lain tavoitteiden toteutumista ja tehdä tarvittaessa aloitteita saamen kielen käytön edistämiseksi. Toimistossa on neljä vakinaista kielenkääntäjän

virkaa. Virkojen haltijoista kolme työskentelee Utsjoella ja yksi Inarissa. Saamelaiskäräjistä annetun asetuksen 5 §:n 1 momentin 3 kohdan mukaan kielenkääntäjän kelpoisuusvaatimuksena on virkaan soveltuva korkea-koulututkinto tai muu koulutus sekä virallisista kääntäjistä annetussa laissa (1148/1988) tarkoitettu oikeus toimia virallisena kääntäjänä suomen kielestä saamen kieleen tai päinvastoin. Asetuksen 5 §:n 2 momentin mukaan saamelaiskäräjien henkilöstön kelpoisuusvaatimuksena on saamen kielen taito, jollei saamelaiskäräjät jonkin viran tai tehtävän osalta toisin päättä.

Saamen kielen käyttämisestä viranomaisissa annetun lain säätämisen yhteydessä muutettiin myös kielilakia vuonna 1991 lisäämällä sen 1 §:ään uusi 2 momentti, jonka mukaan oikeudesta käyttää saamen kieltä viranomaisissa säädetään erikseen. Myös uuteen kielilakiin on otettu vastaava säännös (8 §).

Myös muussa lainsäädännössä kuin kielilaissa on viittauksia saamen kielen käyttämisestä viranomaisissa annettuun lakiin taikka kielilainsäädäntöön yleensä. Tällaisia viittauksia on muun muassa sähköisestä asioinnista viranomaistoiminnassa annetun lain (13/2003) 3 §:n 1 momentissa, Suomen sädöskokoelmasta annetun lain (188/2000) 11 §:ssä, ministeriöiden ja valtion muiden viranomaisten määräyskokoelmista annetun lain (189/2000) 5 §:ssä, Suomen Punaisesta Rististä annetun tasavallan presidentin asetuksen (239/2000) 2 §:ssä, potilasvahinkolain (585/1986) 11 b §:n 4 momentissa, raittius-työlain (828/1982) 10 §:n 2 momentissa, toimenpiteistä tupakoinnin vähentämiseksi annetun lain (693/1976) 27 §:n 2 momentissa, rakennerahasto-ohjelmien kansallisesta hallinnoinnista annetun lain (1353/1999) 21 a §:n 4 momentissa, postipalvelulain (313/2001) 15 §:n 3 momentissa, oikeudenkäymiskaaren 4 luvun 1 §:n 2 momentissa, oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 6 a luvun 1 §:n 2 momentissa ja esitutkintalain (449/1987) 37 §:n 2 momentissa.

Vuoden 1994 alussa voimaan tulleen kirkkolain (1054/1993) kirkon hallinnollista ja kielellistä jakoa koskevan 3 luvun 5 §:n 1 momentissa säädetään kuitenkin, että seu-

rakunnat ovat suomen- tai ruotsinkielisiä tai kaksikielisiä, jollei seurakunnan kielestä määrätä toisin seurakuntaa perustettaessa. Pykälän 7 momentin mukaan saamelaisten kotiseutualueella voidaan myös perustaa kaksikielisiä suomalais-saamelaisia seurakuntia. Saman pykälän 2 momentin mukaan Oulun hiippakunnan tuomiokapitulissa ja seurakunnissa, jotka sijaitsevat osittain tai kokonaan saamelaisten kotiseutualueella, tulee noudattaa saamen kielen käyttämisestä viranomaisissa annettua lakia. Muutoin kirkkolain 4 luvun 4 §:n 3 momentissa säädetään, että saamelaisten kotiseutualueella seurakunnan toimintaa on järjestettävä ja seurakunnan jäseniä palveltava myös saamen kielellä.

2.1.3. *Opetusta koskeva lainsäädäntö*

Perusopetuslain (628/1998) 10 §:n 1 momentin mukaan koulun opetuskielenä ja muualla kuin koulussa järjestettävässä opetuksessa käytettävänä kielenä voi olla myös saamen kieli. Saamelaisten kotiseutualueella asuvien saamen kieltä osaavien oppilaiden opetus tulee antaa pääosin saamen kielellä. Äidinkielenä voidaan perusopetuslain 12 §:n mukaan opettaa oppilaan opetuskielen mukaisesti myös saamen kieltä. Lain 15 §:n mukaan opetussuunnitelma hyväksytään erikseen suomenkielistä, ruotsinkielistä ja saamenkielistä opetusta varten.

Lukiolain (629/1998) 6 §:n 1 momentin mukaan lukiokoulutuksessa opetuskielenä on joko suomi tai ruotsi. Opetuskielenä voi olla myös saame, romani tai viittomakieli. Jos koulutuksen järjestäjä antaa opetusta useammalla kuin yhdellä edellä mainituista kielistä, saa opiskelija 6 §:n 2 momentin mukaan valita opetuskielen niiden kielten joukosta, joilla hän pystyy opiskelemaan. Lukiolain 8 §:n 1 momentin mukaan äidinkieltä opetetaan lukiossa opiskelijan opetuskielen mukaisesti suomen, ruotsin tai saamen kielellä. Lukiolain 11 §:n mukaan opetussuunnitelma hyväksytään erikseen suomenkielistä, ruotsinkielistä ja saamenkielistä sekä tarvittaessa muulla kielellä annettavaa opetusta varten.

Ylioppilastutkintoasetuksen (1000/1994) 11 §:n 1 momentin mukaan ylioppilaskirjoitusten äidinkielen koe voidaan järjestää suomen, ruotsin ja saamen kielessä.

Ammatillisesta koulutuksesta annetun lain (630/1998) 11 §:n 1 momentin mukaan ammatillisessa koulutuksessa oppilaitoksen opetuskielenä voi olla myös saame, romani tai viittomakieli. Lain 14 §:n 1 momentin mukaan opetussuunnitelma hyväksytään erikseen suomenkielistä, ruotsinkielistä ja saamenkielistä ja tarvittaessa muulla kielellä annettavaa opetusta varten.

Inarissa sijaitsee saamelaisalueen koulutuskeskuksesta annetulla lailla (545/1993) vuonna 1993 saamelaisalueen tarpeita varten perustettu saamelaisalueen koulutuskeskus, jonka tehtävänä on muun muassa säilyttää ja kehittää saamelaista kulttuuria ja luontaiselinkeinoja. Koulutuskeskuksen hallintoa varten lääninhallitus nimeää johtokunnan, jonka yhdestätoista jäsenestä kuusi saamelaiskäräjien esityksestä nimettyjä jäseniä edustaa saamelaisväestöä. Koulutuskeskuksen opetuskielet ovat suomen kieli ja saamen kieli. Tarvittaessa voidaan opetusta antaa myös muulla kielellä.

Vuoden 1999 alusta on opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain (635/1998) mukaisesti maksettu saamenkielisestä ja saamen kielen opetuksesta aiheutuvat opettajien palkkauskulut saamelaisien kotiseutualueen kunnille kokonaisuudessaan valtion varoista.

Opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain 43 §:ssä säädetään opettajan koulutukseen sekä saamenkielisen ja saamen kielen opetukseen sekä ammatilliseen lisäkoulutukseen myönnettävästä valtionavustusta. Sen mukaan lääninhallitukset myöntävät valtionavustusta ammatilliseen lisäkoulutukseen valtion talousarviossa tarkoitukseen osoitetulla määrärahalla hankkimalla koulutusta vapaan sivistystyön oppilaitosten ylläpitäjiltä, ammattikorkeakouluilta, yliopistoilta sekä erityisestä syystä ammatillisen koulutuksen järjestäjiltä ja muilta kuin julkisen valvonnan alaisilta koulutuspalveluiden tuottajilta. Määrärahan tulee olla tasoltaan 40 prosenttia valtion talousarviossa mainitussa pykälässä tarkoitettuun valtionavustukseen ja lain 11 §:n 3 momentin mukaiseen valtionra-

hoitukseen osoitettujen määrärahojen kokonaismäärästä.

2.1.4. *Muu kielellisiä oikeuksia koskeva lainsäädäntö*

Uuden hallintolain (434/2003) 26 §:n 4 momentissa viitataan tulkitsemista ja kääntämistä saamen kielelle koskevaan erityissääntelyyn. Esitutkintalain (449/1987) 37 §:ssä edellytetään tulkin hankkimista kuulusteltavalle, jos asianomainen henkilö tai kuulusteltava ei osaa viranomaisessa kielilain mukaan käytettävää kieltä. Hallintolainkäytönlain (586/1996) 77 §:n mukaan taas viranomaisen on tällaisissa tapauksissa huolehdittava tulkitsemisesta ja kääntämisestä, jos tällainen velvoite on ollut voimassa asian aikaisemmassa käsittelyvaiheessa ja aina, kun se käsittelee viranomaisaloitteisesti vireille tullutta asiaa ensi asteena tai kun se kuulee henkilöä suullisesti.

Kuntien valtionosuuslain (1147/1996) 12 §:n mukaisesti kaksikieliset kunnat ja saamelaisten kotiseutualueen kunnat saavat kielillisänä markkamäärän, joka on 10 prosenttia yleisen valtionosuuden perusosasta. Saamenkieliseen väestöryhmään kuuluvilla henkilöillä ei kuitenkaan ole erityistä hallinnollista asemaa päätettäessä näiden saamenkielisten palvelujen järjestämisestä kunnissa.

Käräjäoikeuslain (581/1993) 7 §:n mukaan kunnan valtuusto valitsee käräjäoikeuden lautamiehet valtuuston toimikautta vastaavaksi ajaksi. Kunnasta valittavien lautamiesten tulee mahdollisimman tasapuolisesti edustaa muun muassa kunnan väestön kielijakautumaa.

Kirjastolain (904/1998) 3 §:n 5 momentin mukaan saamelaisten kotiseutualueen kunnissa sekä saamenkielisen että suomenkielisen väestöryhmän tarpeet tulee ottaa huomioon yhtäläisin perustein.

Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksesta annetun lain (48/1976) 1 §:n mukaan suomen ja ruotsin kielen tutkimusta ja huoltoa, suomen sukukielten tutkimusta sekä saamen kielen huoltoa varten on kotimaisten kielten tutkimuskeskus.

Saamenkielisellä radiotoiminnalla on jo pitkät perinteet. Inarissa sijaitseva saamelaisradio on toiminut vuodesta 1985 lähtien omana alueellisena ohjelmayksikkönään, jonka ohjelma-alue käsittää saamelaisten kotiseutualueen. Saamelaisradio sai lähetyksilleen oman kanavan vuonna 1991. Vuoden 1999 alusta voimaan tulleen Yleisradio Oy:stä annetun lain (1380/1993) 7 §:n 4 kohdan mukaisesti yleisradiotoiminnan tulee julkisen palvelun erityisenä tehtävänä kohdella ohjelmatoiminnassaan yhtäläisin perustein suomen- ja ruotsinkielisiä kansalaisia ja tuottaa palveluja saamen, romanin ja viittomakielellä sekä soveltuvin osin myös maan muille kieliryhmille.

Ortodoksisesta kirkkokunnasta annettua lakia (521/1969) vuonna 1998 muutettaessa siihen lisättiin uusi 81 a §, jonka mukaan kirkkokunnan virkakieli on suomi. Jokaisella on oikeus saada virkatodistukset omalla kielellään, joko suomeksi tai ruotsiksi. Saamen kielen käyttämisestä kirkkokunnan ja seurakunnan viranomaisissa säädetään mainitun pykälän 2 momentin mukaan erikseen. Lakiin samassa yhteydessä lisätyn 81 b §:n mukaan julkisten jumalanpalvelusten kieli on suomi. Julkisia jumalanpalveluksia ja muita kirkollisia toimituksia voidaan hiippakunnan piispan ohjeiden mukaisesti mahdollisuuksien mukaan toimittaa myös muilla kielillä.

Yhdistyslain (503/1989) 9 §:n mukaan yhdistys voi olla vain suomen- tai ruotsinkielinen. Yhdistyksen perustamiskirja, säännöt, pöytäkirja ja muut asiakirjat voivat olla suomen- tai ruotsinkielisiä. Yhdistyksellä voi kyllä yhdistyslain 9 §:n 2 momentin mukaan olla saamenkielinen nimi. Yhdistyslain 50 §:n 2 momentin mukaan tällaisen yhdistyksen nimeen lisätään sanat ”registrerejuvvon searvi” tai niiden lyhenne ”rs”. Kyseiset sanat ovat pohjoissaamen kieltä. Yhdistyslain mukaan tässä yhteydessä ei ole mahdollista käyttää inarinsaamen tai koltansaamen kieltä.

Rehulain (396/1998) 25 §:n 3 momentissa, siemenkauppalain (728/2000) 18 §:n 3 momentissa ja taimiaineistolain (1205/1994) 7 b §:n 3 momentissa on toinen toisiaan vastavia kielellisiä säännöksiä. Niiden mukaan valtuutetun tarkastajan ja näytteenottajan on tarkastusta tai näytteenottoa suorittaessaan

kiinnitettävä huomiota siihen, että toiminnan harjoittaja tai elinkeinonharjoittaja taikka taimiaineiston toimittaja voi esittää hänelle omat näkemyksensä äidinkielellään suomeksi, ruotsiksi tai saameksi. Jos asianomainen ei osaa kielilain mukaan käytettävää kieltä, tarkastajan tai näytteenottajan on huolehdittava siitä, että tarkastus tai näytteenotto toimitetaan huolehtimalla hallintolain mukaisesti tarvittavasta tulkkauksesta tai kääntämisestä.

Työvoimapalveluasetuksen (1251/1993) 6 §:n mukaan työvoimapalveluja annettaessa on otettava huomioon saamenkielisen väestön tarpeet.

Lasten päivähoidosta annetun lain (36/1973) 11 §:n 2 momentissa säädetään kunnan velvollisuudeksi huolehtia siitä, että lasten päivähoitoa voidaan antaa lapsen äidinkielenä olevalla saamen kielellä. Säännöstä täydentää lasten päivähoidosta annettu asetetus (239/1973). Asetukseen lisättiin vuonna 1994 uusi 1 a §, jonka mukaan lasten päivähoiton kasvatustavoitteisiin kuuluu muun muassa saamelaisten lasten oman kielen ja kulttuurin tukeminen yhteistyössä kyseisen kulttuurin edustajien kanssa.

Potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (785/1992) 3 §:n 3 momentin mukaan potilaan äidinkieli, hänen yksilölliset tarpeensa ja kulttuurinsa on mahdollisuuksien mukaan otettava hänen hoidossaan ja kohtelussaan huomioon. Lain 5 §:n 2 momentin mukaan terveydenhuollon ammattihenkilöstön on annettava potilaille selvitys siten, että tämä riittävästi ymmärtää sen sisällön. Jos terveydenhuollon ammattihenkilö ei osaa potilaan käyttämää kieltä, on mahdollisuuksien mukaan huolehdittava tulkkauksesta, tarpeen mukaan myös saamen kielelle.

Erikoissairaanhoitolain (1062/1989) 35 §:n mukaan sairaanhoidon järjestämisessä on kiinnitettävä erityistä huomiota potilaan hoidon järjestämiseen hänen omalla äidinkielellään. Lain 18 §:n mukaan erikielisiä ja kaksikielisiä kuntia käsittävässä sairaanhoitopiirissä on lautakunta, jonka tehtävänä on kehittää ja yhteensovittaa piirin kielellisen vähemmistön erikoissairaanhoitoa sekä vähemmistön kielellä annettavaa terveydenhuoltohenkilökunnan koulutusta. Lautakunnan jäseniksi on valittava sairaanhoitopiirin vähemmistökielisiä kuntia ja kaksikielisten

kuntien vähemmistökielistä väestöä edustavia henkilöitä. Lain 21 §:n 1 momentin mukaan erikielisiä ja kaksikielisiä kuntia käsitävässä sairaanhoitopiirissä on vähemmistökielisen lautakunnan alainen osavastuualue kielellisen vähemmistön erikoissairaanhoitopalvelujen ja vähemmistön kielellä annettavan terveydenhuoltohenkilökunnan koulutuksen kehittämiseksi ja yhteensovittamiseksi. Vähemmistökieliseen osavastuualueeseen kuuluvat sairaanhoitopiiriin kaksikieliset kunnat sekä ne kunnat, joiden kielenä on sairaanhoitopiiriin asukkaiden vähemmistön kieli. Lain 21 §:n 3 momentin mukaan vähemmistökieliselä osavastuualueella toimivissa johtokunnissa on vähemmistökielinen jaosto, jonka jäsenten tulee edustaa sairaanhoitopiiriin kielellistä vähemmistöä. Lain 18 ja 21 §:n säännöksissä ei ole kuitenkaan otettu huomioon saamenkielistä väestöä, sillä erikielisillä ja kaksikielisillä kunnilla tarkoitetaan kieliain mukaan suomen- ja ruotsinkielisiä sekä suomen- tai ruotsinkielisiä kuntia. Vähemmistökielillä tarkoitetaan tässä yhteydessä kunnan väestön kielellisestä jakaumasta riippuen joko ruotsin tai suomen kieltä.

Sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (812/2000) 4 §:n 2 momentin mukaan sosiaalihuoltoa toteutettaessa on otettava huomioon asiakkaan toivomukset, mielipide, etu ja yksilölliset tarpeet sekä hänen äidinkieltensä ja kulttuuritautansa. Tämän perusteella on luonnollisesti otettava huomioon myös saamenkielisen asiakkaan äidinkieli ja kulttuuritautasta, vaikka säännöksessä ei saamen kieltä mainitakaan.

Vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annetun lain (380/1987) 7 §:n mukaan vammaista henkilöä on palveltava ja palveluja järjestävä ottaen huomioon hänen äidinkieltensä.

Sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädännössä saamenkielisen asiakkaan ja potilaan asema on otettu huomioon huomattavasti heikommin kuin muussa lainsäädännössä. Saamelaisella asiakkaalla ja potilaalla on kuitenkin oikeus käyttää omaa kieltään saamen kielen käyttämisestä viranomaisissa annetun lain perusteella niissä kuntien ja valtion viranomaisissa, joihin lakia sovelletaan.

2.2. Kansainvälinen kehitys ja ulkomaisen lainsäädäntö

2.2.1. Suomen kansainväliset velvoitteet

Kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa vähemmistökielten aseman turvaaminen ei ole perinteisesti ollut keskeisessä asemassa. Yhdistyneiden Kansakuntien piirissä hyväksytyissä ihmisoikeussopimuksissa on kyllä eräitä määräyksiä, jotka vaikuttavat vähemmistökielten aseman turvaamiseksi varsinkin rikosasioiden käsittelyn yhteydessä, mutta käytännössä niiden merkitys on jäänyt vähäiseksi.

Vasta viime vuosina vähemmistökielten asema on noussut merkittävämmiin esille. Euroopan neuvostossa on valmisteltu kaksi vähemmistökielten kannalta tärkeää sopimusasiakirjaa. Vuonna 1995 hyväksyttiin kansallisten vähemmistöjen suojelua koskeva puitteyleissopimus, joka tuli voimaan Suomessa 1 päivänä helmikuuta 1998. Euroopan neuvoston alueellisia kieliä tai vähemmistökieliä koskeva eurooppalainen peruskirja puolestaan hyväksyttiin vuonna 1992, ja se tuli voimaan Suomessa 1 päivänä maaliskuuta 1998.

Puitteyleissopimuksen 5 artiklan 1 kohdan mukaan sopimuspuolet sitoutuvat edistämään olosuhteita, jotka ovat tarpeellisia, jotta kansallisiin vähemmistöihin kuuluvat henkilöt voivat ylläpitää ja kehittää kulttuuriaan sekä säilyttää identiteettinsä oleelliset perustekijät, nimittäin heidän uskontonsa, kieltensä, perinnäistapansa ja kulttuuriperintönsä. Sopimuksen 9 artiklan 3 kohdan mukaan radio- ja televisiolähetyskiä koskevassa lainsäädännössä sopimuspuolet mahdollisuuksien mukaan takaavat, että kansallisiin vähemmistöihin kuululle henkilöille suodaan mahdollisuus omien viestintävälineiden perustamiseen ja käyttöön.

Puitteyleissopimuksen 10 artiklan 2 kohdassa määrätään, että alueilla, joilla asuu perinteisesti tai huomattava määrä kansallisiin vähemmistöihin kuuluvia henkilöitä, sopimuspuolet pyrkivät mahdollisuuksien mukaan varmistamaan olosuhteet, joissa vähemmistökieltä voitaisiin käyttää heidän ja hallintoviranomaisten välisissä suhteissa, mikäli he sitä vaativat ja tällainen vaatimus vastaa to-

dellista tarvetta.

Puiteyleissopimuksen 11 artikla koskee vähemmistökielisten suku- ja etunimien käytön turvaamista sekä vähemmistökielisten paikannimien käyttöä. Sopimuksen 12 artiklassa velvoitetaan vaalimaan vähemmistöjen kulttuuria, historiaa, kieltä ja uskontoa opetuksessa ja tutkimuksessa.

Puiteyleissopimuksen 14 artiklassa tunnustetaan, että jokaisella kansalliseen vähemmistöön kuuluvalla henkilöllä on oikeus oppia vähemmistökieltään.

Puiteyleissopimuksen noudattamista valvoo Euroopan neuvoston ministerikomitea sopimusvaltioiden määräajoin antamien raporttien kautta. Ministerikomiteaa avustaa neuvoa-antava komitea, joka on vuonna 2000 antanut Suomen hallitukselle päätelmät ja suositukset sopimuksen täytäntöönpanosta Suomen vuonna 1999 antaman ensimmäisen määräaikaishavainnon tietojen ja muualta hankittujen tietojen perusteella. Päätelmien ja suositusten mukaan nykyinen saamen kielen käyttämisestä viranomaisissa annettu laki täyttää lähtökohtaisesti puiteyleissopimuksen vaatimukset, mutta lain täytäntöönpanossa on ilmennyt ongelmia. Neuvoa-antava komitea suosittelee, että saamenkielistä joukkotiedotusta tulisi kehittää. Neuvoa-antava komitea on tehnyt yleisen havainnon siitä, ettei Suomen kouluissa annettavaan opetukseen sisälly riittävästi tietoa vähemmistöistä ja heidän kulttuuristaan.

Vähemmistökieliperuskirja poikkeaa rakenteeltaan muista ihmisoikeussopimuksista. Siinä sopijapuolet voivat tiettyjen yleisesti velvoittavien säännösten lisäksi valita sopimuksessa ilmaistuin rajoituksin ne säännökset, joihin ne sitoutuvat. Sopimusvaltiot antavat Euroopan neuvoston ministerikomitealle kolmen vuoden välein raportteja. Ajatuksena on, että sopimusvaltiot hiljalleen sitoutuvat yhä vaativimpiin sopimusmääräyksiin.

Suomi on ilmoittanut soveltavansa vähemmistökieliperuskirjaa ruotsin kieleen maassa vähemmän puhuttuna virallisena kielinä ja saamen kieleen alueellisena vähemmistökielenä. Kaikkia sopimusvaltioita velvoittaa sopimuksen 7 artikla, jossa säädetään ne perusteet, joihin vähemmistökieliä koskevan politiikan tulee perustua. Siinä todetaan muun muassa, että vähemmistökielen

maantieteellistä aluetta kunnioitetaan sen varmistamiseksi, että olemassa olevat tai uudet hallinnolliset rajat eivät muodosta estettä kielen edistämiseksi, ja että vähemmistökielialueilla järjestetään muillekin kuin vähemmistökieltä käyttäville mahdollisuus oppia halutessaan kyseistä kieltä. Artiklassa ovat lisäksi syrjäntäkieltoa ja positiivista syrjintää sekä eri kieliryhmien keskinäisen yhteisymmärryksen edistämistä koskevat määräykset.

Koulutuksen osalta (8 artikla) Suomi on valinnut vähemmistökieliperuskirjasta saamen kieleen soveltuviksi vaativuudeltaan tiukimmat määräykset lukuun ottamatta määräyksiä ammattiopetuksesta, korkeakouluopetuksesta sekä aikuiskasvatuksesta ja täydennyskoulutuksesta saamen kielellä.

Myös oikeusviranomaisia koskevasta peruskirjan 9 artiklasta Suomi on valinnut saamen kieltä koskeviksi lähes tiukimmat velvoitteet. Suomi ei ole kuitenkaan sitoutunut määräykseen, jonka mukaan tuomioistuinten tulisi käyttää oikeudenkäynnissä asianosaisen pyynnöstä saamen kieltä. Peruskirjan 9 artiklan 2 kohdassa Suomi on sitoutunut siihen, että se ei kiellä kotimaassa laadittujen oikeudellisten asiakirjojen pätevyyttä vain sillä perusteella, että ne on laadittu saamen kielellä. Artiklan 3 kohdassa Suomi on sitoutunut pitämään saatavilla saamen kielellä tärkeimmät lakitekstit ja erityisesti näiden kielten käyttäjiä koskevat tekstit.

Vähemmistökieliperuskirjan 10 artikla koskee hallintoviranomaisia ja julkisia palveluita. Artiklan 1 kohdassa Suomi on sitoutunut siihen, että saamen kieltä käyttävät henkilöt voivat jättää kirjallisia ja suullisia hakemuksia viranomaisille ja saada niihin vastauksia tällä kielellä. Sen sijaan Suomi ei ole sitoutunut siihen, että hallinnolliset viranomaiset tai yleisön kanssa yhteydessä olevat viranomaiset käyttävät saamen kieltä asioidessaan henkilöiden kanssa, jotka ottavat heihin yhteyttä tällä kielellä. Tämän artiklan määräysten täytäntöönpanossa Suomi on sitoutunut käännösten ja tulkkauksen järjestämiseen sekä saamen kielen taitoisten virkamiesten ja muiden julkisella sektorilla työskentelevien henkilöiden palkkaamiseen ja tarvittaessa kielikoulukoulutuksen antamiseen.

Joukkoviestimiä koskevassa peruskirjan 11 artiklassa Suomi on sitoutunut huolehtimaan riittävästi saamenkielisten radio- ja televisio-ohjelmien lähettämisestä sekä sitoutunut perustamaan ainakin yhden saamenkielisen radioaseman

Kulttuuritoimintaa ja -palveluja koskevassa peruskirjan 12 artiklassa Suomi on sitoutunut kaikkiin sopimusmääräyksiin, muun muassa edistämään toimenpiteitä, joiden avulla voidaan varmistaa, että kulttuuritoiminnasta vastuussa olevilla elimillä on palveluksessaan henkilöstöä, joka hallitsee sekä saamen kielen että muun väestön käyttämän kielen tai kielet.

Talous- ja yhteiskuntaelämää koskevassa peruskirjan 13 artiklassa Suomi on sitoutunut muun muassa varmistamaan, että sosiaalialan hoitolaitoksissa, kuten sairaaloissa, vanhainkodeissa ja hoitoloissa, on mahdollisuudet vastaanottaa ja hoitaa sairauden tai vanhuuden johdosta tai muusta syystä hoitoa tarvitsevia saamen kieltä käyttäviä henkilöitä heidän omalla kielellään.

Peruskirjan 14 artikla koskee yhteyksiä valtakunnan rajojen yli. Suomi on sitoutunut sen mukaisesti edistämään saamenkielistä yhteydenpitoa yli valtakunnan rajojen, erityisesti niiden alueellisten tai paikallisten viranomaisten välillä, joiden alueella käytetään samaa kieltä.

Vähemmistökieliperuskirjan täytäntöönpanon valvonta kuuluu Euroopan neuvoston ministerikomitealle, jota avustaa asiantuntijakomitea. Suomi on antanut ensimmäisen peruskirjan täytäntöönpanoa koskevan määräaikaisraporttinsa joulukuussa 1999. Euroopan neuvoston ministerikomitea on hyväksynyt 19 päivänä syyskuuta 2001 ensimmäiset alueellisia kieliä tai vähemmistökieliä koskevan eurooppalaisen peruskirjan täytäntöönpanoa koskevat suosituksensa. Ministerikomitea suosittelee Suomelle, että hallitus ryhtyy välittömiin toimenpiteisiin saamen kielen vahvistamiseksi opetuksessa sekä erityisiin toimenpiteisiin, jotta inarinsaamen- ja kolntansaamenkielisen opettajakoulutuksen ja opetusmateriaalin saatavuus turvattaisiin. Myös saamen kielen näkyvyyttä eri tiedotusvälineissä tulee suosituksen mukaan lisätä erityisesti kannustamalla konkreettisin toimenpitein saamenkielisten sanomalehtien pe-

rustamista. Ministerikomitea suosittelee hallitusta lisäksi vaikuttamaan niihin olosuhteisiin, jotka edistäisivät saamen kielen käyttämistä oikeus- ja hallintoviranomaisissa saamelaiden kotiseutualueella muun muassa vahvistamalla näiden viranomaisten saamen kielen taitoa. Hallituksen tulee lisäksi taata, että kansalaisilla olisi halutessaan mahdollisuus saada saamenkielisiä terveys- ja sosiaalipalveluja. Suomelle annetut suositukset perustuvat määräaikaisraportissa ministerikomitealle annettuihin tietoihin ja komitean hankkimiin muihin tietoihin. Ministerikomitea on marraskuussa 2001 suositellut, että Suomi ottaisi asianmukaisesti huomioon neuvoa-antavan komitean kommentit.

Suomen ja EU:n välisen liittymissopimuksen pöytäkirjassa n:o 3 saamelaisista (SopS 103/1994) osapuolet tunnustavat Suomella kansallisen ja kansainvälisen oikeuden nojalla olevat velvoitteet ja sitoumukset saamelaisiin nähden ja ottavat huomioon erityisesti, että Suomi on sitoutunut saamelaiden elinkeinojen, kielen, kulttuurin ja elämäntavan säilyttämiseen ja kehittämiseen.

Kesällä 2002 saamen kieli on päätetty ottaa mukaan EU:n komission vakavasti uhanalaisten kielten ohjelmaan. Saamen kielen lisäksi näihin kieliin kuuluvat muun muassa friisi ja iiri. Tämän EBLUL (European Bureau for Lesser Used Languages) -ohjelman kautta voi saada rahoitusta uhanalaisten kielten toiminnalle.

2.2.2. Säätely Ruotsissa ja Norjassa

Ruotsi

Saamen kieltä koskeva perustuslain tasoinen säätely rajoittuu Ruotsissa perustuslain 2 §:ään, jonka mukaan etnisten, kielellisten ja uskonnollisten vähemmistöjen mahdollisuuksia ylläpitää ja kehittää omaa kulttuuriaan ja keskinäistä yhteiskunnallista kanssakäymistään tulee edistää.

Huhtikuun 1 päivänä 2000 Ruotsissa tuli voimaan laki saamen kielen käyttämisestä hallintoviranomaisissa ja tuomioistuimissa (lag om rätt att använda samiska hos förvaltningsmyndigheter och domstolar). Lailla on perustettu erityinen saamen kielen hallintoalue (förvaltningsområdet), johon kuuluvat

Arjeplogin, Jällivaaran, Jokkmokkin ja Kii-runan kunnat. Lakia sovelletaan kaikkiin valtion ja kuntien alueellisiin ja paikallisiin hallintoviranomaisiin, joiden virka-alue on kokonaan tai osittain hallintoalueella. Hallintoalueen ulkopuolella lakia sovelletaan lisäksi lääninoikeuksiin ja käräjäoikeuksiin sekä kiinteistö-, ympäristö- ja meriasioita käsitteleviin tuomioistuimiin, joiden tuomiopiiri kokonaan tai osittain kattaa hallintoalueen. Lisäksi lakia sovelletaan niihin tuomioistuimiin, jotka muutoksenhakutuomioistuimina käsittelevät edellä mainituissa viranomaisissa ja tuomioistuimissa vireille tulleita asioita.

Saamen kielen hallintoalue ei kata Ruotsin koko saamelaisaluetta, joka ulottuu etelään aina Taalainmaalle saakka. Neljä pohjoista kuntaa muodostavat Ruotsin saamelaisten ydinalueen, jolla väestön kokonaismäärään nähden asuu eniten saamelaisia. Saamelaiset ovat silti vähemmistönä kaikissa hallintoalueen kunnissa. Kansallisesti Ruotsissa ei ole ollut virallista kieltä, mutta perinteisesti ruotsi on ollut maan kansalliskieli. Hallintoalueella saamen kieltä voidaan tosiasiallisesti pitää yhtä virallisena kielenä kuin ruotsin kieltä. Ehdotuksessa ruotsin kieltä koskevaksi laiksi vuodelta 2002 (SOU 2002:27) ehdotetaan kuitenkin säädettäväksi, että ruotsi on maan pääkieli ja virallinen kieli kansainvälisissä yhteyksissä.

Lain turvaamat kielelliset oikeudet kuuluvat kaikille kansallisuudesta, kansalaisuudesta ja asuinpaikasta riippumatta. Saamen kielen käyttämisen edellytyksenä ei ole saamelaisuus eikä lakiin sisälly erityistä saamelaismääritelmää. Saamen kieltä saavat käyttää myös yhdistykset, yhtiöt ja muut yhteisöt. Lain sanamuodossa käytetyllä ilmaisulla saamen kieli tarkoitetaan kaikkia hallintoalueella puhuttuja saamen kieliä eli eteläsaamea, luulajansaamea ja pohjoissaamea.

Lain mukaan yksityishenkilöllä on oikeus käyttää itseään koskevassa asiassa saamen kieltä asioidessaan suullisesti tai kirjallisesti hallintoviranomaisessa. Edellytyksenä on, että kyseessä on hallintoasia. Asian on lisäksi jotenkin liityttävä hallintoalueeseen. Kriteereinä voidaan käyttää esimerkiksi henkilön asuin- tai oleskelupaikkaa, kiinteistön sijaintipaikkaa tai toiminnan harjoittamispaikkaa.

Yksityishenkilöiden lisäksi saamen kieltä saavat käyttää viranomaisissa myös yhdistykset, yhtiöt ja muut yhteisöt.

Käytettäessä saamen kieltä hallintoviranomaisella on velvollisuus antaa suullisesti vastaus saamen kielellä. Annettaessa kirjallista päätöstä hallintoasiassa on päätökseen liitettävä saameksi ilmoitus siitä, että koko päätös voidaan pyynnöstä kääntää suullisesti saamen kielelle. Viranomaisen on muutoinkin pyrittävä järjestämään saamenkielisille asiakkaille palvelua saamen kielellä.

Hallitus voi erityisistä syistä antaa hallituksen alaiselle valtion viranomaiselle oikeuden poiketa saamen kielen käyttämisestä hallintoviranomaisissa koskevista säännöksistä. Erityinen syy voi olla esimerkiksi se, että viranomaisen toiminnassaan on hyvin vähän tekemisissä yleisön kanssa. Erityisistä syistä voidaan samanlainen poikkeus myöntää myös maakuntavaltuustolle ja kunnanvaltuustolle kunnallisissa asioissa. Hallituksen esityksen mukaan mahdollisuutta säätää poikkeuksia tulee käyttää rajoitetusti, jotta lain tarkoitusta ei vesitettäisi.

Oikeus käyttää saamen kieltä tuomioistuimessa tarkoittaa sitä, että asianosaisella tai asianosaisen edustajalla on oikeus puhua saamen kieltä, jättää oikeudenkäyntikirjelmia ja kirjallisia todisteita saamen kielellä sekä saada ruotsiksi kirjoitetuista asiakirjoista suullinen käänös saamen kielelle. Tuomioistuimen on huolehdittava sille jätettyjen saamenkielisten asiakirjojen kääntämisestä ruotsin kielelle, ellei se ole ilmeisen tarpeetonta. Jos saamen kieltä käytetään asian suullisessa käsittelyssä, on käytettävä tulkkausta. Kaikki lain nojalla tapahtuva tulkkaus ja kääntäminen tapahtuu viranomaisen tai tuomioistuimen kustannuksella.

Saamen kielen käyttämisestä tuomioistuimessa on pyydettyä viimeistään siinä vaiheessa, kun asianosainen ensimmäisen kerran lausuu jotakin asiassa. Jos saamen kielen käyttämisestä pyydetään myöhemmässä vaiheessa, oikeus voi kieltäytyä hyväksymästä saamen kielen käyttämisestä. Ennen sitäkin esitetty pyyntö voidaan evätä, jos on ilmeistä, että sen tarkoitus on epäasiallinen, kuten esimerkiksi vain oikeudenkäynnin tarkoituksellinen pitkittäminen. Oikeus käyttää saa-

men kieltä tuomioistuimissa ei koske ylimääräistä muutoksenhakua.

Lakiin sisältyvät erityiset säännökset saamen kielen käyttämisestä päivähoitossa, esikoulussa sekä vanhustenhuollossa. Lapsen huoltajan pyynnöstä hallintoalueella sijaitsevan kunnan on annettava mahdollisuus sellaiseen esikoulupaikkaan, jossa koko toiminta tai osa toiminnasta tapahtuu saamen kielellä. Hallintoalueella sijaitsevan kunnan on lisäksi tarjottava sitä pyytävälle mahdollisuus saada vanhustenhuollon palveluita kokonaan tai osittain saamen kielellä.

Laissa ei ole asetettu vaatimuksia virkamiesten saamen kielen taidolle. Saamen kielen käyttämisen tulee kuitenkin ensisijaisesti tapahtua käyttämällä saamen kieltä osaavia virkamiehiä. Tulkkaukseen ja kääntämiseen tulee turvautua vasta, jos tämä ei ole mahdollista. Saamenkielisen palvelun käytännön toteuttamiseen liittyy säännös, jonka mukaan hallintoviranomainen saa ennalta määrätä erityisiä aikoja ja paikkoja saamenkielisten asiakkaiden vierailuja ja puhelimitse tapahtuvia yhteydenottoja varten.

Hallituksen esityksen mukaan Ruotsin valtion tulee myöntää saamen, suomen ja meän kielen käyttämisestä annettujen lakien aiheuttamiin kustannuksiin kunnille ja maakäräjille 6 miljoonaa kruunua ja tuomioistuimille 1 miljoona kruunua vuosittain.

Saamen kielen käyttämisestä annetun lain säätämisen jälkeen Ruotsi katsoo lainsäädäntönsä saamelaisväestön osalta täyttävän Euroopan neuvoston kansallisten vähemmistöjen suojelua koskevan puiteyleissopimuksen ja alueellisia kieliä tai vähemmistökieliä koskevan eurooppalaisen peruskirjan vaatimukset.

Norja

Saamelaisia ja saamen kieltä koskevan lainsäädännön perustana on vuodelta 1988 oleva perustuslain 110 a §, jonka mukaan valtion viranomaisten velvollisuutena on luoda olosuhteet sellaisiksi, että saamelainen kansanryhmä voi ylläpitää ja kehittää kieltään, kulttuuriaan ja yhteiskunnallista elämäänsä.

Vuonna 1987 Norjassa tuli voimaan saamelaislaki (Lov om Sametinget og andre sa-

miske rettsforhold). Saamelaislain tarkoituksena on järjestää olosuhteet, joissa saamelainen kansanryhmä voi turvata ja kehittää omaa kieltään, kulttuuriaan ja yhteiskuntaelämäänsä. Lain 3 lukuun lisättiin vuonna 1990 säännökset saamen kielestä (lov om endring i sameloven av 12. juni 1987 nr. 56, grunnskoleloven av 13. juni 1969 nr. 24 og domstolloven av 13. august 1915 nr. 5). Luvun säännöksiä on sovellettava alueella, jota kutsutaan saamen kielen hallintoalueeksi (Forvaltningsområde for samisk språk). Siihen kuuluvat Karasjoen, Koutokeinon, Porsangerin, Tanan ja Uuniemen kunnat Finnmarkin läänissä sekä Kåfjordin kunta Tromssan läänissä. Näissä kunnissa saamelaislain säännöksiä saamen kielestä sovelletaan paikallisiin ja alueellisiin julkisiin viranomaisiin. Hallintoalueen ulkopuolella lain tiettyjä pykälä on sovellettava Finnmarkin ja Tromssan läänien vankiloissa. Norjan valtiokirkon hallintoalueella sijaitsevia seurakuntia koskee lisäksi säännös, jonka mukaan jokaisella on näissä seurakunnissa oikeus saada yksilöllisiä kirkollisia palveluksia saamen kielellä.

Saamen kielen hallintoalue ei kata Norjan koko saamelaisaluetta, vaan ainoastaan saamelaisväestön keskeisimmät perinteiset asuinalueet. Saamenkieliset ovat enemmistönä neljässä hallintoalueen kunnassa. Hallintoalueella puhutaan vain pohjoissaamen kieltä. Siten monet saamen kieltä koskevat saamelaislain pykälät koskevat käytännössä vain pohjoissaamen kieltä. Hallintoalueella lain turvaamat kielelliset oikeudet kuuluvat toisaalta kaikille pohjoissaamea puhuville asuinpaikasta, kansalaisuudesta ja kansallisuudesta riippumatta. Lain sanamuodon mukaan edellytyksenä ei ole edes saamen kieltä käyttävän saamelaisuus. Ne saamelaislain säännökset, jotka ovat voimassa koko Norjassa, koskevat kuitenkin kaikkia Norjassa puhuttuja saamen kieliä. Tällaisia ovat esimerkiksi säännös, jonka mukaan jokaisella on oikeus saada opetusta saamen kielessä. Tällä on Norjan saamelaisväestölle käytännön merkitystä, sillä jo pelkästään kolmessa kaupungissa asuu lähes saman verran saamelaisia kuin koko Suomessa: Bodössä asuu noin 1 000, Osllossa yli 5 000 ja Tromssassa noin 1 000 saamelaista.

Hallintoalueella saamen kieli ja norjan kieli ovat 1 luvun 5 §:n mukaan yhdenvertaisia kieliä. Kielten yhdenvertaisuuden konkreettinen sisältö määräytyy saamelaislain 3 luvun säännösten perusteella. Norjan perustuslaissa ei ole säännöksiä maan virallisista kielistä. Valtion virkaan voidaan kuitenkin perustuslain 92 §:n mukaan nimittää vain henkilö, joka puhuu maan kieltä (landets språk). Saamen kielen hallintoalueella voidaan maan kielenä perustuslaissa tarkoitetussa mielessä pitää myös saamen kieltä. Virallisissa yhteyksissä Norjan virallisiksi kieliksi ja kansalliskieliksi on kutsuttu norjan kielen kahta murretta bokmål ja nynorsk sekä saamen kieltä.

Saamen kielen virallistamisen tarkoituksena on lainvalmistelutöiden mukaan muun muassa vahvistaa saamelaisten identiteettiä ja lisätä heidän kiinnostustaan oman kielensä säilyttämiseen ja kehittämiseen sekä lisätä saamen kielen ja saamenkielisen kulttuuriperinnön yleistä arvostusta. Saamelaislain tavoitteena on paitsi saamen kielen, niin myös saamelaisten kulttuurin ja yhteiskuntaelämän turvaaminen. Norjan hallituksen ilmaiseman näkemyksen mukaan saamelaislain eräänä tavoitteena on saavuttaa hallintoalueella todellinen yhdenvertaisuus saamelaisen kulttuurin ja muun norjalaisessa yhteiskunnassa esiintyvän kulttuurin välillä. Tähän kuuluu olennaisena osana myös kielten yhdenvertaisuus.

Lain 3 luvun 1 §:ssä määritellään viranomaiset, joihin lakia sovelletaan. Paikallisilla viranomaisilla tarkoitetaan kaikkia kuntien, kuntainliittojen ja valtion viranomaisia, joiden virka-alueena on hallintoalueen kunta tai osa hallintoalueen kunnasta. Alueellisilla viranomaisilla tarkoitetaan kaikkia kuntainliittojen ja valtion viranomaisia, joiden virka-alue kattaa kokonaan tai osittain useita kuntia hallintoalueella. Saamelaislakia ei kuitenkaan sovelleta viranomaisiin, joiden virka-alueena on koko maa.

Lain 3 luvun 2 §:n mukaan lait ja määräykset, joilla on suuri merkitys saamelaisille tai osalle saamelaisväestöä, on käännettävä saameksi. Hallintoalueella väestölle tai osalle väestöä tarkoitetut ilmoitukset ja tiedotukset on annettava saamen ja norjan kielellä. Paikallisten ja alueellisten julkisten viran-

omaisten hallintoalueella käyttämiä lomakkeita on oltava saatavilla saamen ja norjan kielellä.

Lain 3 luvun 3 §:n mukaan sillä, joka suullisesti tai kirjallisesti ottaa yhteyttä saamen kielen hallintoalueella sijaitsevaan paikalliseen julkiseen viranomaiseen, on oikeus saada vastaus saamen kielellä. Jos virkamies suorittaa virkatehtävää virkapaikkansa ulkopuolella, ei tämän tarvitse antaa suullista vastausta saamen kielellä. Sillä, joka ottaa kirjallisesti yhteyttä hallintoalueella sijaitsevaan alueelliseen julkiseen viranomaiseen, on oikeus saada vastaus saamen kielellä.

Lain 3 luvun 4 §:ään sisältyy säännöksenä niin sanottu laajennettu oikeus käyttää saamen kieltä oikeuslaitoksessa (Utvidet rett til bruk av samisk i rettsvesenet). Se koskee niitä tuomioistuimia, joiden tuomiopiiri kokonaan tai osittain kattaa saamen kielen hallintoalueen. Näissä tuomioistuimissa 3 luvun säännöksiä on noudatettava kaikissa tuomioistuimissa käsiteltävissä asioissa. Lain mukaan jokaisella on oikeus käyttää saamen kieltä ottaessaan kirjallisesti yhteyttä tuomioistuimeen. Oikeudenkäyntiasiakirjat liitteenä ja kirjalliset todisteet saadaan toimittaa tuomioistuimeen saamen kielellä. Tuomioistuimen on huolehdittava oikeudelle jätettyjen saamenkielisten asiakirjojen kääntämisestä, mutta vastapuolen suostumuksella kääntämisestä voidaan luopua. Asianosaisen vaatimuksesta tuomioistuimen on huolehdittava norjankielisten oikeudenkäyntipöytäkirjojen kääntämisestä saamen kielelle. Pyyntö norjankielisten asiakirjojen kääntämisestä saamen kielelle voidaan tehdä missä tahansa asian käsittelyn vaiheessa. Jokaisella on oikeus puhua saamen kieltä tuomioistuimissa aina, kun suullinen asiointi oikeudenkäyntimenetelyä koskevien säännösten mukaan on mahdollista. Asianosaisen vaatimuksesta oikeuden puheenjohtaja voi määrätä, että oikeudenkäyntikielenä (forhandlingsspråk) käytetään saamen kieltä. Jos joku oikeudenkäynnissä mukana oleva ei osaa saamen kieltä, on toimitettava tulkkauksen norjan kielelle. Suullisen käsittelyn tapahtuessa saamen kielellä oikeuden puheenjohtaja voi asianosaisen vaatimuksesta määrätä, että myös oikeudenkäyntipöytäkirja on kirjoitettava saamen kielellä. Tuomioistuimen on silloin huolehdittava

pöytäkirjan kääntämisestä norjan kielelle. Jokaisella on lisäksi oikeus puhua saamen kieltä poliisikuulustelussa ja tehdä saameksi rikosilmoituksia ja tyytymättömyyden ilmoituksia niissä poliisi- ja syyttäväviranomaisissa, joiden virka-alue kokonaan tai osittain kattaa saamen kielen hallintoalueen. Lain 3 luvun 4 §:n mukaan jokaisella vankilaan suljetulla on oikeus käyttää saamen kieltä tehdessään suullisia valituksia vankilaviranomaiselle sekä puhua saamen kieltä toisten vankien ja omaistensa kanssa. Tämä oikeus on voimassa hallintoalueen ulkopuolellakin kaikissa Finnmarkin ja Tromssan läänien alueella olevissa vankiloissa.

Lain 3 luvun 5 §:n mukaan jokaisella on saamen kielen hallintoalueella oikeus saada saamenkielistä palvelua paikallisissa ja alueellisissa julkisissa terveydenhoito- ja sosiaalialan laitoksissa (Utvidet rett til bruk av samisk i helse- og sosialsektoren). Sillä, joka haluaa näissä laitoksissa asioidessaan käyttää saamen kieltä, on oikeus saada palvelua saamen kielellä. Vastaava oikeus on vangeilla kaikissa Finnmarkin ja Tromssan läänien alueella olevissa vankiloissa.

Lain 3 luvun 6 §:n mukaan jokaisella on hallintoalueella sijaitsevissa Norjan kirkon seurakunnissa oikeus saada yksilöllisiä kirkollisia palveluksia saamen kielellä. Käsitettä kirkollinen palvelus tulkitaan tässä yhteydessä laajasti.

Lain 3 luvun 7 §:n mukaan hallintoalueella paikallisten ja alueellisten julkisten viranomaisten työntekijöillä on oikeus saada palkallista virkavapautta saamen kielen opiskelemista varten, jos virastossa tai laitoksessa tarvitaan saamen kielen taitoista henkilökuntaa. Työnantaja voi liittää virkavapauspäätökseen ehdon, jonka mukaan työntekijän on sitouduttava työskentelemään virkavapauden myöntäneessä virastossa tietyn ajan kielitaidon hankkimisen jälkeen.

Lain 3 luvun 8 §:n mukaan jokaisella on oikeus saada opetusta saamen kielessä. Lainvalmistelutöiden mukaan säännös on tarkoitettu ensisijaisesti turvaamaan mahdollisuus saada opetusta saamen kielessä niille henkilöille, joilla iän, asuinpaikan tai muun syyn vuoksi ei ole tukenaan muuta siihen oikeuttavaa säännöstä. Sillä ei ole tarkoitus muuttaa saamen kielen opetuksesta perus-

koulussa, lukiossa ja ammattikoulussa annettuja säännöksiä. Peruskoululain (Lov om grunnskolen) mukaan lapsella on pääosin hallintoalueen rajoja noudattavassa saamelaisessa koulupiirissä aina oikeus saada saamen kielen ja saamenkielistä opetusta. Sitä voidaan antaa myös missä tahansa Norjassa saamelaisen koulupiirin ulkopuolella, jos koulussa on vähintään kolme saamenkielistä oppilasta, jotka sitä vaativat. Saamelaislain 3 luvun 8 §:n mukainen oikeus saada opetusta saamen kielessä on niinikään voimassa kaikkialla Norjassa, ja se kuuluu kaikille, myös ei-saamelaisille. Käytännössä se tarkoittaa sitä, että jokaisella on oikeus saada opiskella saamen kieltä vieraana kielenä tai äidinkielenä voimassa olevien, aikuiskoulutusta koskevien säännösten mukaisesti. Näitä säännöksiä ovat aikuisopetuksesta (Lov om voksenopplæring) ja kirjekouluista (Lov om brevskoler) annetut lait ja niiden nojalla annetut asetukset. Saamen kielen opetuksen on oltava hyväksytyn oppilaitoksen tai yhteisön antamaa. Tällaisessa opetuksessa peruskoulun saamen kielen oppimäärän suorittaneen henkilön opiskelukulut maksetaan täysimääräisesti valtion varoista.

Saamen kielen asemasta kunnan hallinnossa säädetään 3 luvun 9 §:ssä. Sen mukaan kunnanvaltuusto voi päättää, että saamen kieli on kunnan hallinnossa kokonaisuudessaan tai kunnan hallinnon tietyillä alueilla yhdenvertainen norjan kielen kanssa.

Lain 3 luvun 11 §:ään sisältyvät säännökset valittamisesta. Jos lain soveltamisalaan kuuluva viranomainen ei noudata saamen kielen käyttämisestä 3 luvussa annettuja säännöksiä, voi se, jota asia suoraan koskee, valittaa tästä ylemmälle viranomaiselle. Kunnallisen viranomaisen päätöksestä voidaan valittaa lääninhallitukselle (fylkesmann). Asianosaisen lisäksi valitusoikeus on aina myös valtakunnallisilla saamelaisjärjestöillä ja valtakunnallisilla julkisilla elimillä, joilla on saamelaisia tai osaa saamelaisväestöstä koskevia tärkeitä tehtäviä. Tällaisia järjestöjä ja elimiä ovat esimerkiksi Samenes landsforbund ja saamelaiskäräjät. Valitusoikeus koskee myös sellaisia asioita, jotka eivät koske ketään yksityishenkilöä.

Saamelaislaissa ei ole erityisiä säännöksiä virkamiehiltä vaadittavasta saamen kielen

taidosta. Kulttuuriministeriön saamelaislain nojalla antaman säännöksen mukaan kunkin lain soveltamisalaan kuuluvan viranomaisen tulee kohtuullisessa ajassa huolehtia siitä, että viranomaisen palveluksessa on pätevää saamen kielen taitoista henkilökuntaa. Saamelaislain kielisäännösten noudattamista valvovan kulttuuriministeriön näkemyksen mukaan saamen kielen taitoa tulee lain soveltamisalaan kuuluvissa viranomaisissa pitää pätevyysvaatimuksena kaikkiin täytettäviin virkoihin siihen saakka, kunnes viranomaisen on saavuttanut tyydyttävän saamen kielen taidon. Tätä on arvosteltava ottaen huomioon saamelaislain yleiset tavoitteet. Kielten yhdenvertaisuus edellyttää saamen kielen hallintoalueella kaksikielistä hallintoa, jossa on kaksikielisiä virkamiehiä.

Vuonna 1998 Norjan saamelaiskäräjien kieliosasto selvitti laajan kyselyn avulla virkamiesten saamen kielen taitoa kaikkiaan neljässä kymmenessä kahdessa saamelaislain soveltamisalaan kuuluvassa viranomaisessa. Kyselyyn vastasi 35 viranomaista, joissa oli yhteensä 1 482 työntekijää. Heistä 326 eli noin 22 prosenttia oli saamen kielen taitoisia. Saamen kielen hallintoalueella sijaitsevilla virastoissa saamen kielen taitoisia työntekijöitä on todellisuudessa enemmän kuin 22 prosenttia, sillä mainitussa kyselyssä oli mukana hallintoalueen ulkopuolella sijaitsevia suuria yksiköitä, joissa vain muutama työntekijä osasi saamen kieltä. Esimerkiksi Tromssan yliopiston 350 työntekijästä vain 4 osasi saamea. Merkillepantavaa on saamen kielen taitoisten virkamiesten suuri osuus poliisi- ja syyttäväviranomaisissa. Kyselyyn vastanneissa Karasjoen, Koutokeinon, Tanan ja Uniemen nimismiespiireissä vain 34 prosenttia virkamiehistä ei ymmärtänyt saamen kieltä. Jokaisesta edellä mainitusta nimismiespiiristä löytyi virkamiehiä, jotka osaavat sekä puhua että kirjoittaa saamen kieltä. Saamen kielen hallintoalueella on myös useita saamen kielen taitoisia nimismiehiä. Tulkauksesta ja kääntämisestä ei silti olla Norjassakaan päästy kokonaan eroon. Hallintoalueelta löytyy myös viranomaisia, joissa ei ole saamen kieltä osaavia virkamiehiä. Myös lain noudattamisessa ja sen 3 luvun määräysten tuntemuksessa havaittiin puutteita.

Kaikista saamelaislain kielisäännösten

kunnille ja aluehallinnolle aiheuttamista kustannuksista vastaa Norjan valtio. Varojen jakamisesta vastaa saamelaiskäräjien hallitus. Kaksikielisyyden tukemiseksi hallintoalueen kuudelle kunnalle ja kahdelle läänille myönnetään vuosittain avustuksia runsaat 16,5 miljoonaa kruunua. Jokainen hallintoalueen kunta saa kaksikielisyyden tukemiseen tarkoitettua määrärahaa perussumman, mikä on 3,5 prosenttia koko määrärahasta. 57 prosenttia määrärahasta jaetaan hallintoalueen kunnille siten, että 1/3 jaetaan kunnan asukasluvun perusteella ja 2/3 peruskoulun saamenkielisen tai saamen kielen opetuksen piirissä olevien oppilaiden lukumäärän perusteella. Loppuosa määrärahasta jaetaan hallintoalueen kunnille ja lääneille projektiavustuksina. Tämän määrärahan lisäksi saamelaiskäräjät saa vuosittain valtiolta varoja uuden saamenkielisen terminologian luomiseen eri aloilla, saamelaisnuorten opiskelustipendeihin, kielisuunnitelmiin ja oman toimintansa ylläpitämiseen. Määrärahojen jakamisen ja kielenhuoltotyön lisäksi saamelaiskäräjien tulee seurata saamen kieltä koskevan lainsäädännön noudattamista, saamen kielen käyttöä julkisissa yhteyksissä ja saamen kielen tilaa Norjassa. Saamelaiskäräjien hallituksen tulee vuosittain antaa kertomus saamelaiskäräjille.

Norjan valtio tukee saamen kieltä myös hallintoalueen ulkopuolella jakamalla vuosittain avustuksia. Avustuksia on myönnetty eteläsaamen ja luulajansaamen kielten tukemiseksi Keski- ja Etelä-Norjassa sekä pohjoissaamen kielen tukemiseksi saamen kielen hallintoalueen ulkopuolelle jäävissä kunnissa Pohjois-Norjassa. Vuonna 1996 Norjan hallitus jakoi näille alueille miljoona kruunua saamen kielten edistämiseen ja erilaisiin kieliprojekteihin. Avustuskohteina ovat olleet muun muassa saamelaiset kulttuurikeskukset, saamen kielen kurssit ja saamenkieliset lastentarhat. Vuonna 1998 summa oli runsaat 1,4 miljoonaa kruunua.

Kaksikielisyyden tukemiseen hallintoalueella varatusta määrärahasta ja saamen kielen tukemiseen hallintoalueen ulkopuolella varatusta määrärahasta ei rahoiteta saamen kielen ja saamenkielistä opetusta peruskouluissa, ammattikouluissa ja lukioissa. Niitä tuetaan erikseen. Myös saamenkielistä lehdistöä ja

radio- ja televisiotoimintaa sekä saamelais- taidetta tuetaan valtion varoin. Saamelaisuutta tukee osaltaan myös valtion mittava tuki poronhoidolle; Norjassahan saamelaisilla on yksinoikeus poronhoitoon. Saamelaisen kansanryhmän kielen, kulttuurin ja yhteiskunnallisen elämään ylläpitämiseen ja kehittämiseen on valtion talousarviossa varattu viime vuosina kaikkiaan noin 350 miljoonaa kruunua vuodessa. Vuonna 2002 tarkoitukseen varatut määrärahat ovat nousseet jo yli 400 miljoonan kruunun. Saamelaiskäräjien osuus määrärahoista on ollut vuosittain runsaat 100 miljoonaa kruunua.

Norja on ratifioinut Euroopan neuvoston vähemmistökieliperuskirjan. Sitä varten Norjan ei ole tarvinnut tehdä muutoksia saamen kieltä koskevaan lainsäädäntöönsä. Vähemmistökieliperuskirjassa Norja on sitoutunut soveltamaan saamen kieleen alueellisena vähemmistökielenä kaikkiaan kolmeakymmentäviittä sopimuksen kohtaa kuten Suomikin.

2.3. Nykytilan arviointi

2.3.1. Henkilöstön saamen kielen taito

Saamen kielen käyttämisestä viranomaisissa annettua lakia valmisteltaessa katsottiin, että saamen kielen taidon vaatiminen lain soveltamisalaan kuuluvilta virkamiehiltä tulisi tuottamaan käytännössä suuria vaikeuksia. Lisäksi saamen kielen taidon vaatimista keskushallinnon ja piirihallinnonkin virkamiehiltä pidettiin epätarkoituksenmukaisena. Näiden syiden vuoksi laki saatettiin voimaan niin, että siinä ei edellytetä virkamiehiltä saamen kielen taitoa edes saamelaisten kotiseutualueella. Saamelaisten kielelliset oikeudet turvataan kääntämisellä ja tulkkauskella niissä tapauksissa, joissa asiaa käsittelevä virkamies ei osaa saamea. Kielitaitovaatimusten asemasta lain 23 ja 24 §:ään otettiin säännöksiä, joiden tarkoituksena oli kannustaa vapaaehtoista saamen kielen opiskelua.

Lain 23 §:n mukaan valtion sellaisen viranomaisen virkamiehellä, jonka virka-alue on kokonaisuudessaan saamelaisten kotiseutualueella, on oikeus saada palkallista virkavapautta viranhoidossa tarpeellisen saamen kielen taidon hankkimista varten. Valtion sellaisen viranomaisen tai laitok-

sen virkamiehelle tai toimihenkilölle, jonka virka-alueesta osa sijaitsee saamelaisten kotiseutualueella, voidaan palkallista virkavapautta myöntää siten kuin asetuksella säädetään. Saamen kielen käyttämisestä viranomaisissa annetun asetuksen (1201/1991) 5 §:n mukaan palkallinen virkavapaus voidaan myöntää, jos virkamiehen virkasuhde on kestänyt vähintään vuoden. Saamen kielen käyttämisestä viranomaisissa annetun lain 23 § koskee vain valtion virkamiehiä. Kuntia säännös ei velvoita lainkaan. Saamelaisalueen kuntien palveluksessa olevilla ei näin ollen ole tämän pykälän perusteella oikeutta saada palkallista virkavapautta saamen kielen taidon hankkimista varten.

Lain 24 §:n 1 momentin mukaan saamen kielen taito on katsottava erityiseksi ansioksi täytettäessä virkoja tai toimia sellaisessa valtion viranomaisessa, jonka virka-alueeseen saamelaisten kotiseutualue tai sen osa kuuluu, taikka otettaessa muuta henkilöstöä näihin viranomaisiin. Säännös koskee myös Lapin lääninhallitusta. Lain 24 §:n 2 momentin mukaan viranomaisten tulee virkoja ja toimia täytettäessä sekä 23 §:ssä tarkoitetuilla ja muilla kysymykseen tulevilla toimenpiteillä varmistaa, että niiden palveluksessa on riittävästi saamen kielen taitoista henkilökuntaa. Säännöksen tarkoituksena on edistää saamen kielen taitoisten virkamiesten määrän lisäämistä siihen määrään asti kuin saamenkielisten hallintopalveluiden tuottaminen kussakin viranomaisessa tai laitoksessa edellyttää.

Saadakseen totuudenmukaisen kuvan saamen kielen taitoisten virkamiesten lukumäärästä lain soveltamisalaan kuuluvissa viranomaisissa saamelaiskäräjien asettama kieli-lain uudistamistyöryhmä teki joulukuussa 2000 laajan selvitystyön. Henkilöstön saamen kielen taitoa käsittelevät kyselylomakkeet palautuskuorineen lähetettiin saamelaisten kotiseutualueen kunnille ja seurakunnille sekä kotiseutualueella sijaitseville valtion viranomaisille mukaan lukien rajavartiolaitoksen ja tullin kaikki toimipaikat. Kysely lähetettiin myös keskeisimmille saamelaisalueen ulkopuolella sijaitseville viranomaisille, joiden virka-alue kattaa saamelaisten kotiseutualueen. Näiden viranomaisten joukossa olivat muun muassa Käsivarren kihlakunnanvirasto ja Luoteis-Lapin verotoimisto Muoniassa,

Lapin maistraatti Kittilässä, Sodankylässä sijaitsevat Metsähallituksen ja verohallinnon toimipisteet sekä niin ikään Sodankylässä sijaitseva Lapin käräjäoikeus.

Kysely pyrittiin toteuttamaan suhteellisen yksinkertaisena, jotta vastauksia saataisiin mahdollisimman paljon. Tämän vuoksi kyselyssä ei eritelty eri saamen kieliä. Kaikki kyselyn kohteena olevat viranomaiset, lukuun ottamatta Enontekiön kuntaa ja paliskuntain yhdistystä, vastasivat kyselyyn.

Kyselyyn osallistui yhteensä 817 henkilöä. Heistä 600 eli 73,4 prosenttia ei ymmärtänyt saamen kieltä, kun taas 97 henkilöä (11,9 prosenttia) ilmoitti pystyvänsä tarvittaessa käyttämään saamen kieltä omassa työssään. Viimeksi mainituista 73 (8,9 prosenttia) oli äidinkieltään saamenkielisiä. Vain suomen kielen taitoisten ja sekä suomen että saamen kielen taitoisten henkilöiden väliin jäi 120 henkilön joukko, josta saamea ymmärsi vähän 59 henkilöä (7,2 prosenttia) ja puhui vähän 61 henkilöä (7,5 prosenttia). Tähän ryhmään kuuluvilla saamen kielen taito ei kuitenkaan ollut niin hyvä, että he kykenisivät käyttämään saamea omassa työssään. Saamen kielen taitoisena saamen kielen käyttämisestä viranomaisissa annetuissa laissa tarkoitettua mielessä voidaan pitää vain niitä, jotka kykenevät käyttämään saamen kieltä omassa työssään. Saamen kieltä osasi kirjoittaa 44 henkilöä eli noin 5,4 prosenttia kaikista vastanneista.

Saamen kielen taitoisista henkilöistä suuri osa oli keskittynyt muutamiin harvoihin viranomaisiin, kun taas useimmissa viranomaisissa ei ollut yhtään henkilöä, joka pystyi käyttämään saamea omassa työssään. Keskimääräistä enemmän saamen kielen taitoista henkilöstöä oli muun muassa saamelaiskäräjien ja Utsjoen kunnan palveluksessa sekä Utsjoella sijaitsevilla valtion viranomaisissa. Kyselyyn vastanneiden joukossa oli useita saamenkieliselle väestölle tärkeitä viranomaisia, joissa yksikään henkilö ei edes ymmärtänyt saamen kieltä, saati sitten puhunut tai kirjoittanut sitä. Tällaisia viranomaisia olivat Luoteis-Lapin verotoimisto, Käsivarren kihlakunnanvirasto, Sodankylän kihlakunnanvirasto ja Pohjois-Lapin verotoimiston Sodankylän toimipiste. Enontekiöllä toimivassa Kivilompolon tullissa kukaan ei

ymmärtänyt saamea, vaikka rajan takana sijaitsee Finnmarkin suurin saamelaiskunta Koutokeino, jonka asukkaista 96 prosenttia on saamenkielisiä. Enontekiön kunnan alueella toimivilla Hetan ja Siilastuvan rajavartiolaitosiemillä ei myöskään kukaan ymmärtänyt saamea.

Tämän joulukuussa 2000 tehdyn selvityksen perusteella voidaan todeta, että saamen kielen taitoista henkilöstöä on niin vähän, ettei saamen kielellä asioiminen ole mahdollista ilman suuria käytännön vaikeuksia ja asian käsittelyn viivästymistä. Saameksi asioiminen ei usein ole lainkaan mahdollista ilman tulkkia.

2.3.2. *Viranomaisissa asioiminen saamen kielellä*

Saamelaiskäräjien asettama kielilain uudistamistyöryhmä piti vuonna 1998 saamelaisen kotiseutualueen kunnissa kuulemistilaisuuksia, joihin kansalaisilla oli mahdollisuus tulla kertomaan näkemyksensä kielellisten oikeuksiensa toteutumisesta ja siitä, miten laki on heidän mielestään toiminut. Työryhmä kuuli näistä asioista lisäksi asiantuntijoita, saamelaisyhdistyksiä ja eräitä saamelaisen kotiseutualueella työskenteleviä virkamiehiä.

Kuulemistilaisuuksissa yleinen näkemys oli, ettei saamen kielellä ole käytännössä mahdollista hoitaa asioita viranomaisissa, koska virkamiehet eivät osaa saamea. Tämän vuoksi joudutaan turvautumaan kankeaan tulkkaukseen. Jos asiakas ei ole ilmoittanut etukäteen tulostaan tai hankkinut itse tulkkia mukaansa, asian hoitaminen viivästyy tulkin hankkimisen vuoksi jopa useita tunteja. Aina tulkkia ei ole mahdollista saada paikalle edes samana päivänä. Tulkin käyttäminen voi tuntua asiakkaasta myös kiusalliselta esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon alalla, etenkin psykiatrisessa erikoissairaanhoidossa, jossa ei ole vielä ainuttakaan saamenkielistä erityistason viranhaltijaa. Tulkkauksen mukanaan tuomien käytännön hankaluuksien lisäksi kävi ilmi, että myös tulkin vaatiminen sinänsä voi olla joskus vaikea tehtävä. Tähän ovat usein syynä lain piiriin kuuluvissa viranomaisissa työskentelevien kielteinen asenne saamenkielisiä asiakkaita kohtaan.

Kuulemistilaisuuksissa pidettiin yleisesti puutteena sitä, että saamen kielellä ei ole Suomessa virallisen kielen asemaa. Sen katsottiin merkittävästi vaikuttavan yleisiin asenteisiin saamen kieltä kohtaan ja siten olevan osaltaan syynä saamen kielellä asioimisessa ilmenneisiin hankaluuksiin.

Suomessa saamea äidinkielenään puhuvat saamelaiset hallitsevat suomen kielen yleisesti ottaen hyvin. Varsinkin iäkkäämmästä saamelaisväestöstä löytyy kuitenkin yhä henkilöitä, joiden suomen kielen taito on hyvin huono. Saamelaisvaltuuskunnan vuonna 1983 tekemän tutkimuksen ”Utsjoen saamelaiset sosiaaliturvajärjestelmän käyttäjinä” mukaan 9 prosenttia vastaajista piti suomen kielen taitoaan olemattomana ja 40 prosenttia piti suomen kielen taitoaan melko huonona. Vanhemmilla saamelaisilla on usein vaikeuksia ymmärtää suomalaista virka- ja hallintokieltä, minkä johdosta he eivät kykene selviytymään viranomaiskontakteistaan suomen kielellä.

Sosiaali- ja terveydenhuollon erityispalvelujen saanti saamen kielellä on osoittautunut ongelmalliseksi. Vuodenvaihteessa 1996–1997 saamelaisten kotiseutualueen kunnissa tehdyn sosiaali- ja terveysprojektiin liittyneen asiakaskyselyn mukaan saamen kieltä ja saamelaiskulttuuria ei ole otettu tarpeeksi huomioon terveyspalveluissa ja vanhustenhuollossa. Saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella saamenkielisiä palveluja ei yleensä ole tarjolla. Esimerkiksi terveydenhuollon erityispalveluja annetaan lähinnä Rovaniemellä.

Saamenkielisen sosiaali- ja terveyspalvelujen tarjontaa on tarkasteltu useissa viimeaikaisissa selvityksissä. Vuonna 2001 valmistui saamelaisten omakielisistä sosiaali- ja terveyspalveluista saamelaisasiain neuvottelukunnan työryhmän muistio ”Saamenkielisten peruspalvelujen kartoitus 2001”. Sosiaali- ja terveysministeriö julkaisi samana vuonna Margita Lukkarisen selvityksen ”Omakielisten palvelujen turvaaminen sosiaali- ja terveydenhuollossa” (STM:n julkaisuja 2001:1). Omakielisiä sosiaalipalveluja käsiteltiin myös sosiaali- ja terveysministeriön työryhmämuistiossa 2003:11 ”Kansallinen sosiaalinen kehittämisprojekti”.

Saamen kielellä tapahtuva suullinen viran-

omaisissa asioiminen on kaiken kaikkiaan osoittautunut ongelmalliseksi. Laissa ei vaadita virkamiehiltä saamen kielen taitoa. Sen vuoksi lain piiriin kuuluvissa viranomaisissa ei ole riittävästi saamen kielen taitoisia virkamiehiä. Viranomaiset kykenevät antamaan saamenkielistä palvelua vain turvautumalla tulkkaukseen. Tulkin saamisen vaikeus, tulkkauksen kankeus ja muut tulkkauksesta johtuvat ongelmat ovat johtaneet siihen, että saamelaiset eivät käytä saamen kieltä sellaisissa viranomaisissa, joissa virkamiehet eivät osaa puhua saamen kieltä. Saamen kieltä käytetään suullisesti lähinnä vain niissä viranomaisissa, joissa saamelaiset tietävät olevan saamen kielen taitoisia virkamiehiä.

Noin puolet Suomen saamelaisväestöstä asuu saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella. Esimerkiksi pääkaupunkiseudulla asuu nykyisin yli 500 saamelaista. Myös Pohjois-Suomen keskuksissa, Oulussa ja Rovaniemellä on paljon saamelaisia. Suuri osa näistä kaupunkisaamelaisista on säilyttänyt kielensä ja saamelaisen identiteettinsä. Heille saamen kielellä asioiminen omalla asuinseudulla on mahdollista vain hyvin rajoitetusti. Helsingissä sijaitsee joitakin valtakunnallisia, Oulussa ja Rovaniemellä myös alueellisia valtion viranomaisia, jotka kuuluvat saamen kielen käyttämisestä viranomaisissa annetun lain piiriin. Sen sijaan mainituissa kunnissa saamen kieltä ei lain mukaan voi lainkaan käyttää kunnallisissa viranomaisissa eikä eräitä poikkeuksia lukuun ottamatta myöskään niissä toimivissa valtion viranomaisissa.

2.3.3. *Viranomaisten tiedottaminen ja säädösten kääntäminen*

Saamelaisten kielilain vaikutus on tänä päivänä selvimmän havaittavissa saamelaisten kotiseutualueella saamenkielisinä liikennemerkeinä, opasteina, ilmoituksina ja kuulutuksina. Saamenkielisten tienvarsiopasteiden runsaus perustuu osittain liikenteen ohjauksilaitteista annetun liikenneministeriön päätökseen (203/1982), jonka 10 §:ssä säädetään, että saamelaisten kotiseutualueella olevissa liikennemerkeissä ja lisäkilvissä käytetään suomen kielen lisäksi saamen kieltä.

Saamen kielen käyttämisestä viranomaisissa annetun lain piiriin kuuluvat viranomaiset

noudattavat lain 9 §:ää pääsääntöisesti varsin hyvin. Suomen- ja saamenkielisiä kuulutuksia, ilmoituksia ja muita tiedonantoja julkaistaan sanomalehdissä säännöllisesti. Saamen kielen toimiston mukaan saamenkielisten tiedonantojen julkaisemisessa varsinkin kunnat ovat toisinaan jonkin verran kiertäneet lakia. Kun suomenkielinen ilmoitus on julkaistu lehdessä, on saamenkielinen ilmoitus ollut nähtävänä kunnan ilmoitustaululla tai asianomaisen virkamiehen virkahuoneessa. Tällaiseen menettelyyn on epäilemättä ollut syynä rahapula, ei niinkään puuttuva tahto noudattaa lakia. Lain piiriin kuuluvien viranomaisien saamelaisten kotiseutualueella sijaitsevista virastoissa on varsin kattavasti saamenkielisiä opasteita. Saamenkielisiä opasteita on myös kotiseutualueen ulkopuolella, muun muassa Käsivarren kihlakunnanvirastossa, Lapin keskussairaalassa, Lapin käräjäoikeudessa, Rovaniemen hovioikeudessa ja Sodankylän kihlakunnanvirastossa. Saamenkielisiä kotisivuja on saamelaiskäräjien, Yleisradion saamelaisradion ja muiden saamelaisorganisaatioiden ja -järjestöjen lisäksi muun muassa korkeimmalla hallinto-oikeudella ja Sodankylän kunnalla.

Inarin kunnan alueella osa tienvarsien liikennemerkkien ja niiden lisäkilpien teksteistä on inarinsaamen ja koltansaamen kielellä. Inarin- ja koltansaamenkielisiä opasteita on myös Inarin kunnan alueella sijaitsevista kunnan ja valtion virastoissa sekä saamelaiskäräjien toimitiloissa. Inarin kunta pyrkii säännönmukaisesti antamaan omat kuulutuksensa inarinsaamen, koltansaamen, pohjoissaamen ja suomen kielellä. Samoin ovat viime aikoina menettelleet Lapin ympäristökeskus ja Pohjois-Suomen ympäristöluovirasto. Muutoin kuulutukset, opasteet ja tiedonannot ovat, silloin kun ne on käännetty saameksi, poikkeuksetta pohjoissaamenkielisiä. Jos saamenkieliset tiedonannot julkaistaan sanomalehdessä, ovat ne yleensä Lapin Kansassa. Muita tähän tarkoitukseen käytettyjä lehtiä ovat Inarilainen (Inarin kunta, Inarin seurakunta, Lapin rajavartiosto, Utsjoen seurakunta), Sompio (Sodankylän kunta) ja Tornionlaakso (Enontekiön seurakunta).

Inarin seurakunta julkaisee kirkolliset ilmoituksensa neljällä kielellä, siis suomeksi ja kolmella saamen kielellä. Utsjoen seurakunta

julkaisee suomen ja saamen kielellä kuulutukset, mutta ei muita kirkollisia ilmoituksia. Enontekiön seurakunnan kirkolliset ilmoitukset julkaistaan suomeksi ja saameksi. Saamelaisten kotiseutualueen paliskuntien kokouskutsut ja muut ilmoitukset ovat olleet yksinomaan suomenkielisiä, sillä paliskunnat eivät saa valtionavustusta saamen kielen käyttämisestä aiheutuviin kustannuksiin.

Lakeja, asetuksia ja ministeriöiden päätöksiä on käännetty saamen kielelle erittäin puutteellisesti. Lisäksi useimmat lait, esimerkiksi saamelaiskäräjälaki ja saamen kielen käyttämisestä viranomaisissa annettu laki, on käännetty vain pohjoissaameksi. Vaikka pohjoissaamenkieliset ovatkin suurin saamelaisryhmä, koskevat pohjoissaameksi käännettyt lait useimmiten myös inarinsaamea ja koltansaamea puhuvaa saamelaisväestöä. Heidän kielelleen lainsäädäntöä ei ole kuitenkaan juuri lainkaan käännetty. Tämän vuoksi inarinsaamelaiset ja koltansaamelaiset ovat huomattavasti asemassa kuin pohjoissaamea puhuvat saamelaiset. Esimerkiksi inarinsaamelaista väestöä läheisesti koskettavaa kalastuslainsäädäntöä ei ole lainkaan käännetty heidän omalle kielelleen. Luettelo eri saamen kielillä julkaistuista säädöksistä (yhteensä 69 säädöstä), jota laadittaessa säädöskoelmaa on seurattu numeroon 785/2001 saakka, sisältyy saamelaiskäräjien ehdotukseen uudeksi saamen kielilajiksi.

2.3.4. *Saamen kielen ilmoittaminen äidinkieleksi*

Saamen kielen käyttämisestä viranomaisissa annetun lain 4 §:n mukaan saamelaisella, jolla on Suomessa kotipaikka, on oikeus ilmoittaa väestökirjoihin äidinkielekseen saame. Nimenomainen säännös katsottiin lakia valmisteltaessa tarpeelliseksi muun muassa siitä syystä, että monet saamenkieliset ilmoittavat äidinkielekseen suomen.

Tilastokeskuksen laatiman virallisen tilaston mukaan saamenkielisiä oli vuoden 2002 päättyessä kaikkiaan 1720 henkeä. Tilasto perustuu väestötietojärjestelmän tietoihin. Väestötietojärjestelmää on pidettävä lähtökohtaisesti luotettavana. On kuitenkin otettava huomioon, että menneinä vuosikymmeninä kielivähemmistöihin kuuluvat henkilöt

saattoivat usein ilmoittaa äidinkielekseen suomen, vaikka todellisuudessa näin ei ehkä ollutkaan. Ilmiö on tuttu muidenkin kielivähemmistöjen kuin saamelaisten kohdalla. Myös tuolloinen viranomaiskäytäntö saattoi johtaa samanlaiseen lopputulokseen. Kielitilastojen virheellisyys johtuu osittain myös siitä, että yksilö voi rekisteröidä ainoastaan yhden kielen äidinkielekseen. Kaksikielisten kohdalla ongelmana on siis epäselvä raja kahden kielen välillä.

Suomessa saamelaisvaltuuskunta ja vuoden 1995 jälkeen saamelaiskäräjät ovat saamelaisvaltuuskunnan ja saamelaiskäräjien vaalien yhteydessä tehneet saamelaisten äidinkieltä koskevia selvityksiä. Tänä päivänä ainoa ajan tasalla oleva tilasto saamelaisista onkin saamelaiskäräjillä.

Saamelaiskäräjien tekemän selvityksen mukaan Suomen saamelaisten kielellinen ja-kauma vuonna 1999 oli seuraava:

pohjoissaame	1 739
inarinsaame	299
koltansaame	386
suomi	3 815
ei tietoa ¹	1 263
<u>Yhteensä</u>	<u>7 502</u>

Saamenkielisiä on siis saamelaiskäräjien tekemien selvitysten mukaan enemmän kuin väestötietojärjestelmän perusteella laaditut viralliset tilastot osoittavat.

Tilastokeskuksen vuosina 1992–2002 laatimien virallisten tilastojen mukaan saamenkielisten lukumäärä Suomessa on pysynyt suunnilleen samalla tasolla. Toisin sanoen saamenkielisten lukumäärä väestötietojärjestelmässä ei ole juuri lisääntynyt saamen kielen käyttämisestä viranomaisissa annetun lain voimaantumisen jälkeen. Eräänä syynä tähän lienee se, että samoihin aikoihin lain voimaantumisen kanssa henkikirjoitustietojen lähettäminen ihmisille lopetettiin. Äidinkieltä koskevien tietojen oikeellisuuden tarkistaminen jäi siten täysin yksilön oman aktiivisuuden varaan.

Jos saamen kielen ensimmäisenä kielellään oppineen henkilön äidinkieleksi on

väestötietojärjestelmässä tallennettu suomen kieli, voi tämä hänen alenevaa polvea olevien sukulaistensa kohdalla aiheuttaa sen, että heitä ei katsota saamelaisiksi, vaikka he todellisuudessa täyttäisivätkin kieliperusteisen saamelaismääritelmän kriteerit. Myös väestötietojärjestelmän oikeellisuuden kannalta olisi suotavaa, että äidinkieltä koskevissa merkinnöissä ei olisi virheitä. Tässä kuvattu ongelma ei kuitenkaan ole ratkaistavissa lainsäädäntöteitse. Saamelaiskäräjät on katsonut, että Lapin maistraatin tulisi yhteistyössä saamelaiskäräjien ja saamelaisradion kanssa käynnistää kampanja, jolla pyritään lisäämään aktiivisuutta äidinkieltä koskevien tietojen tarkistamiseen väestötietojärjestelmässä niiden saamenkielisten keskuudessa, joiden äidinkieleksi ei ole syntymän yhteydessä kirjattu saamea. Näin väestörekisteritiedot ja niiden perusteella laaditut viralliset tilastot saataisiin enemmän paikkansa pitäväksi.

2.3.5. Yhteenveto

Suurimmat saamen kielen käyttämisestä viranomaisissa annettuun lakiin liittyvät epäkohdat johtuvat lain ja käytännön välisestä ristiriidasta, jonka seurauksena lain tarkoitus ei toteudu eivätkä sen vaatimukset täyty. Laki tekee periaatteessa mahdolliseksi käyttää saamen kieltä viranomaisissa. Käytännössä se ei kuitenkaan ole läheskään aina mahdollista. Pääasiallisena syynä tähän on saamen kielen taitoisten virkamiesten vähäisyys sekä tulkkauksesta ja kääntämisestä johtuvat vaikeudet. Viranomaisten asennoituminen ei myöskään ole aina ollut riittävän omaloitteista eikä usein edes riittävän myönteistä niin, että saamenkieliset kansalaiset voisivat helposti ja kohtaamatta vastustusta käyttää omaa kieltään.

Saamen kielen käyttämisestä viranomaisissa annetun lain 24 §:n 2 momentin mukaan viranomaisten tulee virkoja ja toimia täytettäessä sekä 23 §:ssä tarkoitetuilla ja muilla kysymykseen tulevilla toimenpiteillä varmistaa, että niiden palveluksessa on riittävästi saamen kielen taitoista henkilökuntaa. Lain 24 §:n 2 momentti ei suoraan velvoita viranomaista valitsemaan saamen kielen taitoisia työntekijöitä. Sen tarkoituksena on vain edis-

¹ Pääasiassa alle kouluikäisiä lapsia

tää saamen kielen taitoisten virkamiesten määrän lisäämistä siihen määrään asti kuin saamenkielisten palveluiden tuottaminen kussakin viranomaisessa tai laitoksessa edellyttää. Tämä on johtanut käytännössä omituiseen noidankehään. Saamelaiset eivät halua käyttää omaa kieltään viranomaisissa, koska virkamiehet eivät osaa sitä. Viranomaiset puolestaan eivät pyri rekrytoimaan saamen kielen taitoista henkilöstöä, koska saamenkielisiä palveluita ei juuri kysytä. Myöskään lain 24 §:n 1 momentin säännös saamen kielen taidosta erityisenä ansiona ei velvoita viranomaisia valitsemaan saamen kielen taitoisia työntekijöitä. Se vain määrittelee lähemmin perustuslain 125 §:n 2 momentissa mainittujen nimitysperusteiden sisältöä.

Saamelaisten kotiseutualueella jokaisen lain piiriin kuuluvan viranomaisen olisi vastaisuudessa kyettävä antamaan saamenkielistä palvelua riippumatta siitä, miten usein saamenkielisiä palveluita on kysytty aikaisemmin. Lakiin olisi syytä ottaa säännöksiä, joilla pyritään vaikuttamaan viranomaisessa vallitseviin asenteisiin ja luomaan myönteinen ilmapiiri. Sillä olisi suuri vaikutus sekä virkamiesten että saamenkielisen väestön ajattelutapaan.

Vuonna 1995 toteutetun perusoikeusuudistuksen yhteydessä ei erikseen tarkasteltu sitä, ovatko sitä ennen säädetyt saamen kielen käyttämistä sääntelevät lait sopusoinnussa uusien perusoikeussäännösten kanssa. Nyt on selvästi havaittavissa, että saamen kielen käyttämisestä viranomaisissa annettu laki ei täysin turvaa perustuslain 17 §:n 3 momentissa tarkoitettulla tavalla saamelaisten oikeutta ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Syynä tähän on jo edellä mainittu lain ja käytännön välinen ristiriita. Lisäksi laki toteutuessaankin sääntelee ainoastaan saamen kielen käyttämistä tietyissä viranomaisissa ja tiettyjen virallistekstien kääntämistä saamen kielelle. Viitaten valtiovallan omaksumaan lähtökohtaan turvata saamelaisten kulttuuri ja kieli kulttuuriautonomian perustalta, eduskunnan sivistysvaliokunta on jo vuonna 1993 edellyttänyt myös saamelaisten kielellisten ja kulttuuristen oikeuksien riittävän tason turvaamista, jotta he voisivat tulevaisuudessa elää oman identiteettinsä ja elämäntapansa mukaisesti monikielisessä ja

monikulttuurisessa yhteiskunnassa (SiVM 9/1993 vp). Ensisijaisesti tulkkaukseen ja kääntämiseen perustuva kielilaki ei voi edistää saamen kielen käyttöä elävänä jokapäiväisenä käyttökielenä kaikilla elämän alueilla.

Nykyinen laki täyttää kaikessa olennaisessa lain voimaantulon jälkeen ratifioitujen Euroopan neuvoston puiteyleissopimuksen ja vähemmistökieliperuskirjan vaatimukset. Näiden kansainvälisten sopimusten velvoitteet ovat kuitenkin luonteeltaan vain vähimmäisstandardeja. Ne eivät estä järjestämästä saamelaisten kielellisiä oikeuksia tasolle, joka ylittää Suomea sitovien sopimusmääräysten vaatimukset. Euroopan neuvoston ministerikomitea on vastikään antanut Suomelle vähemmistökieliperuskirjan täytäntöönpanoa koskevat suosituksensa. Saamen kielen osalta siinä suositetaan Suomen hallitusta muun muassa vaikuttamaan niihin olosuhteisiin, jotka edistäisivät saamen kielen käyttämistä oikeus- ja hallintoviranomaisissa saamelaisten kotiseutualueella. Ministerikomitean mukaan hallituksen tulee lisäksi taata, että kansalaisilla olisi halutessaan mahdollisuus saada saamenkielisiä terveys- ja sosiaalipalveluja.

Kielellisten oikeuksien toteutuminen käytännössä on viime kädessä taloudellinen kysymys. Suomen valtion antamalla taloudellisella tuella on kyetty toteuttamaan pääasiassa vain lain vähimmäisvelvoitteita, saamenkielisten julkipanujen, ilmoitusten ja muiden viranomaistekstien kääntämistä ja tiedotusvälineissä julkaisemista ja tätäkin vajavaisesti. Pohjoismaisessa vertailussa voidaan todeta, että Norja jakaa saamen kielen hallintoalueen kuudelle kunnalle ja kahdelle läänille yli 16,5 miljoonaa kruunua vuodessa kaksikielisyyden tukemiseen. Ruotsi on varannut noin 7 miljoonaa kruunua vuodessa kunnille, maakäräjille ja tuomioistuimille meänkielen ja saamen kielen käyttämisestä annettujen uusien lakien soveltamisesta aiheutuviin kustannuksiin. Saamen kielen osuus tästä on karkeasti arvioiden puolet. Vaikka suoria vertailuja eri valtioiden kesken ei voikaan tehdä, on Suomen valtion talousarviossa saamen kielen käyttämisestä viranomaisissa annetun lain soveltamiseen osoitettu määräraha, ottaen huomioon myös kuntien kielilisanä saama

yleisen valtiosuuden korotus, vähäinen.

3. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

Saamen kielilaki

Esityksen tarkoituksena on korjata nykyisessä saamen kielen käyttämisestä viranomaisissa annetussa laissa ilmenevät sisällölliset puutteet ja sovittaa lainsäädäntö vastamaan perustuslain uudistuneita säännöksiä ja uusia kansainvälisiä sopimuksia. Lakitekniisesti uudistus toteutettaisiin antamalla kokonaan uusi laki.

Keskeisenä pyrkimyksenä on, että laissa taattu saamelaisten oikeus käyttää omaa kieltään virallisissa yhteyksissä toteutuisi myös käytännössä. Saamelaisten kotiseutualueella ehdotetulla uudella lailla pyritään laajemminkin toteuttamaan saamelaisten kulttuuri-itsehallinnon tavoitteita tukemalla saamen kieltä ja kulttuuria, vahvistamalla kielen virallista asemaa ja madaltamalla kynnystä käyttää kieltä virallisissa yhteyksissä.

Saamelaiskäräjät on ehdottanut laissa säädettäväksi, että saamen kieli ja suomen kieli olisivat saamelaisten kotiseutualueella yhdenvertaisia kieliä. Ehdotuksen on kuitenkin arvioitu olevan valtiosääntönäkökulmasta ongelmallisen. Kun vain suomen ja ruotsin kieli perustuslain mukaan ovat maan kansalliskieliä, joita jokainen saa omana kielenään käyttää viranomaisessa ja joita käyttävän väestön sivistyksellisistä ja yhteiskunnallisista tarpeista julkisen vallan on huolehdittava samanlaisten perusteiden mukaan, saame ei voi statukseltaan olla näiden kielten kanssa yhdenvertainen. Saamen kielen osalta perustuslaissa on taattu vain saamelaisten oikeus alkuperäiskansana ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan sekä heidän oikeutensa käyttää omaa kieltään viranomaisessa, ei muuta. Tämän johdosta ehdotusta ei ainakaan sellaisenaan ole katsottu voitavan toteuttaa. Joka tapauksessa myös ruotsin kielen asema kansalliskielenä tulisi ottaa huomioon. Silti on pohdittu, voitaisiinko ehdotus toteuttaa tietyin kvalifioinnin, esimerkiksi rajoittamalla yhdenvertaisuus koskemaan vain ehdotetun lain soveltamisti-

lanteita siten kuin laissa säädettäisiin. Tällöin kenties voitaisiin puhua alueellisesta yhdenvertaisuudesta. Kaiken kaikkiaan ehdotuksen toteuttamista edes tällä tavoin kvalifioituna ei kuitenkaan ole nähty ainakaan tässä vaiheessa mahdollisena, koska sen toteuttamisen vaikutuksia, jotka voivat olla arvaamattoman laajoja, ei ole voitu selvittää. Sitä paitsi tähän tulokseen päätymiseen on osaltaan vaikuttanut myös se, että säännökset, joita katsotaan voitavan ehdottaa, eivät kuitenkaan käytännössä toteuttaisi tavoiteltua kielten yhdenvertaisuutta. Tämän vuoksi ehdotuksen sisällyttämisestä hallituksen esitykseen on luovuttu.

Saamen kielellä tarkoitettaisiin laissa pohjoissaamen lisäksi myös inarinsaamen ja kolntansaamen kieltä. Lainsäädännön selkeys edellyttää, että tämä todetaan itse lakitekstissä eikä pelkästään perusteluissa kuten nykyisin. Lain viranomaiskohtainen soveltamisala olisi saamelaisten kotiseutualueella laaja. Laissa olisi luettelo niistä viranomaisista, joihin lakia sovelletaan. Luetteloon on ehdotettu lisättäväksi kolttien kyläkokous ja vähemmistövaltuutettu. Lakia sovellettaisiin lisäksi kaikkiin niihin, jotka tällä alueella hoitavat sellaista julkiselle vallalle kuuluvaa tehtävää, joka kuuluu mainituille viranomaisille. Julkisella vallalla olisi velvollisuus turvata kielellisten oikeuksien toteutuminen. Kielellisen palvelun taso ei saisi heiketä sen vuoksi, että julkinen valta siirtää tehtäviään muiden hoidettavaksi. Viranomaisen tulisi toiminnassaan oma-aloitteisesti huolehtia siitä, että saamen kieltä käyttävien kielelliset oikeudet toteutuvat käytännössä.

Saamelaisella olisi oikeus ilmoittaa väestötietojärjestelmään tallennettavaksi äidinkielekseen saamen kieli. Viranomaisilla olisi velvollisuus antaa tiedotuksia saamen kielellä, ja erityisesti saamelaisia koskevat lait ja muut säädökset julkaistaisiin valtioneuvoston tai ministeriön niin päättäessä myös saamenkielisinä käännöksinä. Saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella olevissa lain soveltamisalaan kuuluvissa viranomaisissa saamelaisella olisi oikeus käyttää saamen kieltä omaa asiassaan tai asiassa, jossa häntä kuullaan. Viranomaisen, jonka toiminta kohdistuu ainoastaan saamelaisiin, voisi käyttää työkielenä myös saamen kieltä.

Saamelaisten kotiseutualueella sijaitsevilla valtion viranomaisissa ja kunnallisissa viranomaisissa asioidessaan saamelaisella olisi oikeus käyttää valintansa mukaan suomen tai saamen kieltä. Näillä viranomaisilla olisi velvollisuus edistää toiminnassaan saamen kielen käyttämistä. Niiden tulisi käyttää myös saamen kieltä kirjallisissa yhteydenottoissa, jotka lähetetään asianosaiselle tai sille, jolle lain mukaan on ilmoitettava vireillä olevasta tai vireille tulevasta asiasta. Saamen kieltä tulisi lisäksi käyttää vastattaessa saamen kielellä toimitettuihin kirjallisiin yhteydenottoihin.

Kunnallisten viranomaisten tulisi käyttää suomen kielen ohella harkitsemassaan laajuudessa saamen kieltä sellaisissa pöytäkirjoissa ja muissa asiakirjoissa, joita ei ole annettava yksityiselle asianosaiselle ja joilla on yleistä merkitystä. Jos saamenkielisten osuus on suurempi kuin yksi kolmasosa kunnan väestöstä, kuten nyt Utsjoen kunnassa, saamen kieltä olisi aina käytettävä tällaisissa asiakirjoissa.

Tarvetta tulkkaukseen ja kääntämiseen pyritään vähentämään muun muassa kielitaitovaatimuksia ja virkavapautta koskevilla säännöksillä, joiden avulla saamen kielen taitoisten virkamiesten määrä on tarkoitus saada nykyistä suuremmaksi. Saamelaisten kotiseutualueen väestölle voidaan silloin järjestää nykyistä useammin laadullisesti ja määrällisesti samanlaiset palvelut äidinkielestä riippumatta.

Saamelaisten kotiseutualueella lain piiriin kuuluvan kunnallisen ja valtiollisen viranomaisen tulisi sekä uutta henkilöstöä valittaessa että koulutusta järjestämällä tai muutoin huolehtia, että kussakin virastossa on henkilöstöä, joka pystyy palvelemaan asiakkaita myös saamen kielellä. Valtiollisten viranomaisten saamelaisten kotiseutualueella sijaitsevien toimipaikkojen henkilöstöllä olisi oikeus saada palkallista virkavapautta saamen kielen taidon hankkimista varten.

Jokainen viranomainen valvoisi omalla toimialallaan lain noudattamista. Lisäksi saamen kielen toimisto seuraisi lain noudattamista. Saamelaiskäräjät voisi tarvittaessa antaa suosituksia kielilainsäädäntöön liittyvissä kysymyksissä ja tehdä aloitteita havaitsemiensa epäkohtien korjaamiseksi.

Valtion talousarvioon olisi vuosittain otettava määräraha valtionavustuksiin kunnille, muille itsehallintoyhdyskunnille, saamelaisten kotiseutualueen paliskunnille ja tällä alueella julkiselle vallalle kuuluvaa tehtävää hoitaville lain soveltamisesta aiheutuvien lisäkustannusten peittämiseksi.

Lakiehdotuksessa noudatetaan soveltuvin osin uuden kielilain periaatteita. Niihin kuuluvat esimerkiksi kielellisten oikeuksien toteutuminen ilman, että niihin tarvitsee erikseen vedota, sekä julkisen vallan velvollisuus turvata kielellisten oikeuksien toteutuminen. Kielelliset oikeudet eivät myöskään olisi riippuvaisia henkilön kansalaisuudesta tai kielitaidosta. Julkisen vallan ja viranomaisen käsitteitä on tarkoitus tulkita samalla tavalla kielilaisissa ja saamen kielilaisissa.

Yhteenvedonomaaisesti voidaan todeta, että keskeisimmät uudistukset verrattuna voimassa olevaan lakiin olisivat:

- lain soveltamisalaan kuuluvien viranomaisten piirin vähäinen laajentuminen;
- uudet perustuslakiin tai sen henkeen nojautuvat säännökset julkisen vallan velvollisuuksista toteuttaa ja edistää saamelaisten kielellisiä oikeuksia, tavoitteesta taata saamelaisten oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ja hyvään hallintoon, viranomaisen velvollisuudesta oma-aloitteisesti huolehtia siitä, että lain turvaamat kielelliset oikeudet toteutuvat käytännössä ja lain tarkotuksesta osaltaan turvata saamelaisten oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan;
- säännös viranomaisen velvollisuudesta käyttää yleisölle suunnatussa tiedottamisessa myös saamea;
- saamelaisten kotiseutualueella sovellettavat viranomaisten laajempia velvollisuuksia ja saamelaisten laajempia oikeuksia koskevat erityissäännökset mukaan lukien viranomaiselle asetettava velvoite huolehtia siitä, että se pystyy palvelemaan asiakkaitaan myös saameksi ja että sen henkilöstöllä on tehtäviensä edellyttämä saamen kielen taito; sekä
- säännökset lain noudattamisen valvonasta ja seurannasta sekä vaalikausittain annettavasta kertomuksesta saamen kieltä koskevan lainsäädännön soveltamisesta ja saamelaisten kielellisten oikeuksien toteutumisesta ja kieliolojen kehityksestä.

Muu lainsäädäntö

Useissa laeissa on viittauksia lakiin saamen kielen käyttämisestä viranomaisissa. Näitä ei saamen kielilain antamisen johdosta ole tarpeen muuttaa. Selvyyden vuoksi on kuitenkin syytä säätää, että viittausten uuden lain voimaan tultua katsotaan tarkoittavan viittausta saamen kielilakiin.

4. Esityksen vaikutukset**4.1. Taloudelliset vaikutukset**

Saamen kielen käyttämisestä viranomaisissa annetun lain lähtökohtana on ollut, että lain soveltamisalaan kuuluvat valtion viranomaiset vastaavat itse niistä lisäkustannuksista, mitä niille aiheutuu lain soveltamisesta. Vastaavaan asemaan saatettaisiin valtion liikelaitokset sekä valtion tai kuntien määräämisvallassa olevat yhtiöt, jotka uuden lain mukaan tulisivat lain soveltamisen piiriin. Sen sijaan saamelaisten kotiseutualueen kunnille, jotka ovat verrattain heikossa taloudellisessa asemassa, on katsottu aiheelliseksi korvata niille lain soveltamisesta aiheutuvia erityisiä lisäkustannuksia. Valtionavustukseen oikeutetuiksi on vastaavasti katsottu aiheelliseksi saattaa alueen seurakunnat.

Lain soveltamisalaan kuuluville valtion viranomaisille, jotka itse vastaisivat lain soveltamisesta aiheutuvista kustannuksistaan, aiheutuisi uudesta laista lisäkustannuksia muun muassa siitä, että niiden edellytetään käyttävän tiedottamisessaan nykyistä laajemmin saamen kieltä. Näiden kustannusten määrä riippuisi siitä, kuinka laajalti saamea katsotaan aiheelliseksi tiedottamisessa käyttävä. Eräs tekijä, joka voi aiheuttaa kustannuksia, on viranomaisen internetsivujen kehittäminen. Kustannuksia lisäävästi voi vaikuttaa myös se, että saamen kielen käyttö valtion viranomaisissa ilmeisesti jonkin verran lisääntyisi, mistä aiheutuisi pääasiassa uusia tulkkaus- ja kääntämiskustannuksia. Myös työpaikalla annettava saamen kielen koulutus voi aiheuttaa kustannuksia. Vasta käytäntö tulee osoittamaan, kuinka suurista uusista kustannuksista kaiken kaikkiaan on kysymys. Koska valtion palveluksessa olevilla saame-

laisten kotiseutualueella jo nyt on oikeus saada virkavapautta saamen kielen taidon hankkimista varten ja kun tämä velvoite ei laajenisi, laki ei tässä suhteessa välttämättä aiheuttaisi uusia kustannuksia. Sen vaikutus, että lain soveltamisen piiriin tulisi myös vähemmistövaltuutettu, on laista valtiolle aiheutuviin kokonaiskustannuksiin nähden marginaalinen.

Valtion vuoden 2003 talousarvion oikeusministeriön pääluokan momentilla 25.01.51 on myönnetty avustuksiin saamelaisten kulttuuri-itsehallinnon ylläpitämiseen 1 120 000 euroa. Tästä määrärahasta myönnetään, paitsi saamelaiskäräjille maksettavat valtionavustukset, myös saamen kielen käyttämisestä viranomaisissa annetun lain 26 §:n mukaiset valtionavustukset saamelaisten kotiseutualueen kunnille ja seurakunnille lain soveltamisesta aiheutuvien erityisten lisäkustannusten kattamiseen. Vuonna 2002, jolloin määrärahan suuruus oli 1 017 000 euroa, viimeksi mainittuun tarkoitukseen voitiin osoittaa 58 638 euroa.

Vuoden 2003 talousarvioesityksestä antamassaan mietinnössä (VaVM 40/2002 vp) valtiovarainvaliokunta muistutti siitä, että se oli vuoden 2002 talousarvioesityksestä antamassaan mietinnössä (VaVM 37/2001 vp) kiinnittänyt huomiota saamen kielen asemaan ja tarvittaviin kielipalveluihin. Lisäksi valiokunta totesi ensiksi mainitussa mietinnössään seuraavaa:

”Laki saamen kielen käyttämisestä viranomaisissa (516/1991) tuli voimaan vuoden 1992 alusta. Käännös- ja tulkkaustoimintaan varattiin ko. vuonna noin 319 000 euroa, kun kuluvalle vuodelle tarkoitukseen on varattu 217 000 euroa. Reaalisesti muutos on ollut tätäkin huomattavampi. Nykyinen määräraha riittää kolmen kielenkääntäjän palkkaus- ja muihin toimintakuluihin saamen kielen toimistoon, joka toimii Saamelaiskäräjien yhteydessä. Tämän lisäksi on varattu vajaat 59 000 euroa kielilain mukaisesti avustuksiin saamelaisalueen kunnille ja muille itsehallintoyhdyskunnille.

Euroopan neuvoston ministerikomitea on runsas vuosi sitten suosittanut Suomen hallitusta muun ohella järjestämään suotuisat olosuhteet saamen kielen käytön edistämiseksi oikeus- ja hallintoviranomaisissa saamelais-

ten kotiseutualueella. Se on myös suosittanut ryhtymään erityisesti toimenpiteisiin, joiden tarkoituksena on parantaa tuomioistuimien ja hallintoviranomaisten henkilökunnan saamen kielen taitoa. Hallitus onkin ryhtynyt toimenpiteisiin, ja uusi kielilaki on valmis annettavaksi eduskunnalle ensi kevään aikana. Valtiovarainvaliokunta katsoo, että tässä yhteydessä tulee varautua myös resurssien osalta kielilain edellyttämiin toimiin.”

Valtiovarainvaliokunnan mietinnössä lausutun johdosta on todettava, että saamen kielen käyttämisestä viranomaisissa annettua lakia säädettyä varauduttiin rahoittamaan valtion varoista kahdeksan saamelaisten kotiseutualueen kuntiin saamen kielen tulkitsemis-, kääntämis- ja neuvontatehtäviä varten perustettavaa virkaa, ja otettiin lain 25 §:ään tätä tarkoittava säännös. Pykälä kuitenkin kumottiin vuonna 1995 saamelaiskäräjälain antamisen yhteydessä, koska se oli käytännössä jäänyt lähes täysin käyttämättömäksi. Tämän jälkeen kunnille maksettaviin valtionavustuksiin tarkoitettu määräraha on sisällyttänyt valtion talousarvioon oikeusministeriön pääluokan momentille, josta myös saamelaiskäräjät on saanut valtionavustuksensa. Näistä määrärahoista on vuosittain vuoteen 2001 asti voitu käyttää 200 000 markkaa kunnille ja seurakunnille saamen kielen käyttämisestä viranomaisissa annetun lain soveltamisesta aiheutuvien lisäkustannusten kattamiseen. Vuodeksi 2002 tämä määrä lisääntyi valtiovarainvaliokunnan ehdotuksen mukaisesti 25 000 eurolla (noin 150 000 markalla) ja nousi näin ollen mainittuun 58 638 euroon. Vuodelle 2003 on sanottuun tarkoitukseen varattu yhteensä 83 638 euroa.

Vaikka mainittu oikeusministeriön hallinnonalan avustusmomentti onkin mainituin tavoin kasvanut, valtion tästä määrärahasta maksamat valtionavustukset eivät kuitenkaan ole riittäneet kunnille aiheutuneiden lisäkustannusten täysimääräiseen kattamiseen. Ne ovat riittäneet pääasiassa vain ilmoitusten, kuulutusten ja muiden tiedonantojen kääntämisestä ja julkaisemisesta aiheutuneiden kustannusten kattamiseen eivätkä tähänkään tarkoitukseen aina täysin määrin.

Ehdotettu uusi laki tulisi toteutuessaan ilmeisesti vielä jonkin verran lisäämään saamen kielen käyttöä kunnan viranomaisissa ja

niissä saamen kielelle käännettävien asiakirjojen määrää. Saamen kielen käytön näin lisääntyessä tulkkaus- ja kääntämiskustannukset nousisivat. Edellytetyn nykyistä paremman kielellisen palvelun varmistamiseksi henkilöstöä tulisi kouluttaa. Vaikka velvollisuutta palkallisen virkavapauden myöntämiseen henkilöstölle saamen kielen taidon hankkimista varten ei olisikaan, tulisi varautua siihen, että virkavapauspyyntöjä esiintyy. Saamelaiskäräjät on arvioinut, että pelkästään Utsjoen kunnassa olisi noin sata saamen kielen koulutuksesta kiinnostunutta viranhaltijaa tai työntekijää. Lisäkustannuksia voisi aiheutua myös mahdollisesta kuntien kotisivujen kehittämisestä ottamaan huomioon saamenkielisten asukkaiden tarpeet. Toisaalta Utsjoen kunnan kääntämisvelvoitteiden helpottaminen aiheuttaisi jonkin verran säästöä. Kaiken kaikkiaan saamen kielilain vaikutukset kuntien talouteen riippuisivat pitkälti siitä, kuinka aktiivisesti kunnat ryhtyvät lakia noudattamaan. Tavoitteena tulisi joka tapauksessa olla, että kuntien lisäkustannukset voitaisiin mahdollisimman täysimääräisesti kattaa valtion varoista.

Enontekiön ja Inarin seurakunnat ovat voineet saada niille saamen kielen käyttämisestä viranomaisissa annetun lain soveltamisesta aiheutuneet lisäkustannuksensa kokonaisuudessaan korvatuiksi valtion varoista. Saamen kielen käytön lisääntyminen ja uudet kielelliset palveluvelvoitteet saattavat aiheuttaa seurakunnille jonkin verran lisäkustannuksia.

Jotta kunnille ja seurakunnille maksettavan valtionavustuksen kattavuutta voitaisiin parantaa asetetun tavoitteen suuntaisesti, pyritään myös niille maksettavia valtionavustuksia vuonna 2004 mahdollisuuksien mukaan lisäämään saamelaisten kulttuuritsehallinnon ylläpitämiseen maksettaviksi avustuksiksi varatun määrärahan puitteissa.

Jos saamelaisten kotiseutualueen paliskunnille tai tällä alueella julkiselle vallalle kuuluvaa hallintotehtävää hoitavalle yksityiselle aiheutuisi lain soveltamisesta erityisiä lisäkustannuksia, ne maksettaisiin samasta määrärahasta kuin valtionavustukset kunnille ja seurakunnille.

Euroopan neuvoston ministerikomitea on suosittanut hallitusta myös takaamaan, että

saamen kielen taitoista henkilöstöä. Rajavartiolaitoksen tulisi hyvissä ajoin selvittää, olisiko henkilöstön saamen kielen taitoa mahdollista parantaa vapaaehtoisella kielikoulutuksella. Rajavartiolaitoksen henkilökunnallahan olisi jo nykyisen lain mukaan oikeus saada asetuksella säädettyin ehdoin palkallista virkavapautta saamen kielen taidon hankkimista varten. Muita harkittavia ratkaisuvaihtoehtoja ovat henkilöstösiirrot, saamen kielen koulutuksen järjestäminen raja- ja merivartiokoulussa ja erityinen kiintiö saamen kielen taitoisille hakijoille raja- ja merivartiokouluun. Myös poliisiin tulisi selvittää, millaisin järjestelyin voitaisiin nykyistä paremmin antaa saamenkielistä palvelua.

Esityksen vaikutuksia kuntien organisaatioon on vaikea arvioida. Viime kädessä kunnat päättäisivät itse lain soveltamisen vaatimista organisaatiojärjestelyistä. Koska saamelaisten kotiseutualueen kunnat ovat noudattaneet voimassa olevaa saamen kielen käyttämisestä viranomaisissa annettua lakia vuodesta 1992 lähtien, ei esityksellä välttämättä ole merkittäviä organisatorisia vaikutuksia. Kuntien olisi kuitenkin selvitettävä, millä tavalla ne aikovat huolehtia lain noudattamisesta. Jos kunta aikoo vahvistaa henkilöstöltä vaadittavan saamen kielen taidon virkasäännössä, tulee sen ryhtyä toimenpiteisiin virkasäännön muuttamiseksi.

Laissa säädettäisiin voimassa olevan lain tapaan oikeudesta saada palkallista virkavapautta saamen kielen taidon hankkimista varten. Inarissa sijaitseva saamelaialueen koulutuskeskus (SAKK) olisi luonnollinen saamelaisten kotiseutualueella käytettävissä oleva valinta etsittäessä sopivia vaihtoehtoja koulutuksen käytännön toteuttamisessa. Jos sopivia koulutuspalveluita ei kyettäisi järjestämään, menettäisi virkavapauslainsäädännön osan käytännön merkityksestään.

Käännös- ja muiden palvelujen sujuvuuden turvaamiseksi saamen kielen toimiston organisaatiota ja toimintaa tulisi edelleen kehittää esimerkiksi selvittämällä mahdollisuudet hyödyntää nykyaikaista tekniikkaa järjestämällä tulkkaus etätulkkauksena videomonitorien avulla. Saamen kielen toimiston tulisi lisäksi selvittää, miten tulkkien koulutus voitaisiin parhaiten järjestää. Inarinsaamen, koltansaamen ja pohjoissaamen tulkeista ja

kääntäjistä olisi pidettävä ajan tasalla olevaa luetteloa. Saamen kielen toimistoon perustettaviksi tarkoitettuja virkoja on käsitelty tarkemmin luvussa 4.1. Taloudelliset vaikutukset.

4.3. Vaikutukset eri kansalaisryhmien asemaan

Saamelaisten kotiseutualueella ehdotetulla saamen kielilailalla olisi merkitystä eri kansalaisryhmien asemaan. Näitä kansalaisryhmiä ovat ennen kaikkea alueen saamenkieliset ja suomenkieliset kansalaiset. Myös osa äidinkieltään suomenkielisestä väestöstä on saamelaisia. Ehdotettu laki ei kuitenkaan millään tavalla rajoittaisi suomen- tai ruotsinkieliselle väestölle perustuslaissa ja kielilaisa turvattuja kielellisiä oikeuksia. Kansalaiset voisivat valintansa mukaan käyttää suomen tai saamen kieltä. Esityksessä on lähdetty nimenomaan siitä, että saamen kieli on rikkaus maan kokonaiskulttuurille ja monikulttuurisuudelle ja sen säilyttämiseksi on tehtävä kaikki voitava. Tärkeä tavoite on, että saamenkielinen väestö voisi elää mahdollisimman täysipainoista elämää omalla kielellään ja että heidän kulttuurinsa elinehdot voitaisiin säilyttää.

Viranomaisten velvollisuuden omaloitteisesti huolehtia saamen kieltä käyttävien kielellisten oikeuksien toteutumisesta voidaan arvioida parantavan erityisesti lasten ja vanhusten sekä muiden heikommassa asemassa olevien asemaa ja helpottavan heidän elämäänsä. Hyvin toimiva laki voi vaikuttaa myönteisesti ihmisten viihtyvyyteen ja turvallisuuteen.

4.4. Muut vaikutukset

Esityksellä ei ilmeisesti olisi juurikaan uusia ympäristövaikutuksia. Jo voimassa olevan lain perusteella saamen kieltä käytetään tienviitoituksessa saamelaisten kotiseutualueella. Tällä saamenkielisellä viitoituksella voidaan arvioida olevan myönteistä merkitystä matkailun kannalta. Lisääntyvä matkailu voisi johtaa myönteiseen kehitykseen myös alue- ja elinkeinopoliittisesti ja osaltaan varmistaa saamelaisten kotiseutualueen elinvoimaisuuden.

Esityksellä voidaan arvioida olevan myös myönteisiä työllisyysvaikutuksia. Saamenkielisten virkamiesten ja viranhaltijoiden määrä ilmeisesti lisääntyy, ja kunnes näitä on riittävästi, saamenkielisten palvelujen tarve tyydytetään turvautumalla tulkkien ja kääntäjien palveluihin.

5. Asian valmistelu

Saamelaiskäräjät asetti 11 päivänä kesäkuuta 1997 ajalle 1997–1999 työryhmän, jonka tehtäväksi annettiin valmistella nykyisen saamen kielen käyttämisestä viranomaisissa annetun lain uudistamista. Kielilain uudistamistyöryhmänä toimi Saamelaiskäräjien edellisen vaalikauden saamen kielineuvosto (entinen saamen kielen lautakunta). Työryhmä piti vuonna 1998 yleisötilaisuuksia Hetassa, Inarissa, Sevettijärvellä ja Utsjoella. Lisäksi työryhmä kuuli asiantuntijoita ja saamelaisyhdistyksiä sekä päätti työssä noudatettavista perusratkaisuista.

Saamelaiskäräjät antoi 5 päivänä loka-kuuta 2000 kielineuvoston tehtäväksi jatkaa kielilain uudistamistyötä. Kielineuvoston tuli valmistella käräjien kokoukseen vuoden 2001 helmikuun loppuun mennessä selkeät periaatteet asioista, jotka tulee ottaa kielilakikomitean ehdotukseen, ja valmistella lainsäädännölliset esitykset aikaisemman toimeksiannon mukaan syyskuun 2001 loppuun mennessä.

Kielilain uudistamistyöryhmä sai työnsä valmiiksi 3 päivänä marraskuuta 2001 ja luovutti esityksensä saamelaiskäräjille, joka käsittelee ja hyväksyi sen kokouksessaan 14 päivänä joulukuuta 2001. Saamelaiskäräjien ehdotus luovutettiin oikeusministeriölle 10 päivänä helmikuuta 2002.

Oikeusministeriö pyysi saamelaiskäräjien ehdotuksesta lausunnot yhteensä 126 taholta sekä varasi korkeimmalle oikeudelle ja korkeimmalle hallinto-oikeudelle tilaisuuden antaa asiasta lausuntonsa. Lausunto saatiin yhteensä 87 taholta.

Lausunnoissa suhtauduttiin yleisesti ottaen myönteisesti tehtyyn ehdotukseen. Useat lausunnonantajat katsoivat ehdotetun lain toteuttavan perustuslakiin kirjattuja Suomen aino-

an alkuperäiskansan kielellisiä oikeuksia sekä Suomea sitovia kansainvälisoikeudellisia sopimuksia ja sopimusten valvontaelinten suosituksia. Erityisesti koltansaamen ja inarinsaamen aseman kehittämisen kannalta ehdotus nähtiin myönteisenä, ja sen nähtiin turvaavan näiden kielten käyttäjien yhdenvertaisen ja tasapuolisen kohtelun viranomaistoinnassa.

Yleisesti kiinnitettiin kuitenkin huomiota ehdotuksen toteuttamisen laajoihin sekä valtioon että kuntiin kohdistuviin taloudellisiin vaikutuksiin. Eräissä lausunnoissa ehdotusta pidettiin – lähinnä taloudellisista syistä – epärealistisena. Erityisesti saamelaiden kotiseutualueen kunnat katsoivat, että valtion tulisi vastata lain täytäntöönpanosta aiheutuvista uusista kustannuksista.

Lausunnoissa kiinnitettiin huomiota myös siihen, että ruotsin kielen asemaa maan toisena kansalliskielenä ei ollut otettu huomioon. Ehdotusta pidettiin muutoinkin keskenäisenä ja myös vaikeaselkoisena. Eräät lausunnonantajat olivat sitä mieltä, että jo nykyinen laki turvaa riittävästi saamen kielen käytön viranomaisissa, ainakin oikeudenhoidossa.

Saamelaiskäräjien ehdotuksesta uudeksi saamen kielilain laadittu tiivistelmä (Oikeusministeriö, Lausunnot ja selvityksiä 2002:16).

Lausuntojen pohjalta lakiehdotusta muutettiin oikeusministeriössä monilta kohdiltaan lähemmäs voimassa olevaa lakia ja sitä, mitä pidettiin taloudellisesti mahdollisena toteuttaa. Samassa yhteydessä ehdotukseen tehtiin muutoksia, jotka katsottiin aiheellisiksi eduskunnan käsiteltäväksi jo annetun kielilakiehdotuksen johdosta.

Laaditusta uudesta luonnoksesta hallituksen esitykseksi käytiin helmikuussa 2003 saamelaiskäräjistä annetun lain 9 §:ssä tarkoitettu neuvottelu, jossa monista vielä avoinna olevista kysymyksistä voitiin saavuttaa yksimielisyys. Saamelaiskäräjien ehdottamaa laajennusta oikeuteen saada palkallista virkavapautta saamen kielen taidon hankkimiseksi ei kuitenkaan katsottu mahdolliseksi ehdottaa. Käräjien ehdotta-

maa saamen ja suomen kielen yhdenvertaisuutta koskevaa säännöstä ei edellä mainituista syistä myöskään voitu sisällyttää lakiehdotukseen. Käräjien edustajat vastustivat myös Utsjoen kunnan kielellisten velvoitteiden helpottamista, jota kuitenkin ehdotetaan.

Esitys on viimeistelty oikeusministeriössä virkatyönä yhteistyössä saamelaiskäräjien edustajien kanssa.

6. Riippuvuus muista esityksistä

Esitys liittyy valtion vuoden 2004 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

Esitys ei ole suoraan riippuvainen muista esityksistä. Sillä on kuitenkin läheinen yhteys uuteen kielilakiin, jonka kanssa yhtäaikaaisesti sitä on valmisteltu (HE 92/2002 vp). Lakin on tarkoitus tulla voimaan samanaikaisesti vuoden 2004 alusta.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotuksen perustelut

Saamen kielilaki

Lain nimike

Lain nimikkeeksi ehdotetaan ”saamen kielilaki”, joka on lyhyt ja ytimekäs sekä kuvaa lain keskeistä sisältöä hyvin. Voimassa olevan lain nimikettä, laki saamen kielen käytämisestä viranomaisissa, on pidetty pitkänä ja kankeana, eikä sitä ole sen vuoksi arkikielissä juuri käytetty. Nykyisestä laista on erityisesti Lapissa käytetty nimitystä saamen kielilaki tai saamelaisten kielilaki. Näistä ensiksi mainittu, jota saamelaisten piirissä pidetään parhaana nimikkeenä, vastaa myös parhaiten laista saamen kielessä käytettävää nimitystä. Todennäköinen kutsumanimike on syytä ottaa lain viralliseksi nimikkeeksi.

1 luku. Yleiset säännökset

1 §. *Lain tarkoitus.* Pykälän 1 momentin mukaan lailla osaltaan turvattaisiin perustuslain 17 §:n 3 momentissa säädetty saamelaisen oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Lain tarkoituksena on turvata yhtäältä saamelaisten ryhmäkohtaiset oikeudet ja toisaalta heidän yksilölliset kielelliset oikeutensa. Esityksellä ei puututtaisi suomen ja ruotsin kielen asemaan maan kansalliskielinä eikä rajoitettaisi suomen- ja ruotsinkielisten kansalaisten kielellisiä oikeuksia.

Pykälän 2 momentissa todettaisiin lain pää-tarkoitus eli säätäminen siitä, että saamelaisilla on oikeus käyttää saamen kieltä viranomaisessa sen mukaisesti kuin perustuslain 17 §:n 3 momentissa säädetään sekä säädetäisiin myös nimenomaisesti julkisen vallan velvollisuuksista toteuttaa ja edistää saamelaisten kielellisiä oikeuksia.

Pykälän 3 momentissa asetettaisiin tavoitteeksi perustuslain 21 §:stä johdettavissa oleva oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ja hyvään hallintoon sekä palveluihin kielestä riippumatta. Sen eräänä ulottuvuutena voidaan pitää oikeutta tulkkaus- ja käännöspalveluihin. Momenttiin sisältyy lisäksi

perustuslain 17 §:n 3 momentista johdettavissa oleva ja 22 §:ään perustuva julkisen vallan toimintavelvoite. Sen tulee toimia aktiivisesti niin, että kielelliset oikeudet toteutuvat. Käsite julkinen valta olisi ymmärrettävä samoin kuin perustuslain 17 §:n 2 momentissa.

Tarkoituspykälään kirjatut säännökset olisi otettava huomioon lain yksittäisten säännösten soveltamisessa ja lakia tulkittaessa.

Kielilain 2 §:n 1 ja 2 momenttiin on kansalliskielten osalta kirjattu vastaavat säännökset.

2 §. *Lain soveltamisala.* Pykälän 1 momentin luettelo lain soveltamisalaan kuuluvista viranomaisista vastaisi sisällöltään voimassa olevaa lakia lukuun ottamatta sitä, että siihen on katsottu aiheelliseksi lisätä kolttien kyläkokous ja vähemmistövaltuutettu.

Myös 2 momentti vastaisi sisällöltään voimassa olevaa lakia lukuun ottamatta sitä, että siinä tarkoitettujen paliskuntien ohella myös Paliskuntain yhdistys kuuluisi lain soveltamisalaan. Ottaen huomioon poronhoidon keskeisen merkityksen perinteisenä saamelaiselinkeinona tällainen lain soveltamisalan laajennus on katsottu perustelluksi.

Pykälän 3 momentin mukaan lakia olisi lisäksi sovellettava tilanteissa, joissa 1 tai 2 momentissa tarkoitettujen viranomaisen julkisia hallintotehtäviä on annettu lailla tai lain nojalla yksityisen taikka valtion liikelaitoksen tai valtion tai kunnan määräämisvallassa olevan yhtiön hoidettavaksi. Kielellisen palvelun taso ei saisi laskea sen vuoksi, että julkinen valta antaa tehtäviään muiden hoidettaviksi. Kielilain 24 ja 25 §:ssä on suomen ja ruotsin kielen osalta omaksuttu sama lähtökohta.

Pykälän 4 momentissa lueteltaisiin ne lainkohdat, joita sovellettaisiin muihinkin kuin 1 ja 2 momentissa mainittuihin valtion viranomaisiin ja laitoksiin.

Pykälän 5 momentissa on katsottu aiheelliseksi selvyuden vuoksi viitata saamelaisten kotiseutualueella sovellettaviin erityissäännöksiin.

3 §. *Määritelmät.* Koska voimassa olevan lain tulkinnassa on ajoittain ilmennyt epä-tietoisuutta siitä, mitä saamen kieliä laissa tar-

koitetaan, on tarpeellista määritellä tämä laissa yksityiskohtaisesti. Ehdotetun määritelmäpykälän 1 kohdan tarkoituksena on selvittää, että saamen kielellä ei tarkoiteta ainoastaan pohjoissaamen kieltä, vaan kaikkia Suomessa puhuttavia saamen kieliä, inarinsaamea, koltansaamea ja pohjoissaamea.

Määritelmä vastaa Ruotsin ja Norjan saamen kielen käyttämistä koskevan lain säädännön periaatteita. Ruotsissa vuonna 2000 voimaan tullessa saamen kielen käyttämisestä annettussa laissa saamen kielellä tarkoitetaan lainvalmistelutöiden mukaan kaikkia saamen kielen hallintoalueella käytettäviä saamen kieliä: pohjoissaamea, luulajansaamea ja eteläsaamea. Norjan saamelaislaissa saamen kielellä tarkoitetaan vastaavasti pohjoissaamea, luulajansaamea ja eteläsaamea.

Se, mitä saamen kieltä kulloinkin tulisi käyttää, määräytyisi asiakkaan käyttämän kielen tai pääasiallisen kohderyhmän mukaan. Toimituskirja tai muu asiakirja tulisi antaa asiakkaalle tämän käyttämällä kielellä. Viranomaisien tiedottamisessa ja säädöskäännöksissä tulisi käyttää sitä saamen kieltä, jota käyttäviä asia pääasiallisesti koskee. Jos asia koskee saamelaisia yleensä, käytettäisiin nykyiseen tapaan pohjoissaamea.

Saamelaisen määritelmä sisältyy saamelaiskäräjälain 3 §:ään. Vastaavaa määritelmää ehdotetaan käytettäväksi tässäkin laissa (2 kohta). Saamelaisten kotiseutualue puolestaan on määritelty saamelaiskäräjälain 4 §:ssä ja sitäkin ehdotetaan käytettäväksi tässä laissa (3 kohta).

Pykälän 4 kohtaan sisältyvällä viranomaisen määritelmällä pyritään yksinkertaistamaan lain luettavuutta niin, että eri viranomaisia ei tarvitse toistaa joka pykälässä. Viranomaisia olisivat lakia sovellettaessa lain 2 §:n 1 ja 2 momentissa mainitut viranomaiset ja laitokset sekä mainitun pykälän 2 momentissa tarkoitettut paliskunnat ja Paliskuntain yhdistys. Viranomaisina pidettäisiin myös kaikkia niitä, jotka hoitavat saamelaisten kotiseutualueella julkista hallintotehtävää, ja valtion liikelaitoksia niiden hoitaessa viranomaistehtävää. Vastaava määrittely julkista hallintotehtävää hoitavien ja valtion liikelaitosten osalta sisältyy myös kielilain 24 ja 25 §:ään.

2 luku. **Kielelliset oikeudet**

Luvussa on säännökset saamelaisten kielellisistä oikeuksista valtion viranomaisissa ja niitä vastaavista viranomaisten velvollisuuksista. Pidemmälle meneviä kielellisiä oikeuksia ja viranomaisten velvollisuuksia on lisäksi saamelaisten kotiseutualuetta käsittelevässä 3 luvussa.

4 §. *Saamelaisen oikeus käyttää saamen kieltä viranomaisissa.* Voimassa olevan lain 6 §:ää vastaava pykälä sisältäisi lain keskeisen säännöksen, jonka perusteella saamen kieltä voidaan käyttää lain soveltamisalaan kuuluvissa viranomaisissa asioitaessa. Saamelaisen oikeus käyttää saamen kieltä ei olisi riippuvainen hänen kansalaisuudestaan. Inarinsaamea, koltansaamea ja pohjoissaamea voisi tämän lain piiriin kuuluvissa viranomaisissa käyttää myös ulkomaan kansalainen.

Ilmaisu ”omassa asiassa tai asiassa, jossa häntä kuullaan”, tarkoittaa sitä, että yksityishenkilön oikeus käyttää saamen kieltä olisi rajattu koskemaan vain hänen omaa asiaansa. Jos asia ei koske häntä itseään, oikeutta saamen kielen käyttämiseen ei olisi. Pykälää sovellettaisiin ainoastaan sellaisissa lain soveltamisalaan kuuluvissa viranomaisissa, jotka sijaitsevat saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella. Kotiseutualueella noudatettaisiin ehdotuksen 12 §:ää. Niissä viranomaisissa, joiden virka-alue on osittain kotiseutualueella ja osittain sen ulkopuolella, noudatettaisiin 12 §:ää kotiseutualueella sijaitsevista toimipaikoissa ja muutoin tätä pykälää.

5 §. *Oikeushenkilön kielelliset oikeudet viranomaisissa.* Pykälä vastaisi sisällöltään voimassa olevan lain 6 §:n 2 momenttia. Lain selkeyden ja luettavuuden vuoksi on aiheellista kirjoittaa säännös omaksi pykäläkseen. Suomen ja ruotsin kielen osalta vastaava säännös sisältyy kielilain 11 §:ään.

6 §. *Saamen kielen käyttäminen edustuksellisissa toimielimissä.* Pykälän 1 momentti vastaisi sisällöltään pääosin voimassa olevan lain 10 §:ää. Siinä säädettäisiin kuitenkin myös oikeudesta käyttää saamen kieltä Paliskuntain yhdistyksen ja sen hallituksen kokouksessa. Paliskuntain yhdistyksen kokouksen käsittelemiä asioita voidaan pitää erityisesti saamelaisia koskevinä asioina, ottaen huo-

mioon poronhoidon suuri merkitys saamelaisille. Yhdistyksen vuotuisen kokoukseen, niin sanottuun poroparlamenttiin, osallistuvat kaikkien saamelaispaliskuntien poroisännät paliskuntiansa virallisina edustajina ja usein lisäksi tavallisia poromiehiä eri puolilta poronhoitoaluetta. Yhdistyksen hallitukseen kuuluu saamelaisten edustaja. Säännös saamen kielen käyttämisestä Paliskuntain yhdistyksessä on tarpeen, sillä yhdistystä ei voida pitää valtiollisena lautakuntana tai muuna nykyisen lain 10 §:n 1 momentissa tarkoitettuna toimielimenä. Yhdistyksen ja sen hallituksen kokoukseen osallistuvat eivät myöskään esiinny kokouksissa omassa asiassaan siten, että he voisivat käyttää saamea ehdotetun 4 §:n perusteella.

Pykälän 2 momentissa edellytettäisiin, että edustuksellisten toimielinten kokouksissa huolehdittaisiin tarpeen vaatiessa tulkauksesta. Jos toimielimen jäsenistä tai paikalla olevista esittelijöistä kukaan ei voisi tästä huolehtia, pitäisi kokoukseen kutsua tulkki.

Kielilain 28 §:ään sisältyvä säännös suomen ja ruotsin kielen käyttämisestä monijäsenisten toimielinten kokouksissa on rakentunut vastaaville periaatteille kuin ehdotettu pykälä.

7 §. *Oikeus ilmoittaa saame äidinkieleksi väestötietojärjestelmään.* Ehdotettu säännös vastaisi sisällöltään voimassa olevan lain 5 §:ää. Ehdotetun säännöksen subjektina olisivat henkilöt, joilla on Suomessa kotipaikka. Ehdotettu kirjoitustapa vastaa myös väestötietolaisissa ja -asetuksessa käytettyä kieltä. Säännöksellä ei muutettaisi äidinkielen ilmoittamista koskevaa viranomaiskäytäntöä. Äidinkielen merkitseminen väestökirjoihin olisi edelleen henkilön oman ilmoituksen varassa.

8 §. *Viranomaisten tiedottaminen.* Yleistä tiedottamisvelvoitetta lukuun ottamatta pykälä vastaisi pääosin voimassa olevan lain 9 ja 11 §:ää. Pääasiallisesta kohderyhmästä riippuisi, mitä kieltä tiedottamisessa tulisi käyttää. Jos kohderyhmänä ovat saamelaiset yleensä, tulisi nykyiseen tapaan käyttää pohjoissaamea. Mikään ei kuitenkaan estäisi viranomaisia käyttämästä tiedottamisessa ainakin jossakin laajuudessa myös muita saamen kieliä.

Pykälän 2 momenttiin sisällytettäväksi ehdotettua poikkeussäännöstä ehdotetaan tarkennettavaksi niin, että sen soveltamisen edellytyksenä olisi se, että saamen kielen käyttäminen olisi mainituissa asioissa ilmeisen tarpeetonta. Asiallisesti lisäys merkitsisi poikkeussäännöksen soveltamisen edellytysten jonkin asteista tiukentamista. Viranomaisen olisi 2 momenttia soveltaessaan aina arvioitava, koskeeko asia vain yksityisen oikeutta ja onko saamen kielen käyttäminen ilmeisen tarpeetonta. Jos kuulutus tai tiedonanto annetaan saamenkielisen yksityisen oikeutta koskevassa asiassa, ei saamen kielen käyttäminen ole välttämättä ilmeisen tarpeetonta. Kiinteistöihin liittyvissä asioissa myös naapurikiinteistöjen omistajien äidinkiellä voi olla merkitystä. Epäselvissä tapauksissa tulisi säännöstä tulkita perusoikeusmyönteisesti. Saamelaisenemmistöisen Utsjoen kunnan alueella saamen kielen käyttämisen voidaan katsoa olevan ilmeisen tarpeetonta yleisesti ottaen harvemmin kuin väestörakenteeltaan suomalaisenemmistöisissä kunnissa.

Poikkeussäännöksessä tarkoitettut ilmoitukset olisivat ilmeisesti tähänastiseen tapaan useimmiten nimismiehen antamia pakkohuutokauppakuulutuksia. Ne voisi antaa vain suomen kielellä vastaisuudessaakin.

Ehdotettua tiedottamisvelvoitetta lukuun ottamatta pykälän 3 momentti vastaa asiallisesti voimassa olevan lain 11 §:ää. Pykälän 4 momentti vastaa asiallisesti voimassa olevan lain 14 §:n 2 momenttia.

Suomen ja ruotsin kielen käyttämisestä viranomaisten tiedottamisessa on säädetty kielilain 32 ja 33 §:ssä paljolti sanansuuntaisesti kuin saamenkielisestä tiedottamisesta tässä luvussa. Lomakkeiden saatavilla olosta suomeksi ja ruotsiksi on muistutettu lain perustelujen 23 §:n 2 momentin kohdalla.

9 §. *Lait ja muut säädökset sekä säädösehdotukset ja mietinnöt.* Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 12 §:ää. Saamenkieliset tekstit olisivat edelleen juridisesti vain käännöksiä eivätkä autenttisia lakitekstejä. Harkittaessa tarvetta kääntää esimerkiksi laki saameksi on arvioitava myös sitä, koskeeko laki erityisesti inarinsaamelaisia, kolttasaamelaisia tai pohjoissaamelaisia vai mahdollisesti koko saamelaista kansanryhmää.

Keskeisimmät säännökset lakien ja muiden säädösten sekä säädösehdotusten ja mietintöjen julkaisemisesta suomen ja ruotsin kielellä sisältyvät perustuslain 51 §:n 2 momenttiin ja 79 §:n 4 momenttiin sekä kielilain 30 ja 31 §:ään.

10 §. *Saamen kielen käyttäminen viranomaisen työkielenä.* Ehdotettu säännös vastaisi sisällöltään voimassa olevan lain 13 §:ää. Lain voimaantumisen jälkeen on perustettu saamelaiskäräjät. Saamelaiskäräjiä ei sen itsehallinnollisen luonteen vuoksi voida pitää valtion viranomaisena eikä se ole osa valtionhallintoa. Tästä syystä lakitekstistä on ehdotettu poistettavaksi sana ”valtion”. Saamelaiskäräjien lisäksi myös saamelaisasiain neuvottelukunta ja saamenkieliset valtion oppilaitokset voisivat käyttää saamen kieltä työkielensä. Nämä viranomaiset saisivat itse päättää siitä, käyttävätkö ne suomen kielen ohella saamen kieltä sisäisesti, esittelyssä sekä ilman asianosaisen läsnäoloa tapahtuvassa asian käsittelyssä.

Kielilain 26 §:ään sisältyvät suomen ja ruotsin kieltä koskevat säännökset valtion viranomaisten työkielestä.

3 luku. **Saamelaisten kotiseutualueella sovellettavat säännökset**

11 §. *Erityiset velvollisuudet.* Lain 3 lukua sovellettaisiin niissä lain soveltamisalaan kuuluvissa kuntien, kuntayhtymien, tuomioistuinten, valtion muiden viranomaisten ja itsenäisten julkisoikeudellisten laitosten virastoissa ja muissa toimipaikoissa, jotka sijaitsevat saamelaisten kotiseutualueella. Myös saamelaiskäräjien tulee noudattaa 3 luvun säännöksiä. Jos viranomaisella on virastoja tai muita toimipaikkoja sekä kotiseutualueella että sen ulkopuolella, sen tulisi noudattaa 3 luvun säännöksiä vain kotiseutualueella sijaitsevilla virastoilla ja muilla toimipaikoilla.

Virastolla ja muulla toimipaikalla tarkoitetaan tässä yhteydessä viranomaistoimintaa tai muuta julkiselle vallalle kuuluvaa tehtävää suorittavaa itsenäistä yksikköä. Kyseeseen tulisi esimerkiksi käräjäoikeuden kanslia, mutta ei sellainen istuntopaikka, johon käräjäoikeuden virkamiehet tekevät ainoastaan virkamatkoja. Jos viranomaisella ei ole saa-

melaisten kotiseutualueella tässä tarkoitettua virastoa tai muuta toimipaikkaa, ei sen siis tarvitsisi noudattaa 3 luvun säännöksiä esimerkiksi pidettäessä kokousta, oikeuden istuntoa tai suoritettaessa katselmusta tai muuta yksittäistä virka- tai työtehtävää kotiseutualueella.

Sitä että Sodankylän kunta tulisi tässä esitettyjen kriteerien mukaan arvioituna jättämään 3 luvun soveltamisalan ulkopuolelle, ei voida pitää suurena ongelmana. Saamelaisten kotiseutualueen eri kunnat on asetettu keskenään erilaiseen asemaan jo nykyisessäkin laissa, kuten esimerkiksi saamen kielen käyttämisestä viranomaisissa annetun lain 15 §:ssä.

12 §. *Oikeus käyttää saamen kieltä viranomaisissa.* Pykälässä ehdotetaan, että saamelaisilla olisi nykyistä laajempi oikeus asioida saamen kielellä saamelaisten kotiseutualueella. Yleisperiaatteena olisi, että kotiseutualueella saamelainen voisi sekä suullisesti että kirjallisesti valintansa mukaan käyttää joko suomen tai saamen kieltä viranomaisissa asioidessaan. Tämä oikeus ei olisi rajattu vain omaan asiaan.

Kotiseutualueen viranomaisissa asioimista koskeva käytäntö muistuttaisi kaksikielisissä suomen- ja ruotsinkielisissä viranomaisissa asioimista koskevaa käytäntöä. Kotiseutualueella saamen- ja suomenkieliselä väestöllä tulisi molemmilla olla todellinen mahdollisuus käyttää omaa kieltään samalla tavalla kuin suomen- ja ruotsinkieliselä väestöllä kaksikielisissä suomen- ja ruotsinkielisissä kunnissa kielilain mukaan.

Pykälän 2 momentin mukaan niillä, jotka 1 momentin mukaisesti ovat käyttäneet viranomaisessa saamen kieltä, olisi oikeus käyttää saamea myös kotiseutualueen ulkopuolella sijaitsevilla valtion viranomaisilla silloin, kun ne muutoksenhakuviranomaisena käsittelevät kotiseutualueen viranomaisessa vireille tulleita asioita.

13 §. *Oikeus saada toimituskirja tai muu asiakirja saamen kielellä.* Tällä saamelaisten kotiseutualueella sovellettavaksi tarkoitettulla pykälällä ja ehdotetulla 19 §:llä korvattaisiin saamen kielen käyttämisestä viranomaisissa annetun lain 8 §. Uutta olisi ensinnäkin se, että saamenkielinen toimituskirja tai muu asiakirja voitaisiin saada vain saamelaisten

kotiseutualueella, kun taas muualla voitaisiin saada vain toimituskirjan tai asiakirjan saamenkielinen käännös. Eroa ei siis enää tehtäisi sillä perusteella, onko viranomaisen tai laitoksen asianomaista tehtävää hoitavalle virkamiehelle tai toimihenkilölle säädetty tai määrätty kelpoisuusehdoksi saamen kielen taito vai ei, vaan sillä perusteella, missä virasto tai muu toimipaikka sijaitsee. Utta olisi myös se, että saamelaisten kotiseutualueella saamelaisella asianosaisella olisi aina, kun asia koskee hänen oikeuttaan, etuaan tai velvollisuuttaan, oikeus saada saamenkielinen toimituskirja tai muu asiakirja, jollei kysymyksessä ole asian ratkaisuun ilmeisesti vaikuttamaton asiakirja. Utta olisi myös saamenkielisen asiakirjan saamisen oikeuden kytkentä siihen, että asianomainen on viranomaisessa asioidessaan käyttänyt saamen kieltä.

Jos asianosaisia kuitenkin olisi useampia ja joku heistä vaatisi suomen kieltä käytettäväksi, annettaisiin toimituskirja suomen kielellä, ja saamenkielistä toimituskirjaa vaatineella olisi oikeus saada vain saamenkielinen käännös toimituskirjasta. Tämä johtuu siitä, että suomenkielisellä asianosaisella on kielilain nojalla oikeus saada toimituskirja suomen kielellä, eikä saamen kielilailta voida rajoittaa tätä oikeutta säätämällä toimituskirja annettavaksi saamen kielellä.

Kielilain 20 §:ssä suomen- ja ruotsinkielisten asianosaisten oikeus omakieliseen toimituskirjaan tai sen käännökseen on huomattavasti rajatumpi. Ehdotettu saamelaiskäräjien tärkeänä pitämä säännös on kuitenkin katsottu aiheelliseksi saamelaisten ja saamen kielen oikeudelliseen asemaan kohdistuvana hyväksyttävänä positiivisena erityistoimenpiteenä.

14 §. *Saamen kielen taito ja sitä koskevat kelpoisuusvaatimukset.* Saamelaisten kotiseutualueella jokaisen saamen kielilain piiriin kuuluvan kunnallisen ja valtiollisen viranomaisen olisi vastaisuudessa kyettävä antamaan saamenkielisiä palveluita pääsääntöisesti tarvitsematta turvautua tulkkaukseen. Käytännön syistä tämä velvollisuus rajattaisiin koskemaan vain kotiseutualueella sijaitsevia virastoja ja muita toimipaikkoja.

Pykälän 1 momentin mukaan viranomaisilla olisi velvollisuus huolehtia, että kussakin virastossa on saamen kielen taitoista henki-

lökuntaa. Jos virastossa olisi vain yksi työntekijä, tulisi hänen osata saamen kieltä, jotta viranomaisen täyttäisi saamen kielilain vaatimukset. Jos virastossa ei ole vielä ainuttakaan saamen kielen taitoista työntekijää, olisi saamen kielen taitoa pidettävä virkaa täytettäessä ja työhönotossa osana tosiasiallista ammattitaitoa ja kykyä hoitaa kyseistä virkaa tai tehtävää – näin erityisesti asiakaspalvelussa työskentelevien tai muuten asiakaskontaktteihin työssään joutuva henkilökunnan osalta.

Ehdotetulla säännöksellä ei puututtaisi yksittäisten virkojen ja toimien pätevyysvaatimuksiin. Jollei lailla tai lain nojalla muuta olisi säädetty, kunnat voisivat pykälän 2 momentin mukaan edelleen itse päättää viranhaltijoidensa ja muun henkilöstönsä yksityiskohtaisista kielitaitovaatimuksista kuntauksissa säädettyssä järjestyksessä. Vaadittava kielitaito voitaisiin vahvistaa joko virkasäännössä tai jollakin muulla tavalla. Kunnan tulisi kuitenkin aina huolehtia siitä, että sen henkilöstöllä on tarvittava kielitaito, jotta palveluja, erityisesti keskeisen tärkeitä sairaanhoito-, terveydenhoito- ja päivähoitopalveluja sekä työvoima- ja sosiaalipalveluja saisi käytännössä myös saamen kielellä. Valtion palveluksessa olevalta henkilöstöltä vaadittava saamen kielen taito voitaisiin vahvistaa lailla tai lain nojalla valtioneuvoston tai ministeriön asetuksella. Virkoja täytettäessä olisi lisäksi otettava huomioon perustuslain 125 §:n 2 momentti, jonka mukaan yleiset nimitysperusteet julkisiin virkoihin ovat taito, kyky ja koeteltu kansalaiskunto, ja laki julkisyhteisöjen henkilöstöltä vaadittavasta kielitaidosta (424/2003).

Perustuslain 125 §:n 2 momentin mukaan nimitysperusteet julkisiin virkoihin ovat taito, kyky ja koeteltu kansalaiskunto. Hallituksen esityksen (HE 1/1998 vp) mukaan taidolla tarkoitetaan lähinnä koulutuksen tai työkokemuksen avulla hankittuja tietoja ja taitoja. Kyvyllä viitataan yleisesti tuloksellisen työskentelyn edellyttämiin henkilön ominaisuuksiin, kuten luontaiseen lahjakkuuteen, järjestelykykyyn, aloitteellisuuteen ja muihin vastaaviin tehtävien hoitamisen kannalta tarpeellisiin kykyihin. Koetellulla kansalais-kunnolla tarkoitetaan yleisessä kansalaistoinnassa saatuja viran hoidon kannalta mer-

kityksellisiä ansioita sekä nuhteetonta käytöstä. Yleisiä nimitysperusteita tulkitaan yhteydessä asianomaisen viran yleisiin ja erityisiin kelpoisuusvaatimuksiin. Niihin liittyen on otettava huomioon myös viran nimi, tehtäväpiiri ja virkaan kuuluvat konkreettiset työtehtävät.

Kuitenkin olisi varauduttava myös siihen, että kaikkiin viranomaisiin ei välttämättä tulisi riittämään saamen kielen taitoisia hakijoita ainakaan lain soveltamisen alkuvaiheessa.

Ehdotettu säännös antaisi mahdollisuuden joustavaan sääntelyyn. Tarvittaessa viranomaiset voisivat jakaa työtehtävät eri henkilöiden suoritettaviksi ja mukauttaa kielitaitovaatimukset työtehtävien luonteen mukaan. Mahdollisuuksien mukaan viranomaisen voisi järjestää hallintonsa niin, että suomen- ja saamenkieliset palvelut järjestetään yksiköittäin tai että erityiset virkamiehet antavat palvelua sekä suomeksi että saameksi. Viranomaiset voisivat järjestää asian myös niin, että osalta henkilökuntaa edellytetään huomattavasti parempaa kielitaitoa kuin muilta.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin, että kielitaitoa koskevista kelpoisuusvaatimuksista ja kielitaidon osoittamisesta on soveltuvin osin voimassa, mitä laissa julkisyhteisöjen henkilöstöltä vaadittavasta kielitaidosta säädetään. Jos hakija olisi jättänyt vaadittavan kielitaitoa osoittavan todistuksen vasta hakuaajan päätyttyä, olisi hakemus siitä huolimatta otettava huomioon edellyttäen, että nimitysasian käsittely ei tästä syystä viivästyisi. Menettely vastaisi yleisessä kielilaissa omaksettuja periaatteita.

15 §. *Palkallinen virkavapaus ja vapautus työstä saamen kielen taidon hankkimista varten.* Voimassa olevan lain mukaan vain sellaisten valtion viranomaisten ja laitosten virkamiehillä ja toimihenkilöillä, joiden virka-alue on kokonaisuudessaan saamelaisen kotiseutualueella, on oikeus saada palkallista virkavapautta virkatehtäviensä hoitamiseksi tarpeellisen saamen kielen taidon hankkimista varten. Virkavapauden saamisen edellytyksenä on, että saamen kielen taito on tarpeen asianomaisen virkatehtävien hoitamiseksi. Jos valtion viranomaisen tai laitoksen virka-alueesta vain osa on kotiseutualueella, virkavapauden myöntäminen on harkinnanvaraista. Saamen kielen käyttämisestä viran-

omaisissa annetussa asetuksessa on lisäksi lain myöntämin valtuuksin säädetty, että virkavapauden saamisen edellytyksenä on, että asianomaisen palvelusuhde viranomaiseen tai laitokseen on kestänyt vähintään vuoden. Säännökset eivät koske kuntien viranhaltijoita.

Saamelaiskäräjät on halunnut virkavapausoikeutta laajennettavaksi. Sen mielestä niilläkin kuntien, tuomioistuinlaitoksen ja Lapin lääninhallituksen palveluksessa olevilla, jotka työskentelevät kotiseutualueen ulkopuolella, tulisi olla oikeus saada palkallista virkavapautta sellaisen saamen kielen taidon hankkimiseksi, jota heidän työtehtäviensä hoitaminen edellyttää. Kotiseutualueella työskentelevien osalta se on halunnut poistaa mainitun edellytyksen, jonka mukaan kielitaidon tulisi olla tarpeellinen asianomaisen virkatehtävien hoitamisessa, minkä lisäksi se on halunnut ulottaa oikeuden näin määriteltynä kuulumaan myös kuntien palveluksessa oleville niissä virastoissa, jotka sijaitsevat kotiseutualueella. Nykyistä laajempi oikeus saada palkallista virkavapautta olisi käräjien mukaan saamelaisen kotiseutualueella tarpeen, koska alueen viranomaisilla olisi velvollisuus huolehtia siitä, että jokaisessa virastossa on saamen kielen taitoista henkilökuntaa.

Saamelaiskäräjiltä saadun selvityksen mukaan halukkaita hakeutumaan virkavapaalle saamen kielen taidon hankkimista varten olisi etenkin saamelaisen kotiseutualueen kunnissa huomattava osa henkilöstöstä. Myös niissä valtion viranomaisissa, joiden palveluksessa olevilla nykyisin ei ole oikeutta virkavapauden saamiseen, mutta joiden osalta saamelaiskäräjät ehdottaa oikeuden laajentamista, voidaan arvioida olevan halukkuutta virkavapauteen. Virkavapauden myöntämisestä siitä johtuvine sijaisuus- ynnä muine järjestelyineen aiheutuisi kuitenkin siinä määrin uusia ennakoidettomia kustannuksia, että niiden kattamiseen valtion varoista ei olisi mahdollisuutta. Tämän vuoksi saamelaiskäräjien ehdotuksia ei voida hyväksyä. Saamen kielen taitoisten virkamiesten ja viranhaltijoiden määrän vähittäiseen lisääntymiseen tuleekin pyrkiä toisin keinoin, esimerkiksi saamen kieltä jo taitavien rekrytoinnilla entistä enemmän viranomaisten pal-

velukseen ja saamen kielen opetusta ja saamen kielistä opetusta tehostamalla. Säännös ehdotetaan otettavaksi lakiin voimassa olevaa sääntelyä vastaavana.

Palkallista virkavapautta voitaisiin myöntää vain yksilöityä koulutusta varten. Työntekijän tulisikin virkavapautta saadakseen osoittaa, että hänellä on paikka lähtötasoaan vastaavaan kielikoulutukseen. Hyväksyttävänä koulutuksena voitaisiin pitää esimerkiksi saamelaisalueen ammatillisessa koulutuskeskuksessa taikka Helsingin, Lapin tai Oulun yliopistoissa järjestettävää koulutusta. Myös ulkomailla tapahtuva kielikoulutus voitaisiin hyväksyä, jos voidaan olettaa työntekijän kykenevän osallistumaan siihen menestyksekkäästi.

Virkavapauden myöntämistä harkittaessa olisi otettava huomioon, että säännöksen tarkoituksena on saada viranomaisen palvelukseen saamen kielen taitoista henkilökuntaa eikä esimerkiksi rahoittaa työntekijän uuden ammatin hankkimiseen johtavia opintoja. Sen vuoksi kyseeseen tuleva koulutus olisi ensisijaisesti muutamia viikkoja tai kuukausia kestävää tilapäistä koulutusta eikä esimerkiksi saamen kielen opiskelemista korkeakoulututkintoon johtavan opiskelun pääaineena jossakin yliopistossa.

Saamen kielen taitoisten työntekijöiden määrän lisäämiseksi säännöksiä tulisi tulkita joustavasti. Suomenkieliselle työntekijälle, jolla ei ole aiempia tietoja saamen kielestä, voisi riittää esimerkiksi pohjoissaamen Davin-kurssin suorittaminen. Vaikka työntekijän tulisi periaatteessa edellyttää hankkivan sellaisen saamen kielen taidon, että hän kykenee käyttämään saamea omassa työssään, ei vaatimustasoa tule asettaa liian korkealle. Henkilö voi suorittaa ensin vaikkapa saamen kielen peruskurssin ja hakea sen jälkeen uudelleen palkallista virkavapautta syvällisemmän kielitaidon hankkimista varten. Sinänsä ei ole esteitä myöntää samalle henkilölle palkallista virkavapautta useampaankin otteeseen.

Palkallista virkavapautta voisi saada vain Suomessa puhuttavien saamen kielten opiskelemista varten. Näitä kieliä ovat inarinsaame, koltansaame ja pohjoissaame. Koska nämä kielet poikkeavat toisistaan varsin paljon, ei esimerkiksi pohjoissaamea osaava

työntekijä kykene palvelemaan asiakkaita inarin- tai koltansaameksi. Sen vuoksi vain yhtä saamen kieltä osaavalla työntekijällä olisi oikeus saada palkallista virkavapautta muiden tässä tarkoitettujen saamen kielten taidon hankkimista varten.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että virkavapauspäätöksen ehdoksi voidaan asettaa palvelussitoumuksen antaminen. Palvelussitoumuksen yhden vuoden enimmäisaika laskettaisiin siitä päivästä, kun henkilö on suorittanut kielikurssin. Jos koulutukseen liittyy erityinen kielikoe, lasketaan vuoden määräaika kielikokeeseen osallistumispäivästä. Palvelussitoumuksen voimassaoloaikana virka- tai palvelussuhde jatkuisi entisin ehdoin samanlaisena kuin ennen palvelussitoumusta. Säännöksen tarkoituksena olisi varmistaa se, että virkavapauden myöntänyt viranomainen voi omassa toiminnassaan hyödyntää täysin palkkaeduin kielikoulutukseen osallistuneen työntekijän saamen kielen taitoa. Henkilön ei tarvitsisi palvelussitoumuksen voimassaoloaikana työskennellä samassa tehtävässä, jossa hän työskenteli ennen kielikoulutukseen osallistumistaan. Hänelle voitaisiin antaa uusia tehtäviä, joissa hänen kielitaidostaan on enemmän hyötyä. Henkilö voisi myös siirtyä kokonaan uuteen virka- tai palvelussuhteeseen saman työnantajan palveluksessa, kunhan hän työskentelee saamelaisen kotiseutualueella koko palvelussitoumuksen voimassaoloajan. Palvelussitoumus voitaisiin vaatia työntekijältä joka kerta, kun hänelle myönnettään palkallista virkavapautta saamen kielen taidon hankkimista varten.

16 §. *Viranomaisten velvollisuus käyttää saamen kieltä.* Pykälässä ehdotetaan viranomaisille velvollisuutta käyttää omaaloitteisesti saamen kieltä kotiseutualueen väestölle lähetettävissä asiakirjoissa. Tarkoituksena on lisätä saamen kielen käyttöä virallisissa yhteyksissä. Viranomainen voisi myös käyttää sekä suomen että saamen kieltä tilanteissa, joissa vastaanottajan kielestä ei ole tietoa tai joissa yksinomaan saamen kieltä ei lain mukaan voida käyttää. Vastaanottajalla olisi luonnollisesti viime kädessä oikeus itse valita, haluaako hän asiakirjat suomen vai saamen kielellä. On oletettavissa, että myös osa kotiseutualueen saamenkielisestä väes-

töstä haluaa saada tässä tarkoitettut asiakirjat suomen kielellä. Tämä johtuu siitä, että suuri osa varsinkin iäkkäämmistä saamelaisista on luku- ja kirjoitustaidotonta omassa äidinkiellensä.

Nykyisin on yleisenä viranomaiskäytäntönä, että saamenkielinen vastaus annetaan vain, jos sitä nimenomaan pyydetään. Hyvän hallintotavan eräänä ulottuvuutena voidaan kuitenkin pitää periaatetta, jonka mukaan viranomaisen vastaa asiakkaalle tämän käyttämällä kielellä. Asiasta on siksi syytä ottaa lakiin nimenomainen säännös.

Kotiseutualueen pienillä paikkakunnilla virkamiesten voidaan olettaa tuntevan suuren osan asiakkaistaan. Vastaanottajan kieli olisi useimmissa tapauksissa ainakin pääteltävissä. Epäselvissä tapauksissa tulisi käyttää sekä suomen että saamen kieltä. Alkuvaiheen epävarmuuden jälkeen saamenkielisiä asiakirjoja vaativien asiakkaiden joukko tulisi todennäköisesti vakiintumaan niin, ettei vastaanottajan kielen selvittäminen aiheuttaisi suurempia ongelmia. Jos viranomaisen ei itse pystyisi laatimaan saamenkielistä vastausta, olisi sillä oikeus saada käännösapua saamen kielen toimistolta. Saamenkielisten kirjallisten vastausten antaminen olisi siten suhteellisen helposti toteutettavissa. Saamenkielisten asiakirjojen tulisi olla yhtä lailla luettavissa ja ymmärrettävissä kuin suomenkielinen asiakirja.

Vaikka lähes kaikki saamelaiset osaavatkin lukea suomen kieltä, olisi ehdotetulla säännöksellä suuri periaatteellinen merkitys saamelaisille. Se nostaisi saamen kielen statusta, alentaisi kynnystä käyttää saamea virallisissa yhteyksissä ja toteuttaisi käytännössä saamen ja suomen kielen yhdenvertaisuutta alueen viranomaiskäytössä. Saamen kielen käyttäminen harjaannuttaisi sekä saamen kielen taitoiset virkamiehet että saamenkieliset asiakkaat uuteen saamenkieliseen hallintokielen terminologiaan. Säännöksellä toteutettaisiin myös saamelaisien perustuslain mukaista oikeutta ylläpitää ja kehittää omaa kieltään.

Vastaavan tyyppinen säännös on voimassa Norjassa. Siellä valtion viranomaisen on kielilain mukaan vastattava yksityiselle käyttäen tämän käyttämää kielimuotoa (bokmål tai nynorska). Yksityinen saa myös aina vaatia, että häntä koskevat asiakirjat an-

netaan hänelle hänen valitsemassaan kielimuodossa.

Saamen kielen käyttämistä edistävät toimenpiteet voisivat olla hyvin moninaisia. Esimerkkinä voitaisiin mainita saamenkieliset nauhoitteet puhelinvastaajissa, puhelimeen vastaaminen molemmilla kielillä sekä kirjallisen ja sähköisen aineiston määrä, saatavuus ja laatu. Asiakaskontakteihin työssään joutuvien työntekijöiden kielitaito voitaisiin tuoda näkyville esimerkiksi käyttämällä rintapieleen kiinnitettävässä nimikyltissä suomen ja saamen lippuja.

Pykälän 1 momentin vastine kielilaisissa on 19 §:n 3 momentti. Pykälän 2 momentissa on yhtymäkohtia kielilain 23 §:ään ja 3 momentissa 35 §:n 3 momenttiin.

17 §. *Saamen kielen käyttäminen kunnan asiakirjoissa.* Sen lisäksi, mitä 8, 10, 13 ja 16 §:ssä säädetäisiin, saamen kieltä olisi kunnissa, joiden virasto sijaitsee saamelaisien kotiseutualueella, käytettävä kunnan asiakirjoissa sen mukaan kuin tässä pykälässä säädetäisiin. Pykälä koskisi pöytäkirjoja ja muita asiakirjoja, joita ei ole annettava yksityiselle asianosaiselle.

Voimassa olevan lain 15 §:n 2 momentin mukaan saamea on käytettävä mainituissa asiakirjoissa sekä viranomaisten välisessä kirjeenvaihdossa ja virkakirjanpidossa vain sellaisessa kunnassa, jonka väestöstä saamenkielisten osuus on yli yhden kolmasosan. Muutkin lain soveltamisalaan kuuluvat kunnat ja kuntayhtymät voivat lain 15 §:n 1 momentin mukaan niin halutessaan käyttää näissä asiakirjoissa saamen kieltä. Ainoa kunta, jossa saamenkielisten osuus ylittää mainittuun kolmasosaan kunnan väestöstä, on Utsjoen kunta.

Käytännössä Utsjoen kunnalla on ollut vaikeuksia täyttää saamen kielen käyttämistä koskevia lakisääteisiä velvoitteitaan. Rovaniemen hallinto-oikeus on vuodelta 2001 olevassa päätöksessään (Rovaniemen HAO 08.08.2001 T:01/0334/1) todennut, että Utsjoen Kirkonkylän koulujen johtokunta oli menetellyt lainvastaisesti käännettäessä saamen kielelle vain asiaa koskevan esityslistan eikä sen liitteenä ollutta työsuunnitelmaa. Edelleen se kiinnitti huomiota siihen, että päätöksestä olivat puuttuneet saamenkieliset oikaisuvaatimusohjeet.

Saamelaiskäräjät on ehdotuksessaan saamen kielilain katsonut, että Utsjokea koskeva velvoite käyttää saamen kieltä laajennettaisiin sellaisenaan koskemaan myös Enontekiön ja Inarin kuntaa. Mainitut kunnat ovat edellyttäneet, että jos niiden velvollisuutta käyttää saamen kieltä kunnan asiakirjoissa laajennetaan, tästä aiheutuvat lisäkustannukset eivät saa jäädä niiden kannettaviksi.

Edellä todetun johdosta ehdotetaan, että Utsjoen kunnan velvoitetta käyttää saamen kieltä pöytäkirjoissa ja muissa asiakirjoissa, joita ei ole annettava yksityiselle asianosaiselle, helpotetaan niin, että velvoite koskisi vain niitä asiakirjoja, joilla on yleistä merkitystä. Enontekiön ja Inarin kuntien tulisi käyttää saamen kieltä vastaavissa asiakirjoissa siinä laajuudessa kuin ne katsovat sen tarkoituksenmukaiseksi. Sodankylän kuntaan pykälää ei sovellettaisi, koska sen kunnanvirasto sijaitsee kotiseutualueen ulkopuolella.

Kielilain 29 §:ssä on säädetty kansalliskielten käytämisestä kaksikielisen kunnan asiakirjoissa. Sen mukaan tällaisen kunnan valtuuston kokouskutsu ja pöytäkirja on laadittava suomen ja ruotsin kielellä. Kunnan muiden toimielinten kokouskutsujen ja pöytäkirjojen kielestä voi kunta itse päättää. Johtosäännöt ja vastaavat muut säännöt on kaksikielisissä kunnissa aina annettava suomen ja ruotsin kielellä.

4 luku. **Oikeus tulkkaukseen ja käännökseen**

18 §. *Oikeus tulkkaukseen.* Pykälä sisältäisi uudet säännökset siitä, miten viranomaisen olisi meneteltävä, kun joku haluaa käyttää lakiehdotuksen mukaisia kielellisiä oikeuksia tai kun viranomainen muutoin joutuu käyttämään saamen kieltä. Lakiehdotuksella pyritään vaikuttamaan siihen, että tulkkaus ja kääntäminen vähitellen jäisivät toissijaisiksi keinoiksi asiakkaan ja viranomaisen välisissä yhteyksissä. Pääsääntönä olisi asian käsittely saamen kielellä ilman tulkkausta, jos tähän vain olisi mahdollisuus. Tulkkaus olisi tarkoitettu suoran kanssakäymisen korvaavaksi menettelyksi, johon tur-

vauduttaisiin silloin, kun viranomaisessa ei ole lainkaan saamen kielen taitoista henkilökuntaa tai kun viranomaisen palveluksessa oleva saamen kielen taitoinen henkilö ei asian käsittelijälle lainsäädännössä asetettujen kelpoisuusvaatimusten, esteellisyyden tai muun syyn vuoksi voisi käsitellä asiaa. Pykälä vastaisi mainittuja uusia säännöksiä lukuun ottamatta saamen kielen käyttämisestä viranomaisissa annetun lain 17 ja 19 §:ää. Tulkkaus olisi, kuten nykyisinkin, asiakkaalle maksuton.

Kielilain oikeudesta tulkkaukseen säädetään 18 §:ssä. Oikeutta maksuttomaan tulkkaukseen ei sen mukaan ole riita-asioissa eikä hakemusasioissa, jollei tuomioistuin asian laadun huomioon ottaen toisin päättäisi. Ehdotettu tässä suhteessa voimassa olevaa lakia vastaava saamen kielilain säännös on kuitenkin katsottu aiheelliseksi saamelaisten ja saamen kielen oikeudelliseen asemaan kohdistuvana hyväksyttävänä positiivisena erityistoimenpiteenä.

19 §. *Oikeus toimituskirjan ja muun asiakirjan käännökseen.* Pykälässä ehdotetaan, että asianosaisella olisi oikeus, riita-asioissa laadittuja asiakirjoja lukuun ottamatta, saada siinä mainituin edellytyksin maksutta saamenkielinen käännös toimituskirjasta tai muusta asiakirjasta. Viranomaisen tulisi ensin laatia suomen- tai ruotsinkielinen toimituskirja ja hankkia siitä sitten saamenkielinen käännös. Pykälää sovellettaisiin esityksen mukaan vain niissä lain soveltamisalaan kuuluvissa viranomaisissa ja viranomaisten toimipaikoissa, jotka sijaitsevat saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella. Kotiseutualueella sovellettaisiin ehdotettua 13 §:ää.

Jos käännöksessä ilmenisi käännösvirhe, olisi viranomaisen korjattava se, jollei korjaaminen olisi ilmeisen tarpeetonta. Asianosaiselle olisi tällöin annettava maksutta korjattu toimituskirja.

Pykälä vastaisi olennaiselta sisällöltään kielilain 20 §:n 1 ja 2 momenttia, joissa säädetään oikeudesta käännökseen valtion viranomaisissa ja kaksikielisissä kunnissa. Riita- ja hakemusasioissakin asianosaisella on kuitenkin kielilain mukaan oikeus saada maksuton käännös, jos tuomioistuin asian laadun huomioon ottaen niin päättää. Yksi-

kielisissä kunnissa asianosaisen oikeus on rajoitetumpi ja hän voi kielilain 20 §:n 3 momentin mukaan saada maksuttoman käännöksen vain viranomaisaloitteisissa asioissa, jotka välittömästi kohdistuvat hänen tai hänen huollettavansa perusoikeuksiin tai jotka koskevat viranomaisen hänelle asettamaa velvollisuutta.

Verrattaessa ehdotettua pykälää kielilain vastaaviin säännöksiin voidaan todeta, että oikeus maksuttomaan saamenkieliseen käännökseen olisi osin suppeampi, mutta osin myös laajempi kuin kielilakiin perustuva oikeus.

20 §. *Oikeus saada käännös saamen kielen toimistolta.* Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 18 §:ää.

21 §. *Vastuu kääntämisestä tai tulkkauksesta aiheutuneista kustannuksista.* Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 19 §:ää. Kun kunnilla ja kuntayhtymillä ehdotetun lain 31 §:n mukaan olisi oikeus saada lain soveltamisesta aiheutuviin lisäkustannuksiinsa valtionavustusta, jäisivät kunnallishallinnonkin kääntämis- ja tulkkauksekustannukset viime kädessä suurimmalta osaltaan valtion vastattaviksi.

Kielilain 18 §:n 2 momentin mukaan maksuttoman tulkkauksen saamisen oikeus on riita- ja hakemusasioissa tuomioistuimen päätöksen varainen. Kääntämiskustannusten osalta viitataan siihen, mitä kielilain säännösten osalta 19 §:n kohdalla on todettu. Siltä osin kuin ehdotetun lain mukaiset oikeudet olisivat laajemmat kuin kielilain mukaiset oikeudet, viitataan siihen, mitä edellä on todettu hyväksyttävistä positiivisista erityistoimenpiteistä.

22 §. *Käännöksen hankkiminen asiakkaan kustannuksella.* Ehdotettu säännös vastaisi sisällöllisesti voimassa olevan lain 20 §:ää.

5 luku. **Kielellisiä oikeuksia edistävät toimenpiteet**

23 §. *Viranomaisten velvollisuus toteuttaa kielellisiä oikeuksia.* Julkisen vallan toimintavelvollisuutta on korostettu jo ehdotetussa lain tarkoituksipykälässä. Saamelaiden kielelliset oikeudet eivät ole riippuvaisia henkilön

kielitaidosta tai kansalaisuudesta. Perustuslaki edellyttää, että lakeja ja muita normeja sovelletaan perusoikeusmyönteisesti ja että jokaisen asiat käsitellään hyvän hallinnon periaatteiden mukaan joutuisasti, asiallisesti ja tasapuolisesti. Jos viranomaisessa voi lain mukaan asioida saamen kielellä, tulee sen olla kansalaisten havaittavissa ilman, että sitä erikseen tarvitsee tiedustella.

Pykälän 2 momentissa korostettaisiin sitä, että laissa säädettäisiin ainoastaan kielellisten oikeuksien vähimmäistasosta. Laki ei olisi esteenä sille, että viranomaistoiminnassa taikka muutoin julkista tehtävää hoidettaessa huolehdittaisiin paremmasta kielellisestä palvelusta kuin mitä laki edellyttää. Siten viranomaisen voisi käyttää saamen kieltä laajemmin kuin mitä saamen kielilain edellyttää. Viranomaisen voisi näin ollen myös halutessaan soveltaa saamelaiden kotiseutualueen ulkopuolella sijaitseviin virastoihinsa saamen kielilain 3 lukua. Viranomaisen tulee kuitenkin ottaa huomioon yhdenvertaisuuden vaatimukset ja se, ettei kenenkään kielellisiä oikeuksia loukata.

Pykälän 1 momenttia vastaavat säännökset sisältyvät kielilain 23 §:n 1 ja 2 momenttiin ja 2 momenttia vastaavat säännökset kielilain 2 §:n 3 momenttiin.

24 §. *Saamen kielen toimisto.* Pykälä vastaisi sisällöltään voimassa olevan lain 21 §:ää.

25 §. *Saamen kielen avustaja.* Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 22 §:ää.

26 §. *Valvonta ja seuranta.* Pykälän 1 momentissa ehdotetaan, että jokaisen viranomaisen tulisi omalla toimialallaan valvoa lakiin perustuvien kielellisten oikeuksien toteuttamista. Tällä tavalla kunkin toimialan erityispiirteet voitaisiin ottaa huomioon. Viranomaisen valvontavelvollisuus tarkoittaa sitä, että sen johdolla on vastuu saamen kielilain noudattamisesta asianomaisessa virastossa.

Saamelaiskäräjillä olisi 2 momentin mukaan yleinen velvollisuus seurata lain soveltamista. Käräjät voisi itse esimerkiksi työjärjestyksessään päättää, millä tavalla seuranta käytännössä toteutetaan. Säännöksessä tarkoitettuja suosituksia voivat olla esimerkiksi kielellisten oikeuksien toteuttamismalleja koskevat selvitykset. Saamelaiskäräjät ei kui-

tenkaan voisi yksittäistapauksessa ratkaista kielilainsäädäntöön liittyviä tulkintakysymyksiä. Saamelaiskäräjien valvonta-, neuvonta- ja seurantatehtävistä huolimatta saamen kielilain noudattamisen ylin valvonta kuuluisi oikeuskanslerille ja oikeusasiamiehelle. Ylimpien lainvalvojien tulee valvoa myös saamen kielilain turvaamien kielellisten oikeuksien toteutumista, jotta näitä oikeuksia ei pidettäisi muita oikeuksia vähäisempinä.

Perustuslain 2 §:n 3 momentin mukaan kaikessa julkisessa toiminnassa on noudatettava tarkoin lakia. Perustuslain 118 §:ssä säädetty virkamiesvastuu toimisi myös saamen kielilain osalta, minkä vuoksi ei ole tarpeen ottaa lakiin erityistä sanktiojärjestelmää siltä varalta, että viranomaiset eivät lakia noudattaisi. Kielellisiä oikeuksia koskevien säännösten noudattamatta jättäminen voisi täyttää rikoslain 40 luvun 10 §:ssä tarkoitetun virkavelvollisuuden rikkomisen tunnusmerkistön. Tarkoituksena ei kuitenkaan ole toteuttaa kielellisiä oikeuksia sanktioiden avulla. Kielellisten oikeuksien toteuttamisen voidaan arvioida onnistuvan käytännössä paremmin sillä, että pyritään luomaan myönteinen ilmapiiri ja parantamaan virkamiesten ja muun henkilöstön saamen kielen taitoa ja lisäämällä heidän motivaatiotaan antaa kielellisiä palveluja kuin sillä, että joudutaan turvautumaan valituksiin ja kanteluihin.

27 §. *Kertomus*. Kuten edellisessä pykälässä ehdotetaan säädettäväksi, saamen kielilain täytäntöönpanon ja soveltamisen seuranta olisi saamelaiskäräjien tehtävänä. Saamen kielen toimiston tulisi yhdessä käräjien asettaman kielineuvoston kanssa vaalikausittain antaa käräjille kertomus saamen kieltä koskevan lainsäädännön soveltamisesta sekä saamelaisten kielellisten oikeuksien toteutumisesta ja kieliolojen kehityksestä.

Valtioneuvoston asetuksella annettaisiin tarkemmat kertomusta koskevat säännökset. Tarkoitus olisi, että kertomus liitettäisiin saamelaiskäräjälain 7 §:ssä tarkoitettuun kertomukseen, jonka saamelaiskäräjät laatii valtioneuvostolle. Kertomus voitaisiin sittemmin liittää kielilainsäädännön soveltamista koskevaan kertomukseen, jonka valtioneuvoston tulee kielilain 37 §:n mukaan antaa vaalikausittain eduskunnalle.

6 luku. Erinäiset säännökset

28 §. *Seurakunnat*. Ehdotettu pykälä vastaisi sisällöltään pääosin voimassa olevan lain 16 §:ää.

29 §. *Toimeksiantotehtävät*. Yksityisillä yhtiöillä, järjestöillä, säätiöillä ja henkilöillä ei olisi yleistä velvollisuutta antaa palvelua eri kielillä. Ehdotetulla säännöksellä ei muutettaisi tätä periaatetta. Jos yksityinen yhtiö, järjestö, säätiö tai henkilö kuitenkin antaisi palvelua yleisölle viranomaisen toimeksiannosta, olisi hänen saamelaisten kotiseutualueella annettava yleisölle saamen kielilain edellyttämää kielellistä palvelua. Perusoikeuksiin kuuluvien kielellisten oikeuksien taso ei saa heikentyä sen takia, että viranomaiset ostavat palveluja yksityisiltä. Vastaava periaate on omaksuttu kielilaissa, jossa ehdotetun säännöksen vastine sisältyy 25 §:ään.

30 §. *Liikelaitokset sekä valtion tai kunnan omistamat yhtiöt*. Valtion liikelaitos tai valtion tai kunnan määräämisvallassa oleva palvelua tuottava yhtiö, joka tarjoaa palveluja yleisölle, esimerkiksi sähkönjakelua tai julkisia kuljetuksia, olisi saamelaisten kotiseutualueella velvollinen palvelemaan suomeksi ja saameksi toiminnan laadun ja asiayhteyden edellyttämässä laajuudessa samoilla perusteilla kuin mitä edellisen pykälän perusteluissa esitetään. Jos toiminnan laatu on sellainen, että liikelaitos tai yhtiö ei varsinaisesti anna palvelua yleisölle, tai jos saamen kielen käyttämistä kokonaisuutena arvioiden voitaisiin pitää yhtiön kannalta kohtuuttomana, sen ei tarvitsisi käyttää saamen kieltä toiminnassaan.

Viranomaistehtävää alueella hoitaessaan valtion liikelaitos olisi kielellisten palvelujen osalta kuitenkin samassa asemassa kuin tämän lain soveltamisalaan kuuluvat viranomaiset. Säännös vastaisi olennaisilta osiltaan kielilain 24 §:ää.

31 §. *Valtion taloudellinen vastuu*. Kunnille ja muille itsehallintoyhdyskunnille saamen kielen käyttämisestä viranomaisissa annetun lain soveltamisesta aiheutuvien lisäkustannusten kattamiseen on valtion talousarvioon voimassa olevan lain 26 §:n mukaan varattava määräraha mainitulle tahoille maksettaviin valtionavustuksiin. Saamelaisten kotiseutu-

alueen kuntien lisäksi valtionavustuksia ovat saaneet alueen seurakunnat.

Pykälässä ehdotetaan vastaavaa säännöstä myös saamen kielilakiin. Valtionavustukseen oikeutettujen piiriä ehdotetaan kuitenkin laajennettavaksi siten, että myös alueen paliskunnat ja alueella julkiselle vallalle kuuluvaa tehtävää hoitavat voisivat saada valtionavustusta.

32 §. *Saamen kielen asema eräillä hallinnonaloilla.* Pykälä olisi viittaussäännös saamen kielen asemasta eräillä hallinnonaloilla voimassa oleviin säännöksiin. Kielilaissa vastaava viittaussäännös on 4 §:ssä.

Pykälän kaksi ensimmäistä momenttia vastaisivat sisällöltään pääosin voimassa olevan lain 28 §:ää, jossa viitataan säännöksiin, jotka ovat voimassa opetustoimessa ja päivähoidossa.

Lisäksi 3 momentissa viitattaisiin kahteen sosiaali- ja terveydenhoidon asiakastilanteita sääntelevään lakiin. Potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 5 §:n 2 momentin mukaan terveydenhuollon ammattihenkilöstön on annettava potilaalle selvitys siten, että hän riittävästi ymmärtää sen sisällön. Jos terveydenhuollon ammattihenkilö ei osaa potilaan käyttämää kieltä, on mahdollisuuksien mukaan huolehdittava tulkkauksesta. Sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 4 §:n 2 momentin mukaan sosiaalihuoltoa toteutettaessa on otettava huomioon asiakkaan toivomukset, mielipide, etu ja yksilölliset tarpeet sekä hänen äidinkieltensä ja kulttuuritaustansa.

Tarve saada saamenkielistä palvelua sosiaali- ja terveydenhoidossa on suuri. Viittaussäännöstä on pidettävä tarpeellisena, sillä pidettyjen kuulemistilaisuuksien ja asiantuntijoiden sekä saamelaisyhdistysten kuulemisten perusteella kielelliset oikeudet sosiaali- ja terveydenhoidossa ovat toteutuneet puutteellisesti. Myös Suomen ratifioiman vähemmistökieliperuskirjan täytäntöönpanoa valvova Euroopan neuvoston ministerikomitea on kiinnittänyt tähän huomiota. Oikeudesta käyttää saamen kieltä sosiaali- ja terveydenhoidon asiakastilanteissa ei kuitenkaan ole tarvetta ottaa lakiin omaa säännöstä, sillä oikeus käyttää saamen kieltä mainituissa tilanteissa on turvattu jo ehdotetun lain 4 ja 12 §:n perusteella.

33 §. *Tarkemmat säännökset.* Pykälä sisältäisi tavanomaisen asetuksenantovaltuuden.

7 luku. Voimaantulo ja siirtymäsäännökset

34 §. *Voimaantulo.* Lain ehdotetaan tulevan voimaan samanaikaisesti kuin uusi kielilaki eli 1 päivänä tammikuuta 2004. Lailla kumottaisiin vuoden 1991 laki saamen kielen käyttämisestä viranomaisissa.

Laki julkaistaisiin Suomen säädöskokoelmassa myös inarin-, koltan- ja pohjoissaamenkielisenä käännöksenä.

35 §. *Siirtymäsäännökset.* Pykälässä olisi tavanomainen siirtymäsäännös, jonka nojalla muussa lainsäädännössä olevilla viittauksilla saamen kielen käyttämisestä viranomaisissa annettuun lakiin tarkoitettaisiin tämän lain voimaantulon jälkeen tätä lakia. Vastaava säännös sisältyy kielilain 43 §:n 1 momenttiin.

Pykälän 2 momentin mukaan ennen lain voimaantuloa vireillä olevia asioita koskevat kielivalinnat pysyisivät voimassa siinä viranomaisessa, jossa asia on tullut vireille. Säännökseen ehdotetaan kuitenkin otettavaksi kohtuullistamislauseke, jonka mukaan viranomainen voisi asianosaisten etua ja oikeutta silmällä pitäen päättää, että myös ennen lain voimaantuloa vireille tulleeeseen asiaan sovellettaisiin tämän lain säännöksiä. Vastaava säännös sisältyy kielilain 43 §:n 2 momenttiin.

2. Tarkemmat säännökset ja määräykset

Ehdotetun saamen kielilain 33 §:ään sisältyy asetuksenantovaltuus. Valtioneuvoston asetuksessa säädettäisiin muun muassa siitä, millä ehdoilla voitaisiin myöntää lain 15 §:n 1 ja 3 momentissa tarkoitettua palkallista virkavapautta saamen kielen taidon hankkimista varten, ja annettaisiin lain 27 §:n 1 momentissa edellytetyt tarkemmat säännökset kertomuksesta, joka saamen kielen toimiston yhdessä saamen kielineuvoston kanssa tulee antaa saamelaiskäräjille saamen kieltä koskevan lainsäädännön soveltamisesta sekä saamelaisten kielellisten oikeuksien toteutu-

misesta ja kieliolojen kehityksestä.

Saamen kielilain 24 §:n 2 momentissa tarkoitettut tarkemmat säännökset saamen kielen toimistosta sisältyvät saamelaiskäräjistä annetun asetuksen (1727/1995) 3 §:ään.

Valmisteltavana oleva luonnos valtioneuvoston asetukseksi saamen kielilain täytäntöönpanosta toimitetaan erikseen eduskunnalle tiedoksi.

3. Voimaantulo

Ehdotetulla saamen kielilailla on läheinen yhteys vuoden 2004 alusta voimaan tulevaan kielilakiin. Sen vuoksi ehdotetaan, että laki tulisi voimaan samanaikaisesti eli 1 päivänä tammikuuta 2004.

4. Säättämjärjestys

Ehdotettu saamen kielilaki ei rajoita suomenkielisten eikä ruotsinkielisten kansalaisten oikeuksia eikä myöskään muuta suomen ja ruotsin kielen asemaa maan kansalliskielinä.

Lakiehdotuksen 15 §:n 2 momentissa tarkoitettu palvelussitoumus on valtiosääntöoikeudellisesti arvioiden perusoikeusrajoitus, joka kohdistuu perustuslain 7 §:n 1 momentissa turvattuun henkilökohtaiseen vapauteen

ja 18 §:n 1 momentissa turvattuun oikeuteen hankkia toimeentulonsa valitsemallaan työllä, ammatilla tai elinkeinolla. Palvelussitoumuksella pyritään toisaalta toteuttamaan saamelaisille perustuslain 17 §:n 3 momentissa turvattua oikeutta omaan kieleensä ja kulttuuriinsa, mikä sinänsä on hyväksyttävä peruste palvelussitoumuksen ja siitä johtuvan perusoikeusrajoituksen säätämiseksi. Perustuslakivaliokunta on pitänyt enintään yhden vuoden palvelussitoumusta hyväksyttävänä käsitellessään hallituksen esitystä laiksi puolustusvoimista annetun lain muuttamiseksi (PeVL 13/2001 vp – HE 18/2001 vp), jos samalla täytetään perusoikeusrajoituksen kohdistuva tarkkarajaisuus- ja täsmällisyysvaatimus ja varmistetaan lain tasolla suhteellisuusvaatimuksen toteutuminen. Lakiehdotuksen 15 §:n 2 momentissa säädettäisiin sitoumuksessa tarkoitettun palvelun enimmäisaika, sisältö ja taloudelliset ehdot. Lisäksi siinä säädettäisiin palvelussitoumuksen rikkomiseen liittyvän korvausvelvollisuuden perusteista. Sen vuoksi lakiehdotus voidaan käsitellä tavallisen lain säätämjärjestyksessä.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Saamen kielilaki

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 luku

Yleiset säännökset

1 §

Lain tarkoitus

Tämän lain tarkoituksena on osaltaan turvata perustuslaissa säädetty saamelaisten oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan.

Tässä laissa säädetään saamelaisten oikeudesta käyttää omaa kieltään tuomioistuimessa ja muussa viranomaisessa sekä julkisen vallan velvollisuuksista toteuttaa ja edistää saamelaisten kielellisiä oikeuksia.

Tavoitteena on, että saamelaisten oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ja hyvään hallintoon taataan kielestä riippumatta sekä että saamelaisten kielelliset oikeudet toteutetaan ilman, että niihin tarvitsee erikseen vedota.

2 §

Lain soveltamisala

Viranomaisia, joihin tätä lakia sovelletaan, ovat:

1) Enontekiön, Inarin, Sodankylän ja Utsjoen kunnat sekä ne kuntayhtymät, joissa joku edellä mainituista kunnista on jäsenenä;

2) ne tuomioistuimet ja valtion piiri- ja paikallishallinnon viranomaiset, joiden virka-alueeseen edellä mainitut kunnat kokonaan tai osittain kuuluvat;

3) Lapin lääninhallitus ja sen yhteydessä toimivat toimielimet;

4) saamelaiskäräjät, saamelaisasiain neuvottelukunta ja kolttalain (253/1995) 42 §:ssä tarkoitettu kyläkokous;

5) valtioneuvoston oikeuskansleri ja eduskunnan oikeusasiamies;

6) kuluttaja-asiamies ja kuluttajavalituslautakunta, tasa-arvovaltuutettu ja tasa-arvolautakunta, tietosuojavaltuutettu ja tietosuojalautakunta sekä vähemmistövaltuutettu;

7) Kansaneläkelaitos ja maatalousyrittäjien eläkelaitos; sekä

8) ne valtion hallintoviranomaiset, jotka muutoksenhakuviranomaisina käsittelevät edellä mainitussa hallintoviranomaisessa viireille tulleita asioita.

Tätä lakia on noudatettava myös poronhoitolain (848/1990) ja poronhoitoasetuksen (883/1990) mukaisten hallintoasioiden käsittelyssä niissä valtion viranomaisissa ja paliskunnissa, joiden virka- tai toimialueeseen saamelaisten kotiseutualue kokonaan tai osittain kuuluu, sekä Paliskuntain yhdistyksessä.

Lakia sovelletaan lisäksi kaikkiin niihin, joille lailla tai lain nojalla on annettu saamelaisten kotiseutualueella hoidettavaksi julkinen hallintotehtävä, sekä valtion liikelaitoksen hoitaessa tällä alueella viranomais-tehtävää.

Muihinkin kuin 1 ja 2 momentissa mainittuihin valtion viranomaisiin ja laitoksiin sovelletaan tämän lain 7 §:ää, 8 §:n 3 momenttia sekä 9 ja 20-22 §:ää.

Saamelaisten kotiseutualueella sovellettavat erityissäännökset sisältyvät lain 3 lukuun.

3 §

Määritelmät

Tässä laissa tarkoitetaan:

1) *saamen kielellä* inarinsaamen, koltansaamen tai pohjoissaamen kieltä käytetystä

kielestä tai pääasiallisesta kohderyhmästä riippuen;

2) *saamelaisella* saamelaiskäräjistä annetun lain (974/1995) 3 §:ssä tarkoitettua saame-laista;

3) *saamelaisten kotiseutualueella* saamelaiskäräjistä annetun lain 4 §:ssä tarkoitettua saamelaisten kotiseutualuetta; sekä

4) *viranomaisella* 2 §:n 1 ja 2 momentissa mainittuja tuomioistuimia ja muita viranomaisia ja laitoksia, 2 §:n 2 momentissa tarkoitettuja paliskuntia ja Paliskuntain yhdistystä ja kaikkia niitä, jotka 2 §:n 3 momentin mukaisesti hoitavat julkista hallintotehtävää sekä valtion liikelaitosta sen hoitaessa viranomaistehtävää.

2 luku

Kielelliset oikeudet

4 §

Saamelaisen oikeus käyttää saamen kieltä viranomaisissa

Saamelaisella on oikeus omassa asiassaan tai asiassa, jossa häntä kuullaan, käyttää tässä laissa tarkoitettussa viranomaisessa saamen kieltä.

Viranomaisen ei saa rajoittaa tai kieltäytyä toteuttamasta tässä laissa säännellyjä kielellisiä oikeuksia sillä perusteella, että saamelainen osaa myös muuta kieltä, kuten suomea tai ruotsia.

5 §

Oikeushenkilön kielelliset oikeudet viranomaisissa

Yhteisöllä ja säätiöllä, jonka pöytäkirjakieli on saame, on oikeus viranomaisissa asioidessaan käyttää pöytäkirjakieltään noudattaen soveltuvien osin, mitä 4 §:ssä säädetään saamelaisen oikeudesta käyttää saamen kieltä.

Oppilaitoksella, jonka opetuskieli on saame, on vastaavasti oikeus käyttää saamen kieltä siten kuin 1 momentissa säädetään.

6 §

Saamen kielen käyttäminen edustuksellisissa toimielimissä

Enontekiön, Inarin, Sodankylän ja Utsjoen kuntien toimielinten saamelaisilla jäsenillä on oikeus käyttää saamen kieltä kokouksissa sekä pöytäkirjaan liitettävissä kirjallisissa lausunnoissa. Sama koskee valtiollisten lautakuntien, komiteoiden, työryhmien ja vastaavien monijäsenisten toimielinten saamelaisia jäseniä saamelaisten kotiseutualueella ja, käsiteltäessä saamelaisia erityisesti koskevia asioita, sen ulkopuolellakin. Paliskuntain yhdistyksen ja sen hallituksen kokoukseen osallistuvalla saamelaisella on vastaavasti oikeus käyttää kokouksessa saamen kieltä.

Edellä tässä pykälässä tarkoitetuissa kokouksissa tulee tarvittaessa järjestää tulkkaus.

7 §

Oikeus ilmoittaa saame äidinkieleksi väestötietojärjestelmään

Saamelaisella, jolla on Suomessa kotikuntalaisa (201/1994) tarkoitettu kotikunta, on oikeus ilmoittaa väestötietojärjestelmään tallennettavaksi äidinkielekseen saame.

8 §

Viranomaisten tiedottaminen

Viranomaisten on yleisölle suunnatussa tiedottamisessa käytettävä myös saamen kieltä. Viranomaisen ilmoitukset, kuulutukset ja julkipanoset sekä muut yleisölle annettavat tiedotteet sekä opasteet ja yleisön käytettäväksi tarkoitettut lomakkeet täyttöohjeineen on saamelaisten kotiseutualueella laadittava ja annettava myös saamen kielellä.

Käräjäoikeuden, tuomarin, kihlakunnanviraston tai sen osaston tai kihlakunnan erillisen viraston taikka niiden virkamiehen viran puolesta antamat kuulutukset ja tiedonannot yksityisen oikeutta koskevissa asioissa voidaan kuitenkin harkinnan mukaan antaa yk-

sinomaan suomen kielellä, jos saamen kielen käyttäminen olisi ilmeisen tarpeetonta.

Muissa kuin 2 §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitetuissa valtion viranomaisissa ja laitoksissa on 1 momentissa tarkoitettut ilmoitukset, kuulutukset, julkipanot ja tiedotteet sekä lomakkeet täyttöohjeineen laadittava ja annettava myös saamen kielellä, milloin ne pääosin koskevat saamelaisia tai milloin siihen muuten on erityistä syytä.

Vaaleja ja kansanäänestyksiä varten laadittavia ilmoituskortteja ei laadita saamen kielellä, lukuun ottamatta saamelaiskäräjistä annetun lain 24 §:ssä tarkoitettuja ilmoituskortteja.

9 §

Lait ja muut säädökset sekä säädösehdotukset ja mietinnöt

Saamelaisia erityisesti koskevat lait ja muut säädökset sekä valtiosopimukset ja muut Suomen säädöskokoelmassa julkaistavat asiakirjat ja tiedonannot julkaistaan valtioneuvoston tai asianomaisen ministeriön niin päättäessä myös saamenkielisinä käännöksinä. Sama koskee ministeriön tai valtion muun viranomaisen määräyskokoelmassa julkaistavia määräyksiä, ohjeita, päätöksiä ja tiedonantoja.

Ministeriössä taikka valtion komiteassa, työryhmässä tai niihin rinnastettavissa toimielimissä valmistellut ja julkistettavat lakiehdotukset ja mietinnöt tai niiden tiivistelmät julkaistaan ministeriön niin päättäessä myös saamen kielellä, jos ne erityisesti koskevat saamelaisia tai jos siihen muuten on erityistä syytä.

10 §

Saamen kielen käyttäminen viranomaisen työkielenä

Viranomainen, jonka toiminta kohdistuu ainoastaan saamelaisiin, voi käyttää työkielenään saamen kieltä suomen kielen ohella.

3 luku

Saamelaisten kotiseutualueella sovellettavat säännökset

11 §

Erityiset velvollisuudet

Tämän lain 2 §:n 1 momentissa mainittujen viranomaisten on saamelaisten kotiseutualueella sijaitsevista virastoista ja muista toimipaikoista noudatettava lisäksi, mitä tässä luvussa säädetään.

12 §

Oikeus käyttää saamen kieltä viranomaisissa

Saamelaisella on oikeus käyttää viranomaisessa asioidessaan valintansa mukaan suomen tai saamen kieltä. Oikeudesta käyttää ruotsin kieltä säädetään kielilaissa (423/2003).

Sama oikeus on saamelaisella saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolellakin valtion viranomaisissa silloin, kun nämä muutoksenhakuviranomaisina käsittelevät kotiseutualueen viranomaisessa vireille tulleita asioita.

13 §

Oikeus saada toimituskirja tai muu asiakirja saamen kielellä

Saamelaiselle asianosaiselle on pyynnöstä annettava haastehakemus, tuomio, päätös, pöytäkirja tai muu asiakirja saamen kielellä siltä osin kuin asia koskee hänen oikeuttaan, etuaan tai velvollisuuttaan, paitsi jos kysymyksessä on asian ratkaisuun ilmeisesti vaikuttamaton asiakirja. Jos saamelainen asianosainen on käyttänyt kirjallisesti tai suullisesti saamen kieltä ottaessaan yhteyttä asiaa käsittelevään viranomaiseen, on saamenkielinen toimituskirja vastaavassa laajuudessa ja vastaavin edellytyksin annettava ilman, että sitä erikseen pyydetäisiin.

Toimituskirjasta on kuitenkin annettava vain virallinen saamenkielinen käännös, jos asianosaisia on useita, eivätkä he ole yksimielisiä saamen kielen käyttämisestä.

14 §

Saamen kielen taito ja sitä koskevat kelpoisuusvaatimukset

Viranomaisen on henkilöstöä palvelukseen ottaessaan huolehdittava siitä, että sen henkilöstö kussakin virastossa tai muussa toimipaikassa pystyy palvelemaan asiakkaita myös saameksi. Viranomaisen on lisäksi koulutusta järjestämällä tai muilla toimenpiteillä huolehdittava siitä, että henkilöstöllä on tehtäviensä edellyttämä saamen kielen taito.

Saamen kielen taito voidaan asettaa kielitaitoa koskevaksi kelpoisuusvaatimukseksi valtion viranomaisten henkilöstölle lailla taikka lain nojalla valtioneuvoston tai ministeriön asetuksella sekä kunnallisten viranomaisten henkilöstölle, jollei lailla tai lain nojalla muuta säädetä, kuntalain (365/1995) mukaisessa järjestyksessä.

Saamen kielen taitoa koskevista kelpoisuusvaatimuksista ja saamen kielen taidon osoittamisesta on soveltuvin osin voimassa, mitä laissa julkisyhteisöjen henkilöstöltä vaadittavasta kielitaidosta (424/2003) säädetään.

15 §

Palkallinen virkavapaus ja vapautus työstä saamen kielen taidon hankkimista varten

Edellä 2 §:n 1 momentissa mainitun valtion sellaisen viranomaisen virkamiehellä, jonka virka-alue on kokonaisuudessaan saamelaisen kotiseutualueella, on valtioneuvoston asetuksella säädettävien ehdoin oikeus saada palkallista virkavapautta virkatehtäviensä hoitamiseksi tarpeellisen saamen kielen taidon hankkimista varten, ja tällaisen viranomaisen palveluksessa olevalla työntekijällä vastaavin edellytyksin oikeus saada vapautusta työstä vastaavaan tarkoitukseen.

Edellä 1 momentissa tarkoitettun virkavapauspäätöksen tai työstä vapautusta koskevan päätöksen ehdoksi voidaan asettaa, että palveluksessa oleva tekee viranomaisen kanssa kirjallisen sopimuksen siitä, että hän työskentelee viranomaisen palveluksessa saamelaisen kotiseutualueella virkavapauden tai työstä vapautuksen päättymisen jälkeen tietyn ajan,

joka ei saa olla pitempi kuin yksi vuosi. Sopimukseen voidaan ottaa määräys siitä, että palveluksessa oleva maksaa viranomaiselle, jos hän sovittuna aikana irtisanoutuu tai jos hänet irtisanotaan hänestä itsestään johtuvan muun syyn kuin sairauden takia, enintään kielikoulutuksesta suoranaisesti aiheutuneita kustannuksia vastaavan sopimussakon.

Edellä 2 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettun kunnan tai kuntayhtymän ja valtion sellaisen 2 §:n 1 momentin 2 ja 3 kohdassa tarkoitettun viranomaisen palveluksessa olevalle, jonka virka-alueesta osa sijaitsee saamelaisen kotiseutualueella, sekä 2 §:n 2 momentissa mainitun Paliskuntain yhdistyksen henkilökuntaan kuuluvalle voidaan, sellaisin ehdoin kuin valtioneuvoston asetuksella säädetään, myöntää palkallista virkavapautta tai vapautusta työstä virkatehtävien hoitamiseksi tarpeellisen saamen kielen taidon hankkimista varten.

16 §

Viranomaisten velvollisuus käyttää saamen kieltä

Viranomaisten tulee ilmoituksissa, kutsuisa ja kirjeissä, jotka lähetetään asianosaiselle tai sille, jolle lain mukaan on ilmoitettava vireillä olevasta tai vireille tulevasta asiasta, käyttää asian käsittelykielestä riippumatta vastaanottajan omaa kieltä, jos se on tiedossa tai kohtuudella selvitettävissä, taikka käyttää sekä suomen että saamen kieltä.

Viranomaisen on ilman, että sitä erikseen pyydetäisiin, käytettävä saamen kieltä vastatessaan sille saamen kielellä toimitettuihin kirjallisiin yhteydenottoihin.

Viranomaisten tulee toiminnassaan muutenkin edistää saamen kielen käyttämistä.

17 §

Saamen kielen käyttäminen kunnan asiakirjoissa

Kunnan, jossa saamenkielisten osuus kunnan väestöstä on edellisen vuoden ensimmäisenä päivänä ollut suurempi kuin yksi kol-

masosa, tulee käyttää myös saamen kieltä sellaisissa pöytäkirjoissa ja muissa asiakirjoissa, joita ei ole annettava yksityiselle asianosaiselle ja joilla on yleistä merkitystä. Muunkin kunnan tulee käyttää saamen kieltä tällaisissa asiakirjoissaan harkitsemassaan laajuudessa.

4 luku

Oikeus tulkkaukseen ja käännökseen

18 §

Oikeus tulkkaukseen

Kun tämän lain nojalla käytetään asian suullisessa käsittelyssä saamen kieltä, on asian käsitteleminen pyrittävä antamaan saamen kielen taitoisen työntekijän hoidettavaksi. Jos viranomaisessa ei ole sellaista saamen kielen taitoista työntekijää, joka voisi käsitellä asiaa, on viranomaisen järjestettävä maksuton tulkkaus, jollei se itse huolehdi tulkkauksesta.

19 §

Oikeus toimituskirjan ja muun asiakirjan käännökseen

Jos hallintoasiassa, hallintolainkäyttöasiassa tai rikosasiassa haastehakemus, tuomio, päätös, pöytäkirja tai muu asiakirja on laadittu suomen tai ruotsin kielellä, on viranomaisen annettava saamelaiselle asianosaiselle hänen pyynnöstään maksuton virallinen saamenkielinen käännös näistä asiakirjoista siltä osin kuin asia koskee hänen oikeuttaan, etuaan tai velvollisuuttaan, paitsi jos kysymyksessä on asian ratkaisuun ilmeisesti vaikuttamaton asiakirja. Käännös on liitettävä toimituskirjaan tai muuhun asiakirjaan.

Jos virallisessa käännöksessä ilmenee käännösvirhe, viranomaisen on korjattava se, jollei korjaaminen ole ilmeisen tarpeetonta. Saamelaiselle asianosaiselle on tällöin annettava maksutta korjattu toimituskirja.

20 §

Oikeus saada käännös saamen kielen toimistolta

Viranomaisella, jonka tämän lain nojalla on annettava toimituskirjastaan saamenkielinen käännös tai saamenkielinen toimituskirja, on oikeus saada käännös saamen kielen toimistolta, jollei käännöksen hankkiminen muutoin käy sopivasti päinsä. Vastaavasti viranomaisella on oikeus saada toimistolta suomenkielinen käännös sille saamen kielellä jätetystä asiakirjasta.

21 §

Vastuu kääntämisestä tai tulkkauksesta aiheutuneista kustannuksista

Jos valtion viranomaisen on annettava tai toimitettava asianosaiselle toimituskirja tai asiakirja saamenkielisenä tai saamenkielisenä käännöksenä taikka käytettävä tulkkausta, vastaa valtio saamenkielisen toimituskirjan laatimisesta tai kääntämisestä taikka tulkkauksesta aiheutuneista kustannuksista.

Kunta, muu itsehallintoyhdyskunta tai kuntayhtymä vastaa 4-6, 12, 13, 16, 17 ja 28 §:ssä tarkoitetusta toimitus- tai muun asiakirjan laatimisesta tai kääntämisestä taikka tulkkauksesta aiheutuvista kustannuksista.

22 §

Käännöksen hankkiminen asiakkaan kustannuksella

Jos valtion, kunnan tai muun itsehallintoyhdyskunnan taikka kuntayhtymän viranomaiselle on jätetty saamenkielinen asiakirja, vaikka asiakkaalla ei ole oikeutta käyttää saamen kieltä kyseisessä viranomaisessa, tulee viranomaisen tarvittaessa hankkia asiakasta kuultuaan tämän kustannuksella asiakirjasta käännös viranomaisessa käytettävälle kielelle.

5 luku

Kielellisiä oikeuksia edistävät toimenpiteet

23 §

Viranomaisten velvollisuus toteuttaa kielellisiä oikeuksia

Viranomaisen tulee toiminnassaan aloitteisesti huolehtia siitä, että tämän lain turvaamat kielelliset oikeudet toteutuvat käytännössä. Sen tulee osoittaa yleisölle palvelevansa myös saameksi.

Viranomainen voi antaa parempaakin kielellistä palvelua kuin tässä laissa edellytetään.

24 §

Saamen kielen toimisto

Saamen kielen kääntämistä ja muita tässä laissa säädettyjä tehtäviä varten saamelaiskäräjillä on saamen kielen toimisto, jonka tulee sijaita saamelaisten kotiseutualueella.

Saamen kielen toimistosta säädetään tarkemmin valtioneuvoston asetuksella.

25 §

Saamen kielen avustaja

Lapin lääninhallituksessa sekä valtion piiri- ja paikallishallinnon viranomaisessa voi saamelaisten kotiseutualueella olla saamen kielen avustaja. Avustajan palvelut ovat asiakkaalle maksuttomia.

26 §

Valvonta ja seuranta

Jokainen viranomainen valvoo omalla toimialallaan tämän lain noudattamista.

Saamelaiskäräjät seuraa tämän lain soveltamista ja voi antaa suosituksia kielilainsäädäntöön liittyvissä kysymyksissä sekä tehdä aloitteita havaitsemiensa epäkohtien korjaamiseksi.

27 §

Kertomus

Saamen kielen toimisto antaa yhdessä saamelaiskäräjien asettaman saamen kielineuvoston kanssa vaalikausittain saamelaiskäräjille kertomuksen saamen kieltä koskevan lainsäädännön soveltamisesta sekä saamelaisten kielellisten oikeuksien toteutumisesta ja kieliolojen kehityksestä sen mukaan kuin valtioneuvoston asetuksella tarkemmin säädetään.

Valtioneuvoston kielilainsäädännön soveltamista koskevasta kertomuksesta säädetään kielilaissa.

6 luku

Erinäiset säännökset

28 §

Seurakunnat

Mitä tässä laissa säädetään saamen kielen käyttämisestä valtion viranomaisessa, sovelletaan myös asianosaisten käyttämään kielen sekä toimituskirjoissa ja muissa asiakirjoissa käytettävään kieleen Oulun hiippakunnan tuomiokapitulissa ja niissä kirkkoherranvirastoissa, joiden toimialueeseen saamelaisten kotiseutualue tai osa siitä kuuluu, jollei asia ole sellainen, että sen kirkkolain (1054/1993) mukaan on katsottava olevan kirkon omia asioita, sekä ortodoksisen kirkkokunnan Oulun hiippakunnan kansliassa.

Mitä tämän lain 1, 4, 5, 8, 19 ja 23 §:ssä säädetään, sovelletaan vastaavasti evankelis-luterilaisen kirkon Enontekiön, Inarin, Utsjoen ja Sodankylän seurakuntiin, jollei asia ole sellainen, että sen kirkkolain mukaan on katsottava olevan kirkon omia asioita, sekä ortodoksisen kirkkokunnan Lapin seurakuntaan.

29 §

Toimeksiantotehtävät

Mitä tässä laissa säädetään viranomaisista, koskee annettavan palvelun osalta yksityisiä

yhtiötä, järjestöjä ja säätiöitä sekä henkilöitä, jotka viranomaisen päätöksen tai muun toimenpiteen taikka viranomaisen ja vastaanottajan välisen sopimuksen perusteella tarjoavat palvelua yleisölle. Tällaisten toimeksiantotehtävien osalta on varmistettava se, että toiminnassa annetaan tässä laissa edellytetyä kielellistä palvelua.

30 §

Liikelaitokset sekä valtion tai kunnan omistamat yhtiöt

Valtion liikelaitoksen sekä sellaisen palvelua tuottavan yhtiön, jossa valtiolla tai yhdellä tai useammalla 2 §:n 1 momentin 1 kohdassa mainitulla kunnalla on määräämisvalta, on saamelaisten kotiseutualueella annettava tässä laissa edellytettyä kielellistä palvelua ja tiedotettava yleisölle myös saameksi toiminnan laadun ja asiayhteyden edellyttämässä laajuudessa ja tavalla, jota kokonaisuutena arvioiden ei voida pitää liikelaitoksen tai yhtiön kannalta kohtuuttomana. Valtion liikelaitoksen hoitaessa viranomaistehtävää siihen sovelletaan, mitä tässä laissa säädetään viranomaisesta.

31 §

Valtion taloudellinen vastuu

Valtion talousarvioon tulee ottaa määräraha valtionavustuksiin kunnille, muille itsehallintoyhdyskunnille, saamelaisten kotiseutualueen paliskunnille ja 2 §:n 3 momentissa tarkoitetuille saamelaisten kotiseutualueella julkiselle vallalle kuuluvaa tehtävää hoitaville tämän lain soveltamisesta aiheutuvien erityisten lisäkustannusten kattamiseksi.

32 §

Saamen kielen asema eräillä hallinnonaloilla

Saamelaisten oikeudesta saada peruskoulu- ja muuta opetusta omalla äidinkielellään, saamen kielen opetuksesta sekä saamen kie-

lestä opetuskielenä, oppiaineena ja tutkinto-kielenä säädetään erikseen.

Saamelaisten oikeudesta saada päivähoitoa omalla äidinkielellään säädetään lasten päivähoidosta annetussa laissa (36/1973).

Tämän lain 2 §:n 1 momentissa tarkoitettujen viranomaisten on noudatettava tämän lain säännöksiä sovellettaessa potilaan asemasta ja oikeuksista annettua lakia (785/1992) ja sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annettua lakia (812/2000).

33 §

Tarkemmat säännökset

Tarkemmat säännökset tämän lain täytäntöönpanosta annetaan valtioneuvoston asetuksella.

7 luku

Voimaantulo ja siirtymäsäännökset

34 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 200 ja sillä kumotaan saamen kielen käyttämisestä viranomaisissa 8 päivänä maaliskuuta 1991 annettu laki (516/1991) siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen.

Ennen tämän lain voimaantuloa voidaan ryhtyä sen täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.

Tämä laki julkaistaan Suomen säädöskoelmassa myös inarin-, koltan- ja pohjoissaamenkielisenä käännöksenä.

35 §

Siirtymäsäännökset

Muussa laissa tai asetuksessa olevan viittauksen tällä lailla kumottuun saamen kielen käyttämisestä viranomaisissa annettuun lakiin katsotaan lain voimaantulon jälkeen tarkoittavan viittausta tähän lakiin.

Ennen tämän lain voimaantuloa vireille tulleisiin asioihin sovelletaan edelleen tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä, jollei viranomaisen asianosaisten oikeutta ja etua silmällä pitäen muuta päättä.

Helsingissä 16 päivänä syyskuuta 2003

Tasavallan Presidentti

TARJA HALONEN

Oikeusministeri *Johannes Koskinen*

Liite

Inarinsaamenkielinen käännös
Lahâiävtuttâsah

Sämikielâ laahâ

Ovdâskode miärádâs miäldâsávt asáttuvvoo:

1 loho

Almolâš njuolgâdusah

1 §

Laavâ ulme

Taan laavâ ulmen lii turvâstid vuáduulaavâst asáttum sämmilij vuoigâdvuodâ toollâd já ovdedid jieijâs kielâ já kulttuur.

Taan laavâst asáttuvvoo sämmilij vuoigâdvuodâst kevttid jieijâs kielâ tuámustoovlist já eres virgeomâhist sehe almos väaldi kenigâsvuodâin olášuttid já ovdedid sämmilij kielâlâš vuoigâdvuodâid.

Mittomeerrin lii, et sämmilij vuoigâdvuotâ vuoigâlâš riehtijoton já siev haldâttâhân tähduvvoo kielâst huolâthännáá já et sämmilij kielâlâš vuoigâdvuodah olâšuttojeh nuuvt, et toid ij taarbâš sierâ avžuuttud.

2 §

Laavâ heiviittensyergi

Virgeomâheh, moid taat laahâ heiviittuvvoo, láá:

1) Iänuduv, Aanaar, Suádigil já Uccjuuvâ kieldah sehe toh kieldâovtâstumeh, moin miini ovdii beln mainâšum kieldâin lii jesânin;

2) toh tuámustoovlih já staatâ pirrádâh- já páihálâšhaldâttuv virgeomâheh, moi virgeviđdodâhân ovdii beln mainâšum kieldah ollásávt teikkâ uásild kuleh;

3) Säami läänihaldâttâs já ton ohtâvuodâst tuáimee toimâorgaaneh;

4) sämitigge, sämmilâšašij ráđádállâmkodde já nuorttâlâšlaavâ (253/1995) 42 §:st uáivildum sijdáčuákkim;

5) staatâräädi vuoigâdvuodâkansler já ovdâskode vuoigâdvuodâäššialmai;

6) kulâtteijeeäššialmai já kulâtteijeevâidimlâvdikodde, täsiárvuváldâlâš ja täsiárvulâvdikodde, tiätusyevjiváldâlâš já tiätusyevjilâvdikodde sehe ucceblohováldâlâš;

7) Aalmugiäláttâslájádâs já eennâmtuáluirâtteijei iäláttâhlájádâs; sehe

8) toh staatâ haldâttâhvirgeomâheh, moh muttemocovirgeomâhin kiedâvušeh ovdii beln mainâšum haldâttâhvirgeomâhijn joton puáttám aášijd.

Taan laavâ kalga nuávdittid meiddei puásuituálulaavâ (848/1990) já puásuituáluasáttâs (883/1990) miäldâsij haldâttâhašij kiedâvušmist toin staatâ virgeomâhijn já palgâsijn, moi virge- teikkâ toimâviđdodâhân sämikuávlv ubbân teikkâ uásild kulá, sehe Palgâsij ovtâstusâst.

Laahâ heiviittuvvoo vala puohháid toid, kiäid lavváin teikkâ laavâ vuáduul lii adelum sämikuávlust almos haldâttâhpargo tipšomnáál, sehe staatâ finnodâhlájádâsân, ko tot tipšo virgeomâhpargo taam kuávlust.

Eres-uv ko 1 já 2 momentâst uáivildum staatâ virgeomâháid já lájádâssäid heiviittuvvoo taan laavâ 7 §, 8 § 3 moomeent sehe 9 ja 20-22 §.

Sierânâsmiärádâsah moh heiviittuvvojeh sämikuávlust láá laavâ 3 lovvoost.

3 §

Miäruštâlmeh

Taan laavâst uáivilduvvoo:

1) sämikielâin anarâškielâ, nuorttâlâškielâ teikkâ orjâlâškielâ kevttum kielâ teikkâ äššiuásálâš čuásáttâhjuávhu miel;

2) sämmilâin sämitiggeest adelum laavâ (974/1995) 3 §:st uáivildum sämmilâš;

3) sāmikuávloin sāmítiggeest adelum laavâ 4 §:st uáivildum sāmikuávlu; sehe

4) virgeomâhain 2 § 1 já 2 momentâst uáivildum tuámustoovlih já eres virgeomâheh já lájádâsah, 2 § 2 momentâst uáivildum palgâseh já Palgâsij ovtâstus já puoh toh, moh 2 § 3 moomeent mielđ tipšoh julgâlâš haldâtâhpargo sehe staatâ finnodâhlájádâs ko tot tipšo virgeomâhpargo.

2 loho

Kielâlâš vuoigâdвуođah

4 §

Sämmilii vuoigâdвуođâ kevttiđ sāmikielâ virgeomâhijn

Sämmiliist lii vuoigâdвуođâ jieijâs ääšist teikkâ ääšist, mast sun lii kuullâm várás, kevttiđ taam laavâst uáivildum virgeomâhist sāmikielâ.

Virgeomâh ij uážu rajiid teikkâ piettâlid olášutmist taam laavâst asâttum kielâlâš vuoigâdвуođâid toin aggáin, et sämmilâš máttâ meiddei eres kielâ, tegu suomâkielâ teikkâ ruotâkielâ.

5 §

Vuoigâdвуođâjiegganâs kielâlâš vuoigâdвуođah virgeomâhijn

Siärvušist já vuáđudusâst, mon pevdikirjekielâ lii sāmikielâ, lii vuoigâdвуođâ virgeomâhijn äšâstállâm ohtâvuođâst kevttiđ pevdikirjekielâs hiäivulâš náálá nuuvt, maht 4 §:st asâttuvvoo sämmilii vuoigâdвуođâst kevttiđ sāmikielâ.

Oppâlájádâsâst, mon máttâättâskielâ lii sāmikielâ, lii siämmáánáál vuoigâdвуođâ kevttiđ sāmikielâ nuuvt tegu 1 momentâst asâttuvvoo.

6 §

Sāmikielâ kevttim ovdâstiámálâš toimâorganâin

Iänuduv, Aanaar, Suáđigil já Uccjuuvâ kieldâi toimâorganij sämmilâšjesânij lii

vuoigâdвуođâ kevttiđ sāmikielâ čuákkimijn sehe pevdikiirján lohtum kirjâlâš čiálkkámušâin. Siämmâš kuáská statâlâš lãvdikudij, komiteai, pargojuávhui já toi västideijee maangâjeessânlâš toimâorganij sämmilâšjesânijđ sāmikuávlust, já eromâšávt sämmilijđ kyeskee aášijđ ton ulguubeln-uv. Palgâsij ovtâstus já ton stiivrâ čuákkimân uásálistee sämmiliist lii siämmáánáál vuoigâdвуođâ kevttiđ čuákkimist sāmikielâ.

Taam ceehist ovdiiBELN uáivildum čuákkimijn kalga táárbumielđ ornid tulkkum.

7 §

Vuoigâdвуođâ almottiđ sāmikielâ eenikiellân viehâdâhkirrijđ

Sämmiliist, kiäst lii Suomâst päikki-kielâlaavâst (201/1994) uáivildum päikki-kielâ, lii vuoigâdвуođâ almottiđ viehâdâhtiätuvuáhádâhân vuorkkimnáál eenikiellân sāmikielâ.

8 §

Virgeomâhij tiedettem

Virgeomâheh kalgeh aalmugân čujottum tiedeetmist kevttiđ meiddei sāmikielâ. Virgeomâhij almottâsah, kulluuttâsah já julgâpiejâmeh sehe eres aalmugân uáivildum tiädättâsah sehe uápâstuvah já aalmug kiävtun uáivildum luámáttuvah tevdimravvuidiskijn kalgeh sāmikuávlust rahtuđ já adeluđ meiddei sāmikielâin.

Keerrivrievti, tuámmár, kihlekodevirgâduv teikkâ ton uásâduv teikkâ kihlekode sierânâs virgâduv teikkâ toi virgeulmuu virge peeleeest adelum kulluuttâsah já tiätunaddelmeh ovtâskâs ulmuu vuoigâdвуođâ kyeskee aášijn pyehtih kuittâg adeluđ kuorâttállâm mielđ tuše suomâkielân, jis lii čielgâs, et sāmikielâ kevttimân ij lah tárbu.

Eres ko 2 § 1 já 2 momentâst uáivildum staatâ virgeomâhijn já lájádâsâin kalgeh 1 momentâst uáivildum almottâsah, kulluuttâsah, julgâpiejâmeh já tiädättâsâh sehe luámáttuvah tevdimravvuidiskijn rahtuđ já adeluđ meiddei sāmikielâin talle, ko toh iánáázin kyeskih sämmilijđ teikkâ talle, ko toos mudoi lii minii sierânâs suujâid.

Vaaljái já aalmugjienâstmij almottâskoor-
tah iä rahtuu sãmikielân, eereeb sämitiggeest
adelum laavâ 24 §:st uáivildum almottâs-
koortáid.

9 §

*Laavah já eres asâttâsah, sehe asâttâsiäv-
tuttâsah já smiättâmušah*

Eromâšávt sãmmilijd kyeskee laavah já
eres asâttâsah sehe staatâsopâmušah já eres
Suomâ asâttâsçuágálduv äššikirjeh já tiät-
tunaddelmeh olgosadeluvvojeh meiddei sä-
mikielâlâš jurgálussân, ko staatâräädi teikkâ
äššioomâh ministeriö nuuvt meerrid.
Siämmáš äšši kuáská ministeriö teikkâ staatâ
eres miärádâsáid, ravvuid, meerridmijd já
tiädättâsáid, moh adeluvvojeh olgos virge-
oomâh miärádâsçuágálduvâst.

Ministeriöst teikkâ staatâ komiteast, pargo-
juávhust teikkâ toid verdiddetee toimâor-
gaanâin valmâštállum já olgosadeluđ aigum
lahâiävtuttâsah já smiättâmušah teikkâ toi
čuákánkiäsuh olgosadeluvvojeh ministeriö
miärádâs miel meiddei sãmikielân talle, ko
toh kyeskih eromâšávt sãmmilijd teikkâ talle,
ko toos mudoi lii sierânâs suijâ.

10 §

Sãmikielâ kevttim virgeoomâh pargokiellân

Virgeoomâh, mon toimâm čuácá tuše
sãmmiláid, puáhtá kevttid pargokielânis sä-
mikielâ suomâkielâ paaldâst.

3 loho

Sãmikuávlust heiviittetee njuolgâdusah

11 §

Eromâš kenigâsvuodâh

Taan laavâ 2 § 1 momentâst uáivildum vir-
geomâheh kalgeh sãmikuávlv virgáduvâin já
eres toimâpâihijn nuávdittid ton lasseen, mii
taan lovvoost asâttuvvoo.

12 §

Vuoigâdvuotâ kevttid sãmikielâ virgeomâhijn

Sãmmiliist lii vuoigâdvuotâ kevttid valjii-
mis miel suomâkielâ teikkâ sãmikielâ vir-
geomâhijn äšástáldijn. Vuoigâdvuodâst kev-
ttid ruotâkielâ asâttuvvoo kielâlaavâst (nr.
423/2003).

Siämmáš vuoigâdvuotâ lii sãmmiliist sämi-
kuávlv ulguubeln-uv staatâ virgeomâhijn tal-
le, ko toh muttemocovirgeomâhin kiedâvu-
šeh päikkikuávlv virgeomâhist joton puáttám
aasijd.

13 §

*Vuoigâdvuotâ finnid toimâttâskirje teikkâ
eres äššikirje sãmikielân*

Sãmmilâš äššiuásálâžân kalga pividemist
adeluđ äšáskuttemucâmuš, tuámu, miärádâs,
pevdikirje teikkâ eres äššikirje sãmikielân toi
oosij ko äšši kuáská suu vuoigâdvuodâ,
oovdâ teikkâ kenigâsvuodâ, eereeb jis lii
koččâmuš äššikirjeest, mii ij vaikut ääši
raadhâšmân. Jis sãmmilâš äššiuásálâš lii
kiävttám kirjálávt teikkâ njálmálávt sämi-
kielâ ohtâvuodâ vâldidijn ääši kiedâvuššee
virgeomâhân, kalga sãmikielâlâš toimâttâs-
kirje siämmáš vijdâht já siämmáálágán iäv-
tuigijn adeluđ nuuvt, et tom ij taarbâš sierâ
pived.

Toimâttâskirjeest kalga kuittâg adeluđ tuše
virgálâš sãmikielâlâš jurgáluš, jis äššiuásáliih
lää maŋgâ, iäge sij lah oovtâmielâliih sämi-
kielâ kevttimist.

14 §

*Sãmikielâ táidu já toos kyeskee
tohálâšvuodâvátamusah*

Virgeoomâh kalga pargovievâ palvâlusân
vâldidijn anneeđ huolâ tast, et ton pargoviehâ
jieškote-uv virgáduvâst teikkâ eres toimâpâi-
ihist puáhtá palvâlid äšástelleid meiddei sä-
mikielân. Virgeoomâh kalga meiddei škov-
liittâs orniimâin teikkâ eres koččâmâšân
puáttee toimâigijn anneeđ huolâ tast, et par-
govievâst lii taggaar sãmikielâ máttu, maid
suu pargo váátá.

Sämikielâ máátu puáhtá asättid kielátaáidu kyeskee tohálášvuodâvátámužžân staatâ virgeomâhij pargoviehân lavvâin teikkâ laavâ vuáduld staatâräädi teikkâ ministeriö asättássáin sehe kieldâlâš virgeomâhij pargoviehân, jis lavvâin adai laavâ vuáduld ij eres asáttuu, kieldâlaavâ (365/1995) miáldásâš oornigist.

Sämikielâ mättim kyeskee tohálášvuodâvátámušâin já sämikielâ mättim oovdânpyehtimist lii heiviittettee oosijn vyeimist, mii asáttuvvoo laavâst almossiärváduvâi pargojuávhust váttee kielátaádust (424/2003).

15 §

Páhlâlâš virgerijjâvuotâ já luovvim pargoost sämikielâ tááidu uázžum várás

Ovdiibeln 2 § 1 momentâst uáivildum staatâ taggaar virgeoomâh virgealmast, kiän virgevijđodâh lii ollásávt sämikuávlust, lii staatâräädi asättássáin meridum iävtuigijn vuoigâdvuotâ uázžud páhlâlâš virgerijjâvuotâ virgepargoidis hoittáámân taarbâšlâš sämikielâ tááidu uázžum várás, já tággáar virgeoomâh pargest lii västideijee iävtuigijn vuoigâdvuotâ uázžud rijjâvuotâ pargoost siämmáá uáivilân.

Ovdiibeln 1 momentâst uáivildum virgerijjâvuodâmiárádâs teikkâ pargoost luovvim kyeskee miárádâs iähtun puáhtá asättid, et pargee taha virgeomâháin kirjálâš sopâmuš tast, et sun parga virgeoomâh palvâlusâst sämikuávlust virgeluámu teikkâ pargoost luovvim maŋa tiätu ääigi, mii ij uážu leđe kuhheeb ko ohtâ ihe. Sopâmušân puáhtá valduđ miárádâs tast, et pargee máksá virgeomâhân, jis sun sooppum ääigist ciálkká jieijâs luovâs teikkâ jis sun ciálkkoo luovâs suu jieijâs suujâ eereeb puácuvuotâ keezild, enâmustáá njuolgist kielâškovliittâs keezild soddâm koloi stuárusii sopâmušsááhu.

Ovdiibeln 2 § 1 moomeent 1 saajeest uáivildum kieldâ teikkâ kieldâovdâstume já staatâ taggaar 2 § 1 moomeent 2 já 3 saajeest uáivildum virgeoomâh pargei, kiän virgesyergist lii uási sämikuávlust, sehe 2 § 2 momentâst uáivildum Palgâsij ovtâstus pargoviehân kullei puáhtá, tagarij iävtuigijn ko staatâräädi asättâsâst asáttuvvoo, miedettid

páhlâlâš virgerijjâvuotâ teikkâ luovvim pargoost virgepargoidis hoittáámân taarbâšlâš sämikielâ tááidu uázžum várás.

16 §

Virgeomâhij kenigâsvuotâ kevttid sämikielâ

Virgeomâheh kalgeh almottâsâin, povdiimijn já kiirrijn, moh vuolgáttuvvojehe äššiuásálâžân teikkâ toos, kiäs laavâ miel kalga almottid ääšist, mii lii joodoost, teikkâ puátimin joton, kevttid ääši kiedâvuššâmkielâst sorjohánnáá vuástávâldee jieijâs kielâ, jis tot lii tiädust teikkâ čielgiimist, teikkâ kevttid sehe suomâkielâ já sämikielâ.

Virgeomâhâš kalga tom sierâ pivdehánnáá, kevttid sämikielâ västiddijn toos sämikieláin toimáttum kirjálijd ohtâvuodâvâldimijd.

Virgeomâheh kalgeh toimâinis mudoi-uv ovdedid sämikielâ kevttim.

17 §

Sämikielâ kevttim kieldâ äššikiirrijn

Kieldâ, mast sämikielâlij uásus kieldâ aalmugist lii ovdebáá ive vuossâmuu peeivi lamaš stuárráb ko ohtâ kuálmáduási, kalga kevttid meiddei sämikielâ tagarij pevdikiirrijn já eres äššikiirrijn, moh iä adeluu ovtâskâs äššiuásálâžân já moin lii almos merhâsume. Eres-uv kieldâ kalga kevttid sämikielâ tágarij äššikirjijnis nuuvt vijdáht ko tobdá táárbu.

4 loho

Vuoigâdvuotâ tulkkuumân já jurgálmân

18 §

Vuoigâdvuotâ tulkkuumân

Ko taan laavâ ooleest kiävttoo ääši njálmâlâš kiedâvušmist sämikielâ, kalga ääši kiedâvuššâm viggâđ adelud sämikielâ táidusâš pargee pargon. Jis virgeomâhist ij lah taggaar sämikielâ táidusâš pargee, kote puávtáččij kiedâvuššâđ ääši, kalga virgeoomâh orniđ nuuvtá tulkkuum, jis sun jieš ij huolât tulkkuumist.

19 §

Vuoigâdvuotâ toimâtâskirje já eres äššikirje jurgâlmân

Jis haldâtâhääšist, haldâtâhlaavâkevtti-määšist teikkâ rikosääšist ášáskuttemucâmuš, tuámu, miárádâs, pevdikirje teikkâ eres äššikirje lii rahtum suomâkielân teikkâ ruotâkielân, kalga virgeomâh adelid sâmmilâš äššiuásálâžân suu pivdemist nuuvtá virgâlâš sâmikielâlâš jurgâlus tain äššikiirjijn tain oosijn ko äšši kuáská suu vuoigâdvuodâ, oovdá teikkâ kenigâsvuodâ, eereeb jis lii kočcâmuš taggaar äššikirjeest, mii ij vaikut ääši raadhâšmân. Jurgâlus kalga lohtud toimâtâskirjân teikkâ eres äššikiirjân.

Jis virgâlâš jurgâlusâst lii jurgâlemfeilâ, kalga virgeomâh tivvood tom, jis tivvoo ij lah čielgâsávt tárbuttem. Sâmmilâš äššiuásálâžân kalga talle adelud tiivvum toimâtâskirje nuuvtá.

20 §

Vuoigâdvuotâ finniđ jurgâlus sâmikielâ toimâttuvâst

Virgeomâhist, kote taan laavâ vuáduld kalga adelid toimâtâskirjestis sâmikielâlâš jurgâlus teikkâ sâmikielâlâš toimâtâskirje, lii vuoigâdvuotâ finniđ jurgâlus sâmikielâ toimâttuvâst, jis jurgâlus ij lah mudoi vuohâsávt finniimist. Siâmmáánáál lii virgeomâhist já lájádâsâst vuoigâdvuotâ finniđ toimâttuvâst suomâkielâlâš jurgâlus toos sâmikielân kuodđum äššikirjeest.

21 §

Ovdâsvástádâsvuotâ jurgâlmist teikkâ tulkkuumist šoddâm koloin

Jis staatâ virgeomâh kalga adelid teikkâ toimâttid äššiuásálâžân toimâtâskirje teikkâ äššikirje sâmikielân teikkâ sâmikielâlâš jurgâlussân teikkâ kalga kevttid tulkkum, västid staatâ sâmikielâlâš toimâtâskirje ráhtimist teikkâ jurgâlmist teikkâ tulkkuumist šoddâm koloin.

Kieldâ, eres jiešhaldâšsemiärvádâh teikkâ kieldâovdâstume västid 4-6, 12, 13, 16, 17 já

28 §:st uáivildum toimâtâs- teikkâ eres äššikirje ráhtimist teikkâ jurgâlmist teikkâ tulkkuumist šoddâm koloin.

22 §

Jurgâlus haahâm ášástellee kuástádâssáin

Jis staatâ, kieldâ teikkâ eres jiešhaldâšemiärváduv teikkâ kieldâovtâstume virgeomâhân lii kuodđum sâmikielâlâš äššikirje, veikkâ ášástellest ij lah vuoigâdvuotâ kevttid sâmikielâ ton virgeomâhist, kalga virgeomâh táárbumield haahâđ ášástellee kuullâm maņa suu kuástádâssáin äššikirjeest jurgâlus virgeomâhist kevttum kielân.

5 loho

Kielâlâš vuoigâdvuodâid ovdedeijee tooimah

23 §

Virgeomâhij kenigâsvuotâ olášuttiđ kielâlâš vuoigâdvuodâid

Virgeomâheh kalgeh toimâinis jiešrádálávt anneeđ huolâ tast, et taan laavâ turvim kielâlâš vuoigâdvuodâh tuodâi olášuveh. Tot kalga čäittid ulmuud et tot palvâl meiddei sâmikielân.

Virgeomâh puáhtá adelid pyereeb-uv kielâlâš palvelus ko taan laavâst váttoo.

24 §

Sâmikielâ toimâtâh

Sâmikielâ jurgâlem já eres taan laavâst asâttum toimâi várás lii sâmitiggeest sâmikielâ toimâtâh, mii kalga lede sâmikuávlust.

Sâmikielâ toimâttuvâst asâttuvvoo tárhibeht staatâräädi asâttâssáin.

25 §

Sâmikielâ išedeijee

Säämi läänihaldâtâsâst sehe staatâ pirrádâh- já páihálâšhaldâttuv virgeomâhist puáhtá sâmikuávlust lede sâmikielâ išedeijee. Išedeijee palvâlusah láá ášástellei nuuvtá.

26 §

Kocceem já vakšum

Jyehi virgeoomâh kocá jieijâs toimâsyergist taan laavâ nuávdittem.

Sämitigge čuávu taan laavâ heiviittem já puáhtá adelid avžuumijd kielâlahâasâttâsân lohtâsejje koččâmušâin sehe toohâđ iávuttâsâid puástuvuođái tivomân, maid huámmâš.

27 §

Čielgiittâs

Sämikielâ toimâttâh addel oovtâst sämitige asâttâm säämi kielâraadijn vaaljâpojij miel sämitiigán čielgiittâs sämikielân kyeskee lahâasâttâs heivtmist sehe sämmilij kielâlâš vuogâdvueđái olášumeest já kielâtile ovdánmist tađe miel di ko staatâräädi asâttâssâin tärhibeht asâttuvvoo.

Staatâräädi kielâlahâasâttâs heiviittâs kyeskee čielgiittâsâst asâttuvvoo kielâlaavâst.

6 loho

Sierânâs njuolgâdusah

28 §

Servikodeh

Mii taan laavâst asâttuvvoo sämikielâ kevttimist staatâ virgeomâhist, heiviittuvvoo meiddei äššiuásálij kevttim kielân sehe kielân mii toimâttâskiirrijn já eres äššikiirrijn kiávttoo Oulu pispekode tuámukapittâlist já toin kirkkohiärrávirgâdುವâin, moi toimâvijđodâhân sämikuávu teikkâ uási tast kulá, jis äšši ij lah taggaar, et kirkkolaavâ (1054/1993) miel kiäččoo lemin kirho jieijâs äšši, sehe ortodoksâlâš kirkkokode Oulu pispekode kansliast.

Mii taan laavâ 1, 4, 5, 8, 19 já 23 §:st asâttuvvoo, heiviittuvvoo siämmáanáál evangelilâš-luterilâš kirho Iänuduv, Aanaar, Uccjuuvâ já Suáđigil servikuddijd, jis äšši ij lah

taggaar, et kirkkolaavâ miel kiäččoo lemin kirho jieijâs äšši, sehe ortodoksâlâš kirkkokode Šäämi servikoodán.

29 §

Toimânadelempargoh

Mii taan laavâst asâttuvvoo virgeomâhijn, kuáská adelum palvâlus tááhust ovtâskâs finnodâhseervijd, seervijd já vuáđudusâid sehe ulmuid, kiäh virgeomâhij miärádâs teikkâ eres tooimâ teikkâ virgeomâh já vuástávdêe koskâsâš sopâmuš vuáđuld adeleh palvâlus ulmuid. Tágárij toimânadelempargoi uásild kalga visásmittid tom, et toimâmist adeluvvojev taan laavâst vaattum kielâlâš palvâlusah.

30 §

Finnodâhlájádâsah sehe staatâ teikkâ kieldâ omâstem finnodâhseervih

Staatâ finnodâhlájádâs sehe taggaar palvâlus puovtâdeijee finnodâhservi, mast staatâst teikkâ oovtâ teikkâ maangâ 2 § 1 moomeent 1 saajeest uáivildum kieldâst lii meridemváldi, kalga sämikuávlust adelid taan laavâst vaattum kielâlâš palvelusâid já tiedettid aalmugân meiddei sämikielân tooimâ šlaajâ já äššiohtâvueđâ vaattâm vijdesvueđâin já vuovvijn, mon oleslâžžân árvuštâldijn ij pyevti anneed finnodâhlájádâs teikkâ finnodâhseervi peeleast hiäivuttemin. Ko staatâ finnodâhlájádâs tipšo virgeomâhpargo toos heiviittuvvoo, mii taan laavâst asâttuvvoo virgeomâhist.

31 §

Staatâ ekonomâlâš ovdâsvástádâs

Staatâ budjetân kalga váldid meriruođâ staatâtorjuid kieldâid, eres jiešhaldâšemsiärvâduvvâid, sämikuávu palgâsâid ja 2 § 3 momentâst uáivildum sämikuávu almos vááldán kullee pargo tipšoid taan laavâ heivtmist šaddee eromâš lasekoloi luávdimân.

32 §

Sämikielâ sajattâh motomijn haldättâhsuorgijn

Sämmilij vuoigâdvuodâst finnid vuáduškovlá- já eres máttááttâs jieijâs eenikielân, sämikielâ máttááttâsâst sehe sämikielâst máttááttâskielân, oppâamnâsin já tutkâmkielân asâttuvvoo sierâ.

Sämmilij vuoigâdvuodâst finnid peivikiäju jieijâs eenikielân asâttuvvoo pärnái peivikiäjust adelum laavâst (36/1973).

Taan laavâ 2 § 1 momentâst uáivildum virgeomâheh kalgeh nuávdittid taan laavâ njuolgâdusâid ko heiviitteh pyeccee sasaduvâst já vuoigâdvuodâin adelum laavâ (785/1992) já sosiaalhuolâttâs äšâstellee sasaduvâst já vuoigâdvuodâin adelum laavâ (812/2000).

33 §

Tärhibeh njuolgâdusah

Tärhibeh njuolgâdusah taan laavâ oláštumist adeluvvojeh staatâräädi asâttâssáin.

7 loho

Vuáimánšoddâm já sirdâšumnjuolgâdusah

34 §

Vuáimánšoddâm

Taat laahâ šadda vuáimán peeivi máánust 200 já táin lavváin komettuvvoo laahâ sämikielâ kevttimist virgeomâhijn 8 peeivi njuhčâmáánust 1991 adelum laahâ (516/1991) toos majeláá toohum nubâstusâidiskijn.

Ovdil taan laavâ vuáimánšoddâm puáhtâ riemmâd ton olášttem vaattâm toimáid.

Taat laahâ almostittoo Suomâ asâttâsčuágálduvâst meiddei anarâš-, nuorttâlâš- já orjâlâškielâlâš jurgálussân.

35 §

Sirdâšemnuolgâdusah

Eres laavâst teikkâ asâttâsâst mainâšum čujottâs tain lavváin komettum sämikielâ kevttimist virgeomâhijn adelum laahân kiäččoo, et laavâ vuáimánpuáttim maŋa uáivild čujottâs taan laahân.

Ovdil taan laavâ vuáimánpuáttim jotonpieijum äššijd heiviittuvvojeh ain-uv taam laavâ vuáimán puádidijn njuolgâdusah, moh lijji vyeimist, jis virgeomâh ij äššiuásálij vuoigâdvuodâ já oovdâ juurdâštijn meerrid eres.

Liite

Koltansaamenkielinen käännös

Lää'kkēhdtōōz

Sää'mkiöll'lää'kk

Riikkpeei'vi riäššâm mie'ldd šiött'teet:

1 lääkk

Aalmlaž šiött'tōōzz

1 §

Lää'jj juu'rd

Tän lää'jj jurddân lij staañad vuäddlää'jjest šiött'tuum sä'mmlai vuöiggâdvuodđ ää'ñned da viikkâd oudâs jii'jjes kiöl da kulttuur.

Tän lää'jjest šiött'teed sä'mmlai vuöiggâdvuodđast ää'ñned jii'jjes kiöl duõmmištmet da jee'res ve'rggnee'kkivui'm di õõlmâs vää'ld õõlgtumuužžâst čõõđted da viikkâd oudâs sä'mmlai kiöll'la vuöiggâdvuodđid.

Täavtõsân lij, što sä'mmlai vuöiggâdvuott vuöigg vuöiggâdvuottâarmõõžž da šiõgg vaaldšem diõtt staañeet kiõlâst huõlkani di tõt še, što sä'mmlai kiöll'laž vuöiggâdvuodđ čõõđtet nu'tt, što tõid ij taarbâž jee'rab raukkâd.

2 §

Lää'jj suävtemvu'vdd

Ve'rggnee'kk, koid tät lää'kk kuâskk lie:

1) Enontekiö, Aanar, Suä'djel da Uccjoogg kää'dd da tõk koo'ddileett, koin mii-ne oudpeä'lnn sarnnum koo'ddin lij mie'ldd;

2) nõkam duõmmištâm da valdia pirrõs- da pääiklažvaaldšem ve'rggnee'kk, kooi ve'rggvoudda oudpeä'lnn sarnnum kää'dd obbnes le'be vuä'ssnes ko'lle;

3) Sää'mjâñnam läänhalltõs da tõn õhhtõ-zzâst ârari tuâimmorgaan;

4) sää'mte'gg, sää'maa'sši sagstõõllâm-kâ'dd da sää'mlää'jj (253/1995) 42 §:sest mie'rrium saa'mi sijddsâabbar;

5) valdiasâabbar vuöiggâdvuottkansler da eettikää'dd vuöiggâdvuottä'ssooumaž;

6) õõ'nn'jiä'ssooumaž da õõ'nn'jiläittem-lu'vddkâ'dd, tää'ssärvvâskkoooumaž da tää'ssärvvlu'vddkâ'dd, teättsue'jjâskkoo-umaž da teättsue'jjlu'vddkâ'dd di minori-tetâskkoooumaž;

7) Naroodjeältõkstrooite'1 da mäddtääll-nee'kkä jeältõkstrooite'1; di

8) nõkam valdia vaaldšemve'rggnee'kk, kook muttâzoocâmve'rggnee'kken kiõtt'tä'le oudpeä'lnn sarnnum vaaldšemve'rgg-nee'kkest jää'tteei aa'sšid.

Tän lää'jj älgg jää'kkted še puä'z3hâidd-lää'jj (848/1990) da puä'z3hâiddasetõõzz (883/1990) vuâlla kuulli vaaldšemaasši kiõtt'tõõllmen tõin valdia ve'rggnee'kkîn da paalgâskoo'ddin, kooi ve'rgg- le'be tuâimm-voudda sä'mmlai dommvu'vdd obbnes le'be vuä'ssnes koo'le seämmanalla ko Päälgâs-koo'ddi õhhtõõzzâst še.

Tän lää'ssen lää'kk kuâskk pukid tõid, koid lij u'vddum sä'mmlai dommvu'ust hoi'dd-jemnalla lää'jj mie'ldd õõlmâs vaaldšemtuâi, da tät kuâskk še valdia jää'mâkstrooite'1 te'1, ko tõt hâidd tän vuu'ust ve'rggnek'tuâi.

Tän lää'jj 7 § da 8 §:z 3 momentt da 9 da 20-22 § kue'skke jee'res še valdia ve'rgg-nee'kkid da strooitlid ko pâi tõid, kook lie sarnnum 1 da 2 momenttist.

Sä'mmlai dommvu'ust suävtem vuâla spesialšiõtt'tõõzz ko'le lää'jj 3 lo'kke.

3 §

Mie'rriumužž

Tän lää'jjest mie'rreet što:

1) sää'mkiöll lij aanarsää'mkiöll, nuõrtt-sää'mkiöll le'be tâ'vvsää'mkiöll õõ'num kiöl le'be mainsteejajoouk mie'ldd;

2) sä'mmlaž lij sää'mte'gglää'jj (974/1995)
3 §:sest mie'rruum sä'mmlaž;

3) sä'mmlai dommvu'vdd lij sää'mte'gglää'jj 4 §:sest sarnnum sä'mmlai dommvu'vdd; di

4) ve'rggnek' lij 2 §:z 1 da 2 momenttist mie'rruum duõmmištâm da jee'res ve'rggnee'kk' da strootee'1, 2 §:z 2 momenttist mie'rruum paalgâskâ'dd da Paalgâskoo'ddi õhttõs da puk tõk, kook 2 §:z 3 momeent mie'ldd hoi'ddje õõlmâs vaaldšemuai, da tät kuâskk še valdia jäärnâkstrootee'1 te'1, ko tõt hâidd tän vuu'dest ve'rggnek'tuâi.

2 lãakk

Kiõll'la vuõiggâdvuõd

4 §

Sä'mmla vuõiggâdvuõtt ââ'nned sää'mkiõl ve'rggnee'kkivui'm

Sä'mmlast lij vuõiggâdvuõtt jii'jjes ää'sš diõtt le'be nõkam ää'sš diõtt, ko'st suu kuulât, ââ'nned tän lãä'jjest mie'rruum ve'rggnee'kk'in sää'mkiõl.

Ve'rggnek' ij vuä'z rää'jtet le'be keälddõõttâd cõõdtemest tän lãä'jjest mie'rruum kiõll'la vuõiggâdvuõdid tõiõtt, što sä'mmlaž siltad jee'res kiõl še, hã't lãä'ddkiõl le'be ruõcckiõl.

5 §

Ju'ridlažoummu kiõll'la vuõiggâdvuõd ve'rggnee'kkivui'm

Õhttõõzzâst da skĩãhksie'bre'st, koonn pâ'rddkeer'jid ke'rtet säämas, lij vuõiggâdvuõtt ve'rggnee'kkivui'm sagstõõllmen ââ'nned sää'mkiõl suãvtee'1 seãmanalla, ko 4 §:sest šiõtt'teet sä'mmlai vuõiggâdvuõdâst ââ'nned sää'mkiõl.

Škooulâst, koonn mãtt'tõskiõllân lij sää'mkiõll, lij seãmanalla vuõiggâdvuõtt ââ'nned sää'mkiõl nu'tt mã'htt 1 momenttist šiõtt'teet.

6 §

Sää'mkiõl âânnem võboršeknallšem tuãim-morganivui'm

Enontekiõ, Aanar, Suã'djel da Uccjoogg koo'ddi tuãimmorgaani sä'mmlain lij vuõiggâdvuõtt ââ'nned sää'mkiõl sãbbrin da kee'rted säämas kee'rtlaž ceãlkkmuužžid, koi'd õhtteet pâ'rddkerjja. Tät seãmma kuâskk valdia lu'vddkã'ddnee'kkid, komiteanee'kkid, tuãjj-joukknee'kkid da va'steei tuãimmorganee'kkid ooudpeã'lñn sarnnum vuu'dest da tõiõn åãlpeã'lñn še, te'1 ko kiõtt'tõõlât sä'mmlai aa'sšid. Paalgâskoo'ddi õhttõsnee'kk'est da tõiõn halltõsnee'kk'est lij seãmanalla vuõiggâdvuõtt sãbbrest mains-ted säämas.

Ooudpeã'lñn tän ceãkksest sarnnum sãbbrin ålgg jä'rtjed taa'rbi mie'ldd tu'lkõõzz.

7 §

Vuõiggâdvuõtt i'lmmed sää'mkiõll jie'nkiõllân narodeãttriãššmõ'sše

Sä'mmlast, keã'st lij Lãä'ddjãnnmest dommkã'ddlãä'jjest (201/1994) jurddum dommkã'dd, lij vuõiggâdvuõtt i'lmmed narodke'rjriãššmõ'sše ruõkkãm diõtt, što suu jie'nkiõll lij sää'mkiõll.

8 §

Ve'rggnee'kk'i teãdtumuš

Ve'rggnee'kk' å'lgge ââ'nned sää'mkiõl še, ko sij teãdte oummid aa'sšeez pirr. Ve'rggnee'kk' i'lmmtõõzz, kuultõõzz da õlmsapiijmõõžž di jee'res teãdtumužž oummid, seãmanalla ko vuã'ppeskõõlb da narood ââ'nmemnalla ju'rddum lomaak tiuddeemvuã'pstõõzziuvui'm å'lgge raajjãd da u'vdded še säämas sä'mmlai dommvuu'dest.

Suudvuõiggõõzz, su'vddi, kihlkã'ddkonttãr le'be tõiõn juãkkaz le'be kihlkã'dd pããdãi konttãr le'be tõiõi ve'rggoummu vee'rtj peã'lest u'vddum kuultõõzz da teãdtõõzz privatoummu vuõiggâdvuõd kuõskki aa'sšin vue'itet kuuitãg mãttmešt u'vdded pãi lããd-

das, te'1 ko m'aka s'aa' m'ki'ol 'aanm'os' le'cci taarbt'e'mes.

Jee' res ko 2 §:z 1 da 2 momenttist mie'r ruum valdia ve' r'g'nee k'kin da strooitlin 'alg' 1 momenttist sarnnum i' l'mmt'oozz, kuult'oozz, o'lmmsapiijm'ooz'z da te'adt'oozz di lomaak tiuddeemvu'a' p'st'oozzivui' m raajjad da u'vdded s'aa'mas se, te'1 ko t'ok kue'sk'ke v'uei'v'v'ua' z'zest s'a'mmlaid le'be te'1 ko mu'doi lij v'aa'znai v'aa' k'k'.

Vaali da meerji'ons'tumuu'z'zi di'ott rajjum i' l'mmt'os'koortid je'at rajju s'aa'mas lokku v'aa' ldk'ani s'aa'mtee' g'gin u'vddum l'aa'jj 24 §:sest sarnnum i' l'mmt'os'koortid.

9 §

L'aa'jj da jee' res si'ott't'oozz di si'otte-mehdt'oozz da smi'otld'oo'gg

S'a'mmlai ku'os'kki l'aa'jj da jee' res si'ott't'oozz di valdiasu'ap'pm'ooz'z da jee' res L'aa'ddj'annam si'ott't'os'no'rd'oo'gg'ast c'oo'd'tem 'a's's'kee' rj da te'att'ano'uddmu'uz'z c'oo'd'tet se s'aa' m'ki'oll'sa'z j'a'ar'gl'at'm'oo's's'an, te'1 ko valdias'a'ab'bar le'be 'aa's's'v'ua' s's'la'z ministeria nu'tt me'arrad. T'at se'amma ku'as'kk me'arr'oozzid, v'ua' p'p'oozzid, tu' mmst'oo'ggid da te'att'ano'uddmu'uz'zid, koid c'oo'd'tet ministeria le'be valdia jee' res ve' r'g'nee k'k' mie'r'reem'no'rd'oo'gg'ast.

Ministeriat le'be valdia komiteast, tu'ajj-joouk'ast le'be t'oo'in'all's'em tu'a'im'morgaanin valm's'tollum da c'oo'd'tem v'ua'la l'aa' k'kehdt'oozz da smi'otld'oo'gg le'be t'oo'i v'ua'nn'oozz c'oo'd'tet s'aa'mas se ministeria me'arr'oozz mie' ldd, te'1 ko t'ok kue'sk'ke s'a'mmlaid le'be te'1 ko mu'doi lij v'aa'znai v'aa' k'k' tue'j'jeed nu'tt.

10 §

S'aa' m'ki'ol 'aanm'os' ve' r'g'nee k'k' tu'ajjki'oll'an

Ve' r'g'nek, k'a'att reu'agg p'ai s'aa'maa's's'i pirr, v'ua'itt 'aa' n'ned s'aa' m'ki'ol l'aa'ddki'ol paald'ast tu'ajjki'oll'an.

3 l'aa'kk

S'a'mmlai dommvuu'dest su'av'tem si'ott't'oozz

11 §

Spesial o'olgtumu'uz'z

T'an l'aa'jj 2 §:z 1 momenttist mie'r ruum ve' r'g'nee k'k' 'a'lg'e s'a'mmlai dommvuu'dest 'aa'rai ve' r'g'gp'oo'rtin da jee' res tu'a'immp'ai' k'in j'aa' k'kted v'ol, s'to m'ai'd tan l'aa'gg'ast si'ott'teet.

12 §

Vu'oi'gg'advu'ott 'aa' n'ned s'aa' m'ki'ol ve' r'g'nee k'k'ivui' m

S'a'mmlast lij vu'oi'gg'advu'ott 'aa' n'ned ve' r'g'nee k'k'ivui' m l'aa'dd- le'be s'aa' m'ki'ol pukin aa's's'in jii'j'es va' l'ljumu'uz'z mie' ldd. Vu'oi'gg'advu'od'ast 'aa' n'ned ru'occ ki'ol si'ott'teet ki'oll'l'aa'jjest (423/2003).

Se'amma vu'oi'gg'advu'ott lij vi'og'g'ast s'a'mmlai dommvuu'd 'aa'lg'pe'a' l'nn se valdia ve' r'g'nee k'k'ivui' m te'1, ko t'ak mutt'azoo'c'c'ame' r'g'nek'ken ki'ott't'a' l'le dommvuu'd ve' r'g'nee k'kest alttuum aa's's'id.

13 §

Vu'oi'gg'advu'ott v'ua' z'z'ad tu'a'im'tem'kee' rj le'be jee' res 'a's's'kee' rj s'aa'mas

S'a'mmla, k'a'att lij 'aa's's'v'ua' s's'la'z, 'alg' u'vdded su'udka'c'cemo'occm'ooz'z, su'ud'am, tu' mmst'oo'gg, p'a'rdd'kee' rj le'be jee' res 'a's's'kee' rj s'aa'mas t'on v'ua' z'zest, ko 'a's's' ku'as'kk suu vu'oi'gg'oozz, oudd'oozz le'be o'olgt'oozz, pe'ce ko k'oo'c'c'm'ooz'z'ast lij 'a's's'ke' rjj, k'a'att ij v'aa'ikad 'aa's's' c'a'uddm'oo's's'e. Te'1 ko s'a'mmla'z, k'a'att lij 'aa's's'v'ua' s's'la'z, lij 'aa' n'nam ke' rjtee'1 le'be mainstee'1 s'aa' m'ki'ol, ko son lij sagst'oo'll'am ve' r'g'nee k'kin, k'a'att suu aa's's'ees h'aidd, su' n'ne 'a'lg'g u'vdded s'aa'mas tu'a'im'tem'kee' rj puk v'eeid'as'vu'od'ast nu'tt, s'to son ij taarb'az t'on jee'rab raukk'ad.

Tu'a'im'tem'kee' rjest 'alg'g ku'uit'ag u'vdded p'ai staan j'a'ar'gl'at'm'ooz'z s'aa'mas, ko m'aka

ää'sšvuä'ssla lie jiännai da sij jie leäkku õõutmiõ'lle sää'mkiõl ää'nmmest.

14 §

*Sää'mkiõl silttõs da tõn kuõskki
čea'ppvuõttõõlgtõõzz*

Te'l ko ve'rggnek'k völdd oummid riõuggu, älgg ää'nned huõl tõ'st, što personk'ädd juõ'kk konttrest le'be tuäimmpäai'kest pästt kääz'k'ä'sttd ä'sšlaid säämas še. Ve'rggnek'k älgg tän lää'ssen škooul'jumuužž jä'rjstee'l le'be jee'res vue'jjivui'm ää'nned huõl tõ'st, što personk'ädd silttd te'mmet sää'mkiõl, što pästt hoi'ddjed tuäjes säämas.

Sää'mkiõl silttõõzz vueitet piijjäd kiõllsilttõõzz kuõskki čea'ppvuõttõõlgtõõsän valdia ve'rggnee'kk personk'ädda lää'jj mie'ldd le'be lää'jj diõtt valdiasábbar le'be ministeeria asetõõzzin di seämmanalla kää'ddla ve'rggnee'kk personk'ädda, te'l ko lää'jj mie'ldd le'be lää'jj diõtt ij leäkku šiótt'tum jee'resnalla, kää'ddlä'jj (365/1995) mie'ldd.

Sää'mkiõl silttõõzz kuõskki čea'ppvuõttõõlgtõõzzin da sää'mkiõl silttõõzz čuä'jtemest lij suävlaž vuä'zzin viõggast, što mäi'd siõtt'eet lä'ijjest õõlmäs õhttsažkoo'ddi personk'äddest õõlgtum kiõllsilttõõzzäst (424/2003).

15 §

*Ve'rggluõvâsvuõtt paa'lkin da luõvâsvuõtt
tuäjust sää'mkiõl silttõõzz ha'ñk'keem diõtt*

Ooudpeä'lnn 2 §:z 1 momenttist mie'rroom valdia nõkam ve'rggnee'kk'kest, koonn ve'rgg-vu'vdd lij obbn'es saa'mi dommvu'ust lij valdiasábbar asetõõzzin šiótt'tuum mäi-inivui'm vuõiggâdvuõtt vuä'žžad ve'rgg-luõvâsvuõd paa'lkin nõkam sää'mkiõl silttõõzz ha'ñk'keem diõtt, kää'tt lij ta'rb'es suu tuäi hoi'ddjem diõtt, da nõkam ve'rggnee'kk tuäjust äärai reäuglast seämmanalla vuõiggâdvuõtt vuä'žžad luõvâsvuõd tuäjestest.

Ooudpeä'lnn 1 momenttist mie'rroom ve'rggluõvâsvuõtt'tu'mmstõõgg le'be tuäjust luõvâsvuõd kuõskki tu'mmstõõgg mäinnân vuei'ted piijjäd, što reäuglaž rääj

ve'rggnee'kk'kin kee'rjlaž suäppmõõžž tõ'st, što son reäugg ve'rggnee'kk vuälzen saa'mi dommvu'ust mänja ve'rggluõvâsvuõd le'be tuäjust luõvâsvuõd snäät'nai ää'j, kää'tt ij vuä'žž lee'd kuu'kkab ko õhtt ee'kk. Suäppmõ'sše vuei'tet vä'ldded meä'rroõzz tõ'st, što reäuglaž älgg mä'hssed ve'rgg-nekka, te'l ko son suäppmõ'sšäi'j se'st vuälgg meädda tuäjestes le'be ko suu pääkkat meädda tuäjestes su'st šõddâm jee'res vää'jj ko pann-tiõrvâsvuõd diõtt, jäänmõsän kiõl mätt-tõõttmest vuõ'i'gg'est šõddâm kuuli va'stteei suäppmõ's-säakk.

Ooudpeä'lnn 2 §:z 1 momeentt 1 päai'kest mie'rroom kää'dd le'be kää'ddõhttõõzz da valdia nõkam 2 §:z 1 momeentt 2 da 3 päai'kest mie'rroom ve'rggnee'kk tuäjust ää-rai oumžed, koonn ve'rggvuudest vuä'ss lij saa'mi dommvu'ust seämmanalla ko 2 §:z 2 momenttist sarnnum Paalgaskoo'ddi õhttõõzz personk'ädda kuulli oumžed vuei'tet nõkam mäi-inivui'm ko valdiasábbar asetõõzzin šiótt'teet miõttâd ve'rggluõvâsvuõd paa'lkin le'be luõvasvuõd tuäjust nõkam sää'mkiõl silttõõzz ha'ñk'keem diõtt, kää'tt lij ta'rb'es suu tuäi hoi'ddjem diõtt.

16 §

Ve'rggnee'kk'ki õõlgtumüs ää'nned sää'mkiõl

Ve'rggnee'kk' ä'lgge i'lmmtõõzzin, kääc-mõõžžin da kee'rjin, koid vuõltteet ää'sš-vuä'ssla le'be tõn oumž'e, keäzz älgg lää'jj mie'ldd i'lmmted jää'tmõõžžäst äärai le'be jää'tmõ'sše puättam ää'sš'est, ää'nned ää'sš kiõtt'tõõllâm kiõlâst huõlkani vuâstta-vä'lddeja kiõl, te'l ko tõt lij teäđast le'be vuä'žžat tiõttu, le'be ää'nned lää'ddkiõl da sää'mkiõl.

Ve'rggnek' älgg raauktää ää'nned sää'mkiõl, te'l ko vasttd su'nne tuäimtum sää'mkiõllsaž kee'rjid.

Ve'rggnee'kk' ä'lgge tuäjesteez muđoi še viikkâd oudâs sää'mkiõl äänmmõõžž.

17 §

Sää'mkiõl äänmmõš kää'dd ä'sš'kee'rjin

Kää'dd, ko'st sä'mmla lie leäm mõõnni ee'jj vuõssmõs peei'v jäänab ko õhtt kuälmmõs,

âlgg ââ'nned sää'mkiõl še nâkam pârdd-
kee'rijn da jee'res ä'sškee'rijn, koid jeät
uu'det privat ää'sšvuä'ssla da kookk lie mu-
doi vääžnai. Jee'res še kâ'dd âlgg ââ'nned
sää'mkiõl nâkam ää'sškee'rijn nu'tt veeidsen
ko sij tätta.

4 låakk

**Vuõiggâdvuõtt tu'lkõ'sse da
jåarglâttmõ'sše**

18 §

Vuõiggâdvuõtt tu'lkõ'sse

Te'l ko tän lää'jj mie'ldd kiõtt'tõõlât ää'sš
säämas, õõlgci ää'sš kiõtt'tõõllmõõžž
u'vded nâkam reaugla tuâjjân, kââ'tt silttad
sää'mkiõl. Te'l ko ve'rggnee'kkeest ij leäkku
nâkam säämas silttei reauglaž, kââ'tt vuaitci
kiõtt'tõõllâd ää'sš, âlgg ve'rggnek jä'rjsted
tu'lkõõžž dääram, te'l ko tõt ij jiõčč âânn
huõl tu'lkõõžžâst.

19 §

*Vuõiggâdvuõtt tuâimtemkee'rij da jee'res
ä'sškee'rij jåarglâttmõ'sše*

Te'l ko vaaldsemää'sšest, vaaldsem-
lää'jjââ'nnemää'sšest le'be rikosää'sšest
suudkâččmõš, suudâm, tu'mmstõk, pârdd-
ke'rij le'be jee'res ä'sškee'rij lij rajjum lää-
das le'be ruõccâs, ve'rggnek âlgg u'vded
sää'mmla, kââ'tt lij ää'sšvuä'sslaž, suu
raukkâm diõtt mäauste'm veerjlaž
jåarglâttmõõžž täin ä'sškee'rijn tõn vuä'zzest
ko ä'sš kuâskk suu vuõiggõõžž, ouddõõžž
le'be õõlgtõõžž, pe'ce ko kõõččmõõžžâst lij
ä'sškee'rij, kââ'tt ij vaaikad ää'sš čâudd-
mõ'sše. Jåarglâttmõõžž âlgg õhtted tuâim-
temkerjja le'be jee'res ä'sskerjja.

Te'l ko veerjlaž jåarglâttmõõžžâst lij
jåarglâttmõõžžâst, ve'rggnek âlgg teevvâd
tõn, pe'ce te'l ko teevvmõš lij aivv taarb-
te'mes. Sää'mmla, kââ'tt lij ää'sšvuä'sslaž,
âlgg te'l u'vded tivvum tuâimtemkee'rij dää-
ram.

20 §

*Vuõiggâdvuõtt vuä'žžad jåarglâttmõõžž
sää'mkiõl konttrest*

Ve'rggnee'kkeest, kââ'tt tän lää'jj mie'ldd
âlgg u'vded suu tuâimtemkee'rijest
sää'mkiõllsaž jåarglâttmõõžž le'be tuâim-
temkee'rij säämas, lij vuõiggâdvuõtt vuä'žžad
jåarglâttmõõžž sää'mkiõl konttrest, te'l ko
jåarglâttmõõžž ij vuet't mudoi ha'ŋkkeed.
Seämmanalla ve'rggnee'kkeest le'be strooit-
lest lij vuõiggâdvuõtt vuä'žžad konttrest
sää'mkiõllsaž ä'sškee'rijest jåarglâttmõõžž
läädas.

21 §

*Õõlgtumuš jåarglâttmõõžžâst le'be
tu'lkõõžžâst šõddâm kuulin*

Te'l ko valdia ve'rggnek âlgg u'vded
le'be tuâimted ää'sšvuä'ssla tuâimtemkee'rij
le'be ä'sškee'rij säämas le'be säämas
jåarglõ'ttum le'be âlgg ââ'nned tu'lkõõžž,
valdia mähss tuâimtemkee'rij raajjmest sää-
mas le'be jåarglâttmest le'be tu'lkõõžžâst
šõddâm kuul.

Kâ'dd, jee'res jiõččvaaldšemsie'br le'be
koo'ddi õhttõs âlgg mä'hssed 4-6, 12, 13, 16,
17 da 28 §:sin mie'rrium tuâimtem- le'be
jee'res ä'sškee'rij raajjmest le'be
jåarglâttmest le'be tu'lkõõžžâst šõddâm kuulin.

22 §

Ä'sslaž mähss jåarglâttmõõžž jiõčč

Te'l ko valdia, kââ'dd lebe jee'res jiõčč-
vaaldšemsie'br le'be koo'ddi õhttõžž
ve'rggnekka lij vuõlittuum ä'sškee'rij säämas,
hâ't ä'sšlast ij leäkku vuõiggâdvuõtt ââ'nned
sää'mkiõl tän ve'rggnee'kkîn, âlgg ve'rgg-
nek, mä'ŋŋa ko lij kuullâm ä'sšla, taarbi
mie'ldd ha'ŋkkeed ä'sškee'rijest jåarglâ-
ttmõõžž tõn kiõ'lle, koonn ve'rggnee'kkeest
ââ'net da ä'sslaž âlgg mä'hssed tõn.

5 lakk

**Tui, kookk ve'kke oouds kill'la
vuiggdvuedid**

23 §

*Ve'rggnee kki olgts ted kill'la
vuiggdvuedid*

Ve'rggnek lgg tujstes jialttee'l nned hul tst, to tn ljj staanuum kill'la vuiggdvued dde tuttn jukkpeivvsz jie'llmest. Tt lgg ujted oummid, to kzzkstt smas e.

Ve'rggnek vuitt u'vdded pue'rab kill'la kzzkzz, ko mnn tn ljjest itt'teet.

24 §

S'mkillkoontr

Smas jrglttm da jee'res tn ljjest itt'tuum tujai vras s'mtee'gg vulzen lij s'mkillkoontr, ktt lgg lee'd saa'mi dommvu'ust.

S'mkillontrest itt'teet trkben valdiasbbar asetzzin.

25 §

S'mkil ve'kkteei

S'mjnnam lnhalltst da valdia pirrs- da piklavaaldsem vulaz ve'rggnee kkest vuitt s'mmlai dommvu'ust lee'd s'mkil ve'kkteei. Ve'kkteeja kzzkzz lie dram.

26 §

Vuppm da praavumu

Jukk ve'rggnek vupp jii'jjes tujain tn ljj jkkumuuz.

S'mtee'gg prvv tn ljj suvtumuuz da vuitt u'vdded vupstzz kill'ljj vulla kuulli aa'sin da vuitt ehdted pue'rzzid aa'si ko'rjeem vras.

27 §

Maains

S'mkillkoontr oudd outsjest s'mtee'gg mie'rrm s'mkillsbrin jukk vaalpoodd s'mtegg maainz tst, to mhtt s'mkil kuskki ljj lie nnum da mhtt s'mmlai kill'la vuiggdvued lie dtum da mhtt killrm lie mnnm ooudra tn mie'ldd ko valdiasbbar asetzzin trkben itt'teet.

Valdiasbbar kill'ljj suvtem kuskki mainnsest itt'teet kill'ljjest.

6 lakk

Pdai itt'tzz

28 §

Sie'brkdd

Semma, ko mid tn ljjest itt'teet s'mkil nnmest valdia ve'rggnee kkin, kuskk 'svuslai nnem kil da tuimmtskee'rij da jee'res 'skee'rij kil Oulu aa'rhelkdd dummkapittlest da nkam papp'pravlee'njain, kooi tuimmvoudda s'mmlai dommvu'vdd le'be vuss tst kooll, te'l ko 's ij lekku nkam, to tn vuitt kid ceerkavljj (1054/1993) mie'ldd ceerkav jii'jjes 'sen, da ortodoksi ceerkavkdd Oulu aa'rhelkdd kontrest.

Semma, ko mid tn ljj 1, 4, 5, 8, 19 da 23 §:sin itt'teet, kuskk evajelisluternee kk ceerkav Enonteki, Aanar, Uccjoogg da Su'djel sie'brkddid, te'l ko 's ij lekku nkam, to tn vuitt kid ceerkavljj mie'ldd ceerkav jii'jjes 'sen, da ortodoksi ceerkavkdd S'mjnnam sie'brkdd.

29 §

Tujjnu'vddumtui

Semma, ko mid tn ljjest itt'teet ve'rggnee kkin, kuskk u'vddum kzzkzz pelest privat utstzzid, organisatiai da skksie'brid di oummid, kook ve'rggnee kk tu'mmstgg le'be jee'res tui le'be

ve'rggnee'kk' da vuasttavá'lddeaja kōskksaž suáppmōōžž diōtt ta' rjee kääzkkōōzz oumid. Nákam tuájjanu'vddumtuájai peá'lnn álgg ainsmá'tted, što tuejjumuužžást uu'det tán láä'jj oudldam kiöll'laž kääzkkōōzz.

30 §

Jäärnákstroofee' l di valdia le'be káá'dd vumstam outstōōzz

Valdia jäärnákstroofee' l di nákam kääzkkōōzz pu'htti outstōs, ko'st valdiast le'be oōut le'be máāng 2 §:z 1 momeent l páái'kest mie'rroom káá'ddest lij mie'rreemvāldd, algg sá'mmlai dommvuu'dest u'vdded tán láä'jj oudldam kiöll'laž kääzkkōōzz da álgg teádted naroo'de säämas še tuejjumuužž šlaajj da áä'sš oudldam veeidásvuōđin da nákamnalla, što tōn vuei't kiōččád jäärnákstroofee' l le'be outstōōzz peá'lest máāžna. Te' l ko valdia jäärnákstroofee' l háidd ve'rggnek'tuái tōzz álgg suávvted, što mái'd tán láä'jjest šiōtt'teet ve'rggnee'kk'kest.

31 §

Vadia má'hssemva'stōs

Valdia täällarvvlō'sse álgg vā'ldded mie'rrtie'gğ valdiaveä'kk'tie'gği vāaras koo'ddid, jee' res jiōččvaaldšemsie'brid, sá'mmlai dommvuu'd paalgáskoo'ddid da 2 §:z 3 momenttist mie'rroom sá'mmlai dommvuu'dest oōlmás vāldda kuulli tuái hoi'ddjeejaid, nu'tt što tōt kátt tán láä'jj diōtt šōddám láä'sskuulid.

32 §

Sää'm kiōl staattus snáätmai vaaldšemvuu'din

Sá'mmlai vuōiggádvuōđást vuážžad vuáđđskooul- da jee' res mátt'tōōzz jii'jjes jie'nnkiōlin, sää'm kiōl mátt'tōōzzást di sää'm kiōlást mátt'tōskiōllán, mátt'tōsaunnen da tu'tkēemkiōllán šiōtt'teet jee'rab.

Sá'mmlai vuōiggádvuōđást vuážžad pei'vvháaid jii'jjes jie'nnkiōlin šiōtt'teet

päärnai pei'vvháaidest u'vddum láä'jjest (36/1973).

Tán láä'jj 2 §:z 1 momenttist mie'rroom ve'rggnee'kk' á'lgge jää'kk'ted tán láä'jj šiōtt'tōōzz, ko suávteet puōcci sáá'jest da vuōiggádvuōđin u'vddum láä'jj (785/1992) da sosialhuōl áä'sšla sáá'jest da vuōiggádvuōđin u'vddum láä'jj (812/2000).

33 §

Tää'rkab šiōtt'tōōzz

Tää'rkab šiōtt'tōōzz tán láä'jj tiu'ddepiijj-mōōžžást uu'det valdiasábbar asetōōzzin.

7 láakk

Viō'kkēšōddmōš da serddšiōtt'tōōzz

34 §

Viō'kkēšōddmōš

Tát láä'kk' šádd viō'kkē mannu peei'v 200 da tōin káá'mtet sää'mkiōl áánnmest ve'rggnee'kkivui'm pá'zzláštammannu 8. peei'v 1991 u'vddum láä'jj (516/1991) tōzz má'nglest rajjum muttázvui'm.

Ju'n ouddál ko tát láä'kk' šádd viō'kkē, vuei'tet altteed tōn tiu'ddepiijjmōōžž oudldam tuáim.

Tát láä'kk' álgg lee'd Láä'ddjánnam šiōtt'tōōzzi norldōggášt aanarsáá'm-, nuōrtt-sáá'm- da tuōddársáá'mkiōlid jáārglō'ttum še.

35 §

Serddšiōtt'tōōzz

Ko jee' res laa'jjin lie sie'vvōōzz tán laa'jjin káá'mtum lá'kke sää'mkiōl áánnmest ve'rggnee'kkivui'm, kiōččát što má'ngga, ko tát láä'kk' lij šōddám viō'kkē, sie'vvōs meárkkad sie'vvōōzz tán lá'kke.

Ko á'sš lij alttuum ouddál, ko tát láä'kk' šádd viō'kkē, suávteet tán láä'jj viō'kkē šōddmest viōggášt áarai šiōtt'tōōzzid, te' l ko ve'rggnek'tij muut tōid áä'sšvuássa vuōiggōōzz da ouddōōzz diōtt.

Liite

Pohjois-saamenkielinen käännös
Láhkaevttohusat

Sámi giellalahka

Riikkabeivviid mearrádusa mielde ásahuvvo:

1 kapihttal

Almmolaš njuolggadusat

1 §

Lága ulbmil

Dán lága ulbmilin lea dorvvastit vuodolágas mearriduvvon sápmelaččaid vuoigatvuoda doalahit ja ovddidit iežaset giela ja kultuvrra.

Dán lágas mearriduvvo sápmelaččaid vuoigatvuodas geavahit iežaset giela duopmostuolus ja eará eiseválddi olis sihke almmolaš válldi geatnegasvuodain ollašuhttit ja ovddidit sápmelaččaid gielalaš vuoigat-vuodaid.

Mihttomearrin lea, ahte sápmelaččaid vuoigatvuodta vuoiggalaš riektegeavvamii ja buori hálddahussii dáhkiduvvo gielas fuola-keahtá ja ahte sápmelaččaid gielalaš vuoigatvuodat ollašuhttojuvvojit almmá ahte daidda dárbbasa sierra doarjalit.

2 §

Lága heivehanviidodat

Eiseválddit, maidda dát láhka heivehuvvo, leat:

1) Eanodaga, Anára, Soađegili ja Ohcejoga gielddat ja dat gieldaovttastumit, main muhtin ovddabealde máinnašuvvon gielddain lea lahttun; dat duopmostuolut ja stáhta guovlluja báikkálašhálddahusa eiseválddit, maid virgeviidodahkii ovddabealde máinnašuvvon gielddat ollislaččat dahje osohahkii gullet;

2) Sámi leanarádđehus ja dan oktavuodas doaibmi doaibmaorgánat;

3) sámediggi, sámiaššiid ráđđádallangoddi ja nuortalašlága (253/1995) 42 §:s oaivvilduvvon siidačoahkkin;

4) stáhtarádi vuoigatvuotkansler ja riikkabeivviid vuoigatvuotaaššeolmmoš;

5) geavaheaddjeáššeolmmoš ja geavaheaddjeváidinválddegoddi, dásseárvosáttolmmoš ja dásseárvolávddegoddi, diehtosuodjesáttolmmoš ja diehtosuodjelávddegoddi ja vehádatsáttolmmoš;

6) Álbmotealáhtlágádus ja eanandoalliid ealáhtlágádus; sihke

7) dat stáhta hálddahuseiseválddit, mat nuppástusohcaneiseváldin gieđahallet ovddabealde máinnašuvvon hálddahuseiseválddiid olis johtui bohtán áššiid.

Dán lága galgá čuovvut maiddái boazodoallolága (848/1990) ja boazodoalloláhka-ásahusa (883/1990) mielde hálddahusáššiid gieđahallamis daid stáhta eiseválddiid ja balgosiid olis, maid virge- ja doaibma- viidodahkii sámiiid ruovttuguovlu ollislaččat dahje osohahkii gullá, sihke Bálgosiid ovttas- tusas.

Láhka heivehuvvo dasa lassin buohkaide daidda, maidda lágain dahje lága vuodul lea sámiiid ruovttuguovllus addon doaibman dikšojuvvo almmolaš válldi doaibma, sihke stáhta fitnodatlágádussii go dat dikšu dán guovllus eiseváldidoaimma.

Earáidege go 1 ja 2 momeanttas oaivvilduvvon stáhta eiseválddiide ja lágádusaide heivehuvvo dán lága 7 §', 8 §' 3 momeanta sihke 9 ja 20-22 §:t.

Sierranasnjuolggadusat, mat heivehuvvojit Sámiiid ruovttuguovllus, leat lága 3 kapihtala siste.

3 §

Meroštallamat

Dán lágas oaivvilduvvo:

1) *sámegielain* anáraš-, nuortalaš- dahje

áššiin sáhttet goit vihkkehallama mielde ad-
dojuvvot dušše fal suomagillii, jos sámegiela
geavaheapmi livččii čielgasit dárbbasmeht-
tun.

Earáid go 2 §` 1 ja 2 momeanttas oaivvil-
duvvon stáhta eiseválddiid ja lágádusaid olis
galget 1 momeanttas oaivvilduvvon almmu-
husat, gulahusat, almmustahttimat ja
dieđáhusat sihke skovit deavdinrávvagiiguin
ráhkaduvvot ja almmustahttojuvvot maiddá
sámegillii, dalle go dat eanas gusket sápmel-
laččaid dahje goas dasa muđuid lea ea-
renoamáš ágga.

Válggaid ja álbmotjienastemiid várás
ráhkaduvvon almmuhangoarttat eai ráhka-
duvvo sámegillii, earret sámediggelágas ad-
dojun lága 24 §:s oaivvilduvvon almmuhus-
goarttat.

9 §

*Láгат ja eará seađáhusat sihke seađáhu-
seavttohusat ja smiehttamušat*

Láгат, mat gusket earenoamážit sápmelač-
čaid ja eará seađáhusat sihke stáhtasoahpa-
mušat ja eará áššegirjjit, mat almmustahtto-
juvvit Suoma seađáhusčoakkáldagas ja
dieđáhusat almmustahttojuvvojit stáhtaráđi
dahje guoskevaš ministeriija nu mearridettiin
maiddá sámegiela jorgalus. Seammá
guoská ministeriija dahje stáhta eará ei-
seválddi mearrádusaid, rávvagiid ja dieđáhu-
said, mat almmustahttojuvvojit mearrádusčo-
akkáldagas.

Ministeriijas dahje stáhta komiteas, bargo-
joavkkus dahje doaibmaorgánas, man sáhtta
buohtastahttit daidda, válmmaštallojuvvon ja
doppe almmustahtti láchkaevttohusat ja
smiehttamušat dahje daid čoahkkáigeasut
almmustahttojuvvojit ministeriija nu mearri-
dettiin maiddá sámegillii, dalle go dat ea-
renoamážit gusket sápmelaččaid dahje go da-
sa muđuid lea earenoamáš ágga.

10 §

*Sámegiela geavaheapmi eiseválddi bargo-
giellan*

Eiseváldi, man doaibma čuohcá dušše
sápmelaččaide, sáhtta geavahit bargogiellanis
sámegiela suomagielain rattát.

3 kapihttal

**Njuolggadusat, mat heivehuvvojit sámiid
ruovttuguovllus**

11 §

Earenoamáš geatnegasvuodát

Dán lága 2 §` 1 momeanttas oaivvilduvvon
eiseválddit galget sámiid ruovttuguovllu do-
aimmahagain ja eará doaibmasajiin čuovvut
dasa lassin dan, mii dán kapihtalis mearri-
duvvo.

12 §

*Vuoigatvuohta geavahit sámegiela eiseváld-
diid olis*

Sápmelaččas lea vuoigatvuohta áššiid do-
aimmahettiin eiseválddi olis geavahit suoma-
dahje sámegiela iežas válljema mielde. Vuo-
igatvuođas geavahit ruotagiela mearriduvvo
giellalágas (423/2003).

Seammá vuoigatvuohta lea sápmelaččas
sámiid ruovttuguovllu olggobealdege stáhta
eiseválddiid olis dalle, go dat nuppástusoh-
caneiseváldin gieđahallet ruovttuguovllu ei-
seválddiid olis johtui bohtán áššiid.

13 §

*Vuoigatvuohta oažžut doaimmahusgirjji dah-
je eará áššegirjji sámegillii*

Sápmelaš áššeosálažžii, jos son dan bivdá,
galgá addojuvvot stevdnenohcamuš, duop-
mu, mearrádus, beavdegirji dahje eará
áššegirji sámegillii dađi mielde go ášši
guoská su vuoigatvuođa, ovddu dahje geat-
negasvuođa, earret jos jearaldagas lea ášši
čoavdáseapmái čielgasit váikkutmeahttun
áššegirji. Juos sápmelaš áššeosálaš lea gea-
vahan čálalaččat dahje njálmmálaččat sáme-
giela dalle go lea váldán oktavuoda
áššegieđahalli eiseváldái, galgá sámegiela
doaimmahusgirji addot seamma viidodagas
ja vástideaddji eavttuid mielde almmá, ahte
dat bivdojuvvošii sierra.

Doaimmahusgirjjis galgá goittotge addot
dušše virggálaš sámegiela jorgalus, jos

áššeosasálaččat leat mánggas, eaige sii leat ovttaoavilivis sámegiela geavaheamis.

14 §

Sámegiela máhttu ja dan dohkálašvuohtagáibádusat

Eiseváldi galgá bargoveaga bálvalussii válddedettiin fuolahit das, ahte dan bargoveahka guđege doaimmahagas dahje eará doaimbasajis bastá bálvalit áššehasaid maiddá sámegillii. Eiseváldi galgá dasa lassin skuvlema ordnemiin dahje eará doaimbabiiguin fuolahit das, ahte bargiin lea dakkár sámegiela máhttu go sin barggut gáibidit.

Sámegiela máhttu sáhtá mearriduvvot gielamáhttu dohkálašvuohtagáibádussan stáhta eiseváldiid bargovehkii lágain dahje lága vuodul stáhtaráđi dahje ministeriija ášahusain sihke gieldda eiseváldiid bargiide, jos lágain dahje lága vuodul ii eará mearriduvvo, gielalága (365/1995) ortnega mielde.

Sámegiela máhttu dohkálašvuohta-gáibádusain ja sámegiela máhttu čájeheamis lea heivvolaš osiin fámus, mii mearriduvvo lágas almmosservošiid bargiin gáibiduvvon gielamáhttus (424/2003).

15 §

Virgefriddjavuohta bálkkain ja friddjavuohta barggus eretorrumii sámegiela máhttu háhkama várás

Ovddabealde 2 §` 1 momeanttas oavvilduvvon stáhta dakkár eiseválddi virgeolbmoss, gean virgeviidodat lea ollásit sámiid ruovttuguovllus, lea stáhtaráđi ášahusain mearriduvvon eavttuid mielde vuoigatvuohta oázžut virgefriddjavuođa bálkkáin virgebargguiddis dikšumii dárbbášlaš sámegiela máhttu háhkama várás, ja dakkár eiseválddi bálvaleaddji bargis vástideaddji eavttuid mielde lea vuoigatvuohta oázžut friddjavuođa barggus eretorrumii seamma dárkkuhussii.

Ovddabealde 1 momeanttas oavvilduvvon virgefriddjavuohtamearrádusa dahje friddjavuođa barggus eretorrunmearrádusa eaktun sáhtá biddjot, ahte bargi, gii lea bálvalusas, dahká eiseváldiin čálalaš soahpamuša das,

ahte son bargá eiseválddi bálvalusas sámiid ruovttuguovllus virgefriddjavuođa dahje barggus eretorruma nohkama manjel dihto áiggi, mii ii oáččo leat guhkit go ovtta jagi. Soahpamušsii sáhtá váldit mearrádusa das, ahte bargi, gii lea bálvalusas, máksá eiseváldái eanemustá giellaskuvlema njulgestaga dagahan goluid vástideaddji soahpamušsáhkku, jos son sohppojuvvon áigodagas lihccu iežas eret dahje juos son ieš dagaha lihcohallama eará ákka go buozanvuoda geažil.

Ovddabealde 2 §` 1 momeantta 1 čuoggás oavvilduvvon gieldda dahje gieldaohtastumi ja stáhta dakkár 2 §` 1 momeantta 2 ja 3 čuoggás oavvilduvvon eiseválddi bálvalusas leahkki olbmui, gean virgeviidodagas oassi lea sámiid ruovttuguovllus, sihke 2 §` 2 momeanttas máinnašuvvon Bálgosiid ovtastusa bargovehkii gullevažžii sáhtá, dakkár eavttuiguin go stáhtaráđi ášahusain mearriduvvo, mieđihuvvot virgefriddjavuohta bálkkain dahje friddjavuohta barggus eretorrumii virgebargguiddis dikšumii dárbbášlaš sámegiela máhttu háhkama várás.

16 §

Eiseváldiid geatnegasvuohta geavahit sámegiela

Eiseválddit galget almmuhusain, bovdehusain ja reivviin, mat sáddejuvvojit áššeosasálažžii dahje dasa, geasa lága mielde galgá almmuhit ášši, mii lea jodus dahje mii boahá johtui, geavahit ášši gieđahallangiela fuolakeahhtá vuostáiváldi iežas giela, juos dat lea dieđus, dahje govttoláččat čilgemis, dahje geavahit sihke suoma- ja sámegiela.

Eiseváldi galgá almmá, ahte dat sierra bivdojuvvošii, geavahit sámegiela go dat vástida dasa sámegillii doaimmahuvvon čálalaš oktavuohtaváldimiidda.

Eiseválddit galget doaimmastis muđuidge ovddidit sámegiela geavaheami.

17 §

Sámegiela geavaheapmi gieldda áššegirjiin

Giela, mas sámegiela giellat mearriduvvon gieldda ássiin ovddit jagi vuosttaš beavve lea leamaš

stuorit go okta goalmmás, galgá geavahit maid sámegiela dakkár beavdegirjjiin ja eará áššegirjjiin, mat eai galgga addot ovttaskas áššeoasálaš ja main lea almmolaš mearkašupmi. Earáge gielddat galget geavahit sámegiela dákkár áššegirjjiineaset dan viidodagas go gehččet dárbbaslažžan.

4 kapihttal

Vuoigatvuohta dulkomii ja jorgalussii

18 §

Vuoigatvuohta dulkomii

Go dán lága vuodul geavahuvvo ášši njálmmálaš giedahallamis sámegiella, galgá ášši giedahallama viggat addit sámegiela máhtolaš bargi dikšumii. Juos eiseválddis ii leat dakkár sámegiela máhtolaš bargi, guhte sáhtášii giedahallat ášši, galgá eiseváldi ordnet nuvtá dulkoma, jos dat ieš ii fuolat dulkomis.

19 §

Vuoigatvuohta doaimmahusgirjji ja eará áššegirjji jorgalussii

Jos hálddahasáššis, hálddahusláhkageavahanáššis dahje rihkusáššis stevdenohcamuš, duopmu, beavdegirji dahje eará áššegirji lea ráhkaduvvon suoma- dahje ruotagillii, galgá eiseváldi addit sápmelaš áššeoasálaš su bivdaga mielde nuvtá virggálaš sámegiela jorgalusa dán áššegirjjiin dađi mielde go ášši guoská su vuoigatvuođa, ovddu dahje geatnegasvuođa, earret jos jearaldagas lea áššečovdosii čielgasit váikuttmeahtun áššegirji. Jorgalus galgá laktojuvvot doaimmahusgirjái dahje eará áššegirjái.

Jos virggálaš jorgalusa lea jorgalanmeattáhus, de eiseváldi galgá divvut dan, jos dan divvun ii leat čielgasit dárbbasmeahtun. Sápmelaš áššeoasálaš galgá dalle addit nuvtá divvojun doaimmahusgirji.

20 §

Vuoigatvuohta oazžut jorgalusa sámegiela doaimmahagas

Eiseválddis, mii dán lága vuodul galgá addit doaimmahusgirjjistis sámegiela jorgalusa dahje sámegiela doaimmahusgirjji, lea vuoigatvuohta oazžut jorgalusa sámegiela doaimmahagas, jos jorgalusa skáhpon ii muđuid heivvolaččat lihkostuva. Vástideaddji láhkái lea eiseválddis ja lágádus vuoigatvuohta oazžut doaimmahagas suomagiela jorgalusa dasa sámegillii guđđojuvvon áššebáhpáris.

21 §

Geatnegasvuohta jorgaleamis ja dulkomis šaddan goluin

Jos stáhta eiseváldi galgá addit dahje doaimmahit áššeoasálaš doaimmahusgirjji dahje áššegirjji sámegillii dahje sámegiela jorgalussan dahje geavahit dulkoma, de stáhta lea vásttolaš sámegiela doaimmahusgirjji ráhkadeamis dahje jorgaleamis dahje dulkomis šaddan goluin.

Giella, eará iešráđdenovttastupmi dahje giellaidlihttu lea vásttolaš 4-6, 12, 13, 16, 17 ja 28 §: s oaivvilduvvon doaimmahusdahje eará áššegirjji ráhkadeamis dahje jorgaleamis dahje dulkomis šaddan goluin.

22 §

Jorgalusa skáhpon áššehasa goasttádusain

Jos stáhta, giella dahje eará iešráđdenovttastumi dahje giellaidovttastumi eiseváldái lea guđđojuvvon sámegiela áššegirji, vaikko áššehasa ii leat vuoigatvuohta geavahit sámegiela máinnašuvvon eiseváldi olis, galgá eiseváldi dárbbu mielde áššehasa gullama maŋŋel skáhppot su goasttádusain áššegirjji jorgalusa eiseváldi olis geavahuvvon gillii.

5 kapihttal

Doaibmabijut, mat ovddidit gielalaš vuoigatvuodaid

23 §

Eiseválddiid geatnegasvuohta ollašuhttit gielalaš vuoigatvuodaid

Eiseváldi galgá doaimmastis iešdoaimma-laččat fuolahit das, ahte dán lága dorvvastan gielalaš vuoigatvuodát ollašuvvet geavadis. Dat galgá čujuhit álbmogii, ahte bálvala maid sámegillii.

Eiseváldi sáhtá addit buoretge gielalaš bálvalusa go mii dán lágas gáibiduvvo.

24 §

Sámegiela doaimmahat

Sámegiela jorgaleami ja dán lágas ása-huvvon eará bargguid várás sámekikkis lea sámegiela doaimmahat, mii galgá leat sámiiid ruovttuguovllus.

Sámegiela doaimmahagas mearriduvvo dárkileappot stáhtarádi lánkaásahusain.

25 §

Sámegiela veahkeheaddji

Sámi leanaráđdehusas ja stáhta guovllu- ja báikkálašhálldahusa eiseválddi olis sáhtá sámiiid ruovttuguovllus leat sámegiela veahkeheaddji. Veahkeheaddji bálvalusat leat áššehassii nuvtá.

26 §

Bearráigeahčču ja čuovvun

Juohke eiseváldi bearráigeahččá iežas doaimmasuorggis dán lága čuovvuma.

Sámekiggii čuovvu dán lága heiveheami ja sáhtá addit ávžžuhusaid giellaláhka-ásaheapmái laktáseaddji gažaldagain ja dahkat álgagiid daid vigiid divvuma várás, maid dat fuomáša.

27 §

Diedáhus

Sámegiela doaimmahat addá ovttas sámekikkis sámegiella giellarádiin válgabajiid mielde sámekiggái diedáhusa sámegiela lánkaásaheami heiveheamis ja sápmelaččaid gielalaš vuoigatvuodaid ollašuvvamis ja gielladili ovdáneamis dađi mielde go stáhtarádi ása-husain dárkileappot mearriduvvo.

Stáhtarádi giellaláhkaásaheami heiveheami diedáhusas mearriduvvo giellalágas.

6 kapihttal

Sierra njuolggadusat

28 §

Searvegottit

Mii dán lágas ása-huvvo sámegiela geavaheamis stáhta eiseválddiid olis, heivehuvvo dat maiddái áššeoasálaččaid geavahan gillii, doaimmahusgirjjiin ja eará áššegirjjiin geavahuvvon gillii Oulu bismagotti duopmoka-pihtalis ja dain girkohearrádoaimmahagain, maid doaibmaviidodahkii sámiiid ruovttuguovlu dahje dan oassi gullá, jos ášši ii leat dakkár, ahte dan galgá girkolága (635/1964) mielde atnit gullat girku iežas áššin, sihke ortodoksalaš girkogotti Oulu bismagotti kansliijas.

Mii dán lága 1, 4, 5, 8, 19 ja 23 §:s mearriduvvo, heivehuvvo vástideaddji lánkáii evangelalaš-luteralaš girku Eanodaga, Anára, Ohcejoga ja Soađegili searvegottiide, jos ášši ii leat dakkár, ahte dan galgá girkolága mielde atnit gullat girku iežas áššin, sihke ortodoksalaš girkogotti Sámi searvegoddái.

29 §

Doaibman addon barggut

Mii dán lágas mearriduvvo eiseválddiin, guoská dat addojuvvon bálvalusa dáfus ovttaskas fitnodagaid, organisašuvnnaid ja vuodđudusaid sihke olbmuid, go dat eiseválddi mearrádusa dahje eará doaibmabiju dahje eiseválddi ja vuostáiváldi gaskavuoda soahpa-

muša vuodul fáallet bálvalusa olbmuide. Dákkár doaibman addon bargguid mielde galgá sihkkarastit, ahte doaimmas addojuvvo dán lágas gáibiduvvon gielalaš bálvalus.

30 §

Fitnodatlágádusat ja stáhta dahje gieldda oamastan fitnodagat

Stáhta fitnodatlágádus ja dakkár bálvalusa buvttadeaddji fitnodat, mas stáhtas dahje ovtas dahje eanet go ovtta 2 §` 1 momeantta 1 čuoggás oavvilduvvon gielddas lea mearridanváldi, galgá sámiid ruovttuguovllus addit dán lágas gáibiduvvon gielalaš bálvalusa ja dieđihit olbmuide maiddá sámegillii doaimma šlája ja áššeoktavuođa gáibidan viidodagas ja vugiin, man ollislaččat árvvoštaladettiin ii sáhte atnit fitnodatlágádusa dahje fitnodaga dáfus govttoheapmin. Go stáhta fitnodatlágádus dikšu eiseváldidoaimma dasa heivehuvvo, mii dán lágas mearriduvvo eiseválddis.

31 §

Stáhta ekonomalaš ovddasvástádus

Stáhta bušehtti galgá váldit mearreruđa stáhtaossodahkan gielddaide, eará iešráđdenovttastumiide, sámiid ruovttuguovllu bálgošiid ja 2 §` 3 momeanttas oavvilduvvon sámiid ruovttuguovllu almmolaš váldái gullevaš barggu doaimmaheddjiide earenoamáš lassigoluid gokčama várás, mat dán lága heiveheamis šaddet.

32 §

Sámegiela sajádat muhtin hálldahussurggiin

Sápmelaččaid vuoigatvuodas oažžut vuodđoskuvla- ja eará oahpahusa iežaset eatnigillii, sámegiela oahpahusas ja sámegielas oahpahusgiellan, oahppoávnas ja dutkkusgiellan mearriduvvo sierra.

Sápmelaččaid vuoigatvuodas oažžut beaivedivššu iežaset eatnigillii mearriduvvo mánáid beaivedivššus addojun lágas (36/1973).

Dán lága 2 §` 1 momeanttas oavvilduvvon eiseválddit galget čuovvut dán lága njuolggadusaid heivehettiin buohcci sajádagas ja vuoigatvuodain addojun lága (785/1992) ja sosiálafuolahusa áššehasa sajádagas ja vuoigatvuodain addojun lága (812/2000)

33 §

Dárkilit njuolggadusat

Dárkilit njuolggadusat dán lága ollašuhttimis addojuvvojit stáhtaráđi lánkaásahusain.

7 kapihttal

Fápmuibohtin ja sirddanjuolggadusat

34 §

Fápmuibohtin

Dát lánka bohtá fápmui mánu beaivve 200 ja dainna gomihuvvo njukčamánu 8. beaivve 1991 addojuvvon lánka sámegiela geavaheamis eiseváldiid olis (516/1991) dasa mañnel dahkkon nuppástusaiguin.

Ovdal dán lága fápmuibohtima sáhtta álggahit dan ollašuhttima gáibidan doaibmajuid.

Dát lánka almmustahttojuvvo Suoma seađusoačkáldagas maiddá anáraš-, nuortalaš- ja davvisámegielat jorgalussan.

35 §

Sirddanjuolggadusat

Go dainna lágain gomihuvvo sámegiela geavaheamis eiseváldiid olis addojun lánka, de eará dalá lága dahje lánkaásahusa čujuhus adnojuvvo lága fápmuibohtima mañnel oavvildit čujuhusa dán lánkii.

Ovdal dán lága fápmuibohtima johtui bohtán áššiide heivehuvvojit ain dán lága fápmui bohtima mañnel daid njuolggadusaid, mat leat leamaš fámus, jos eiseváldi áššehasa vuoigatvuoda ja ovddu geahčadettiin ii eará mearrit.